

2013
9.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

MATUSIK TAMÁS: A büntetőeljárás távoltartás szabályozásának jogalkalmazásbeli problémái

GYURKÓ SZILVIA: Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon

PÁPAI BALÁZSNÉ – PÁSZTOR ATTILA: Gyermekvédelem a rendőrségen

FOGARASI MIHÁLY – KOVÁCS ISTVÁN – SZEDLÁK PÉTER: A résztvevők valósága:
2006. szeptember 18., október 23. II. rész

ERNYES MIHÁLY: A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében

PANULIN TAMÁS: A közösségi rendőrség gyakorlati bevezetése Magyarországon

61.
évfolyam

TARTALOM 2013/9.

MATUSIK TAMÁS A büntetőeljárás távoltartás szabályozásának
jogalkalmazásbeli problémái (13–26)

GYURKÓ SZILVIA Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás
Magyarországon (27–43)

PÁPAI BALÁZSNÉ – PÁSZTOR ATTILA
Gyermekvédelem a rendőrségen (44–57)

FOGARASI MIHÁLY – KOVÁCS ISTVÁN – SZEDLÁK PÉTER
A résztvevők valósága: 2006. szeptember 18.,
október 23. II. rész (58–74)

ERNYES MIHÁLY A községi rendőréségek a vidék rendvédelmében
(75–113)

PANULIN TAMÁS A közösségi rendőrség gyakorlati bevezetése
Magyarországon (114–119)

KARDOS SÁNDOR Rendőrnök pályaválasztási motivációinak vizsgálata
(120–133)

• EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén (134–137)

SZERZŐK 2013/9.

- DR. ERNYES MIHÁLY** nyugdíjas
- DR. FOGARASI MIHÁLY** főiskolai docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
- DR. GYURKÓ SZILVIA** gyermekjogi igazgató, UNICEF Magyar Bizottság
- KARDOS SÁNDOR** rendőr alezredes, kiemelt fegyelmi főreferens,
ORFK Humánigazgatósi Szolgálat Fegyelmi Osztály
PhD-hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskola
- KOVÁCS ISTVÁN** rendőr főhadnagy, osztályvezető,
Budapesti Rendőr-főkapitányság
IX. Kerületi Rendőrkapitányság Vizsgálati Alosztály
- DR. MATUSIK TAMÁS** bíró, Budai Központi Kerületi Bíróság
- PANULIN TAMÁS** rendőr őrnagy, osztályvezető-helyettes,
Zalaegerszegi Rendőrkapitányság,
- PÁSZTOR ATTILA** igazságügyi klinikai szakpszichológus,
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Technikai Osztály
- PÁPAI BALÁZSNÉ** rendőr őrnagy, családi összekötő tiszt,
jogi szakokleveles családvédelmi tanácsadó,
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
Bűnmegelőzési Osztály
- DR. SZABÓ ADRIENN** tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály
- SZEDLÁK PÉTER** rendőr őrnagy

SUMMARY

Matusik, Tamás

**Difficulties in applying restraining orders
in the Hungarian criminal procedure [13–26]**

Besides providing recommendations, the author provides an overview of the deficiencies and inconsistencies of the Hungarian criminal procedure in regards of restraining orders.

Gyurkó, Szilvia

Child-friendly justice in Hungary [27–43]

The author provides an overview of the principles and the Hungarian perspectives of child-friendly justice.

Pápai, Balázné – Pásztor, Attila

Child welfare system in policing [44–57]

The authors provide an overview of the difficulties of implementing child protection laws in policing in Hungary.

Fogarasi, Mihály – Kovács, István – Szedlák, Péter

Sieging the Hungarian national television: the participants' reality [58–74]

The authors provide an overview of two enquires focusing on the self-representation of the police forces during the riot of the Hungarian national television on September 18, 2006.

Ernyes, Mihály

Municipal police in the countryside [75–113]

The author provides an overview of the history of municipal police in Hungary from the late 19th century till the end of WWII.

Panulin, Tamás

Introducing community policing in Hungary [114–119]

The author provides an overview of how the introduction of community oriented policing may improve public security and change the philosophy of policing.

Kardos, Sándor

Career motivations for female police officers [120–133]

The author provides an overview of a Hungarian research survey focusing on female police officers' view on their career.

Szabó Endre (1944–2013)

Szabó Endre rendőr alezredes, a Belügyi Szemle egykori rovatvezetője életének hatvankilencedik esztendejében elhunyt.

A szemle mennybéli szerkesztősége kezd fájdalmasan teljessé válni. *Déri Pál* főszerkesztő, *Nyerges Lajos* főszerkesztő-helyettes, *Guba Ágnes* tördelő-szerkesztő után most a bűnügyi technikai rovat vezetője, Szabó Endre szállt fel Kharón ladikjára. Hozzá illő kép, pedig, akik szerettei, barátai voltak Bandinak, tudják: az elszánt hajósnak, a Duna rajongójának még nagy tervei voltak a folyón, ahol vizes hobbijának adózva annyi kalandot élt át.

Szabó Endre igazi szenvedélye a bűnüldözés, a nyomozás volt, amellyel már a Rendőrtiszti Főiskola bűnügyi szakának hallgatójaként eljegyezte magát. Kivételes megfigyelőképesség, a részletekre ügyelés türelme, a megbízható memória, a meghökkenítő megoldásokat egyszerű természetességgel feltaláló gondolkodás – ezeket a tulajdonságokat Bandi a génjeiben hordozta. Talán, ha olyan korban születik, amelyben a rendészetet nem béklyózzák primitív ideológiák, soha nem fordít háttal annak a gyakorlatnak, amelyre a képessége predesztinálta. A tehetség azonban keresi a maga küldetését. Szabó Endre a bűnügyi technikai rovat gondozójaként a szerkesztőségben eltöltött több mint egy évtized alatt rátalált igazi feladatára, és azt kimagasló szinten oldotta meg. A korszak ismerője mondhatja: Bandinak szerencséje volt: olyan szövetségesre talált, mint a magyar bűnügyi laboratóriumi tevékenység megújítói, *Kertész Imre* és *Katona Géza*. Jó társaságba keveredni azonban nem a szerencse dolga, ahhoz emberi minőségre van szükség. Szabó Endre jellemzője volt ez a minőség. Ma már az is elmondható róla, hogy évekkal megelőzte a korát. A számítógép szerelmese kezdettől vallotta, hogy a programok a bűnüldözés előtt is addig nem remélt távlatokat nyitnak. A bűnöst a tárgyi világ tényei leplezhetik le a leghatékonyabban, és minél alaposabban ismerjük ezt a világot, annál több esélyünk lesz a bűnözés elleni küzdelemben. Egész szerkesztői munkáját ennek szentelte. Noha irodája inkább hasonlított gépműhelyhez, mint redakcióhoz, oda minden munkatársa szívesen tért be. Bandi szeretni való munkatárs, jó ember volt. Megrendülten veszünk búcsút tőle.

Szabó Endre alezredes úr, nyugodjál békében!

A Belügyi Szemle Szerkesztősége

Dr. Boross Péter születésnapjára

A Belügyi Szemle szerkesztősége a nyolcvanöt éves *dr. Boross Péter* miniszterelnököt köszönti, aki *Antall József* 1993. decemberi halála után került a kabinet élére, és emlékezik a korszakteremtő belügyminiszter munkásságára, aki válságos időkben, az ország közbiztonságát megrendítő „taxisblokádnál” után vette át a tárca irányítását. Három évig vezette az újjászülető magyar közjog végrehajtásáért felelős minisztériumot, de e rövid idő alatt történelmet írt, amikor napjainkig terjedő érvényességgel alakította belügyeink arculatát.

Aki a politika színpadára lép, számolhat azzal, hogy tevékenységét ellenfelei nem méltatni, hanem kritizálni kívánják, sokszor igazságtalanul. Boross Péternek politikusként ebben bőven volt része. Az eltelt két évtized azonban arról tanúskodik, hogy az államférfiúi bölcsesség képes pártharcoktól függetlenül tekintélyt szerezni a maga számára. 1994 óta nem volt belügyminiszter, akinek a tevékenységét a közvélemény ne hozzá mérte volna, és aligha akad hivatalnok, aki ne emlékezne arra a kivételes élményre, amikor egy miniszter szakembereket tisztel alárendeltjeiben.

A korabeli ellenzék gyakran titulálta rendőrminiszternek azt a Boross Pétert, aki kivételes közjogi műveltség birtokában világosan látta az önkormányzatiság fontosságát, miközben a szabályozás módját alapos okkal kritizálta. Minisztériumát a közigazgatás legfontosabb organizátorának tekintette és úgy is irányította. Azt hirdette, hogy ne fogjon államreformba, aki képtelen megkülönböztetni az autonómiák önállóságát a közigazgatási hatóságok szükségletektől, és aki az indokolt regionális gazdasági fejlesztéseket a mély történelmi gyökerű megyerendszer felszámolásától várja. Neki lett igazza, miként abban is, hogy az igazgatási szolgáltatásokhoz nélkülözhetetlen jogbiztonságot a dekoncentrált államigazgatás képes szavatolni, ami a járások visszaállítását követeli. Mindazonáltal nem feledhetjük, hogy a helyi önkormányzatok az ő minisztersége idején gazdasági önállóságukkal és demokratikus működésükkel példát adhatnak a maiaknak is.

1990 decemberében a legnagyobb feladat a rendészeti igazgatás tekintélyének és hatékonyságának helyreállítása volt. Boross Péter az egységes államrendőrségi modell feltétlen híveként felismerte, hogy az államszocializmus romboló hatásainak türelmes semlegesítése és a polgári értékek fokozatos helyreállítása nélkül a rendőrség „polgárbarátta” tétele üres jelszó marad, következménye pedig a szakmai elbizonytalanodás és a cselekvőkép-

telenség. Olyan időszakban, amikor a gyengülő közrend és a bűnözés terjedése rendőri professzionalizmust kíván.

A rendvédelmi szervek hivatásos állományában dolgozók az első miniszteri döntések nyomán „természeti csodaként” éltek meg tekintélyük helyreállítását. Nincs szó csodáról, de szó van politikusi erényekről és vezetői tehetségről.

A politikusi erénye, hogy kormányzati pozícióban sem tekinti magát a mindentudás birtokosának, elismeri apparátusának hozzáértését. Ennek a felfogásnak része, miszerint a hivatal tartsa magát távol a pártok küzdelmeitől, a pártpolitikuskok pedig tanulják meg, hogy meddig terjed a kormányzati kompetencia és hol kezdődik a szakmai műveltség. Boross Péter minisztersége maga volt a garancia a közigazgatás rangjának visszaszerzéséhez, és arra is, hogy a bűnüldözés ne silányuljon politikai eszközzé. Erre a garanciára napjainkban is szükség van.

A vezetői tehetség képes olyan szervezeti és irányítási feltételeket létrehozni, amelyek teret adnak a hozzáértésnek. A szakértelem rehabilitálása az ORFK élén és a végrehajtás valamennyi szintjén, a közbiztonsági és a bűnügyi szolgálati ágak határozott elkülönítése, a bűnüldözés feletti igazságszolgáltatási kontroll támogatása, a bűnügyi technika rangjának visszaállítása, a helyi rendőrségek megerősítését szolgáló őrprogram elindítása, a rendőrképzés megreformálása fémjelezte Boross Péter belügyéri teljesítményét. Egy későbbi interjúban elmondta, hogy még négy esztendőre látott volna maga előtt feladatokat e tárca élén. Csak sajnálhatjuk, hogy ezt a lehetőséget már nem kapta meg.

Azok, akik Boross Péter közszerepléseit kívülről szemlélték, hajlottak arra, hogy a rendőrállam rémét idézzék fel. A „kemény, férfias” rendőrkép, az üzenet, miszerint a rendőr és a bűnöző harcában félelmei ne a rendőrnek, hanem a jogsértőnek legyenek, a kockázatot vállaló és erőszakot alkalmazó rendőr megvédelmezése erősítette a törvényességért aggódók hangját. A rendőrök azonban értették a miniszterük szavait.

A rendészet feladata a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek legitím fizikai erőszakkal történő elhárítása. A leg súlyosabb helyzetekben azonnal, önállóan és helyesen kell dönteni. Nincs törvény, amelyik képes lenne ehhez recepttel szolgálni. A jog ilyenkor kizárólag a felhatalmazást adhatja meg. A szakmai felkészültség, a hivatáserkölc és a testületi szolidaritás lesz a törvényesség leghatásosabb garanciája. Ehhez kell az a szilárd hierarchikus szervezet, amelyet „csak hierarchiában lehet mozgásban tartani”. Az olyan törvény, amely kizárólag korlátoz, maga lehet hivatali visszaélések okozója.

Sokan tétováságot láttak a rendőrségi törvény több évig elhúzódozó kodifikációjában, mások egyenesen a jogállami kritériumok elutasítására gyanakodtak.

Igaz, a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényt Boross Péter már miniszterelnökként terjesztette az Országgyűlés elé, de a jogszabály alkotmánybírói kontrollja és időtállósága egyaránt bizonyítja, hogy a garanciák és a szakma alapos ismeretét tükröző technikai normák egyensúlya erősíti a demokratikus jogállam értékrendjét.

Különösen a rendészet kutatói bírálták a fontolva haladó belügyi gyakorlatot, a nyugat-európai minták elutasítását, hiányolták azt a rendszerszemléletet, amelyik a törvényhozás, a kormányzás és az igazságszolgáltatás átfogó reformját vizionálja.

Azóta számtalan végrehajthatatlan stratégia és tervezés nélküli kapkodó döntés igazolta Boross Péter felfogását, ami arra intett, hogy a cselekvőképtelenek nem érdemesek a távoli jövőn töprengenie, modernizálni a működőképes szervezetet lehet. Jól látta, hogy nem létezik egységes európai rendészeti modell, minden nemzetnek a maga hagyományaihoz illeszkedő megoldásokat kell keresnie. Ebben az útkeresésben előfordulhatnak tévedések, amelyeket inkább elkerülni, mint követni érdemes. Ismerte a magyar helyzetet átvilágító Team Consult rendészeti menedzsercég nemzetközi tapasztalatokra támaszkodó diagnózisát, amely szerint rendőrségünk meghatározó erőssége az egységes centralizált felépítés. Az elmúlt két évtizedben több nyugat-európai ország követte ezt a megoldást.

Noha maga mindig büszkén vállalta konzervatív világszemléletét, fogékony volt a globalizáció kihívásaira. Elismerte a nemzetközi együttműködés jelentőségét, belügyminisztersége idején alapították meg a Közép-európai Rendőrakadémiát. Figyelemmel kísérte az elektronikus információs forradalom vívmányait, szorgalmazta, hogy ezek jelenjenek meg a rendészeti területen nélkülözhetetlen nyilvántartási rendszerekben. A környezeti és az ipari fenyegetések méreteit látva első kezdeményezője volt a polgári védelem és a tűzoltóság integrációjának, ami azután napjainkra a katasztrófavédelem kialakításában és a törvényes alapjainak megteremtésében öltött testet.

Boross Péter vallotta, hogy a rossz döntés is jobb a habozó és alárendeltjeit elbizonytalanító felelősségkerülésnél. Persze az igazán kívánatos a jó döntés. Ő belügyminiszterként számos lépését taktikainak minősítette, tudva, hogy a rendészetben gyors megoldásokra van szükség. Irányítási módszereit hajlamos volt egyszerű retorikai fogásoknak tekinteni, amelyeknek nem csupán a rend és a fegyelem megteremtése, hanem az önbecsülés ápolása is a célja volt.

A valóság azonban az, hogy még a mindennapi teendők hosszú sorában is felismerhető volt a miniszter távlatos gondolkodása, az a stratégia, amely a huszonegyedik század rendőrségét a leginkább megbecsült foglalkozások magasságába emelheti. Boross Péter kiváló szónok, de a retorikai fogások hatástalanok maradtak volna, ha azokban nem tükröződik mindenkor hitelesen a művelt polgár, az elkötelezett hazafi demokratikus meggyőződése, az emberség, és a szakmai tudásnak kijáró tisztelet.

Ami az államélet rendszerszemléletű megközelítésének hiányát illeti, arra Boross Péter miniszterelnöki válasza volt a közbiztonság fejlesztésének programját meghirdető 1033/1994. (V. 6.) számú kormányhatározat. Ez a dokumentum nemcsak a rendészet modernizációját, a közigazgatás korszerűsítését, hanem a büntető anyagi és -eljárási jog reformját, a törvényesség és az eredményesség harmóniáját, a nemzetközi együttműködést és az európai értékrend iránti elkötelezettséget hirdette meg. Páratlan a határozat abban is, hogy a politikai ellenfeleknek kompromisszumot kínált a közbiztonság ügyében. Nagyot hibáztak az utódok, amikor elszalasztották ezt a lehetőséget. Húsz év alatt sem sikerült hasonló színvonalú kormányzati tervvel előállni!

Különösen a kriminológusok firtatták a miniszter közbiztonságról vallott felfogását, és hiányolták a társadalmi bűnmegelőzés hatékony támogatását. De nem egyöntetűen. Példának okáért volt, aki a rendőrség leghatásosabb bűnmegelőzési tevékenységét az eredményes bűnüldözésben látta, és vallotta, hogy a társadalom működési zavarainak enyhítése nem rendőri feladat. Mindazonáltal a situációs bűnmegelőzés elképzelhetetlen a rendőrség partnersége nélkül. Boross Péter felfogása hasonló képet mutatott, kiegészítve azzal, hogy az általa képviselt őrprogramra a rendőri bűnmegelőzés szervezeti megalapozásaként tekintett, miközben a lakossági önvédelmet és a civil szerveződések sem becsülte le. Ne feledjük, hogy 1991-ben a legtekintélyesebb támogatója volt a polgárőr mozgalom elindításának.

Még azok közül is, akik egyébként elismeréssel adóznak Boross Péter irányítói képességeinek, számosan vádolják őt a tudományok iránti közömbös-séggel, sőt egyenesen értelmiségiellenes magatartással. Ezek az ítések sok mindent nem tudnak. Nem ismerik imponáló jogtörténeti tájékozottságát, nem értesültek aggodalmairól, amelyeknek akkor adott hangot, amikor a rendőrség meglévő és a jövőben felépítésre váró szellemi hátterét kereste. Tisztában volt ugyanis azzal, hogy ezen a területen a lemaradásunk tetemes és nem lesz egyszerű az élvonalba emelkedni. Ő kezdeményezte rendészeti kutatóintézet létesítését, biztatására indultak el azok az elméleti munkák, amelyek napjainkban a rendészettudomány akadémiai elismeréséhez és a

rendésztudományi kar alapításához vezettek. A rendészet tudósától is elvárta azonban a rendőri munka ismeretét és tiszteletét, nem tűrte a fölényes hangot, megvetéssel fogadta a végrehajthatatlan és csupán a beavatottak által értett nyelven megfogalmazott okoskodást. „Neked *csak* igazad van”, minősítette a gyakorlatot nem segítő teóriákat. A rendészet kutatói azóta maguk is meggyőződhetnek arról, hogy az empiria alapos ismerete és az eredmények gyakorlati alkalmazhatósága nélkül a tudományosság is gyengül.

Miniszterelnök úr kedveli a bölcs mondásokat: „fiatalokat a csatába, öregeket a tanácsba”, emlegette gyakorta. Nálánál fiatalabb nyolcvanöt évest alig találni, nálánál korszerűbben gondolkodó konzervatív nemigen van, szigorúban több az emberség, mint sokak elnéző megbocsátásában. Rögtönző stratégia, akinek gyakorlatra figyelő belügyministersége tanítani való elméletté nemesedett. Szeretnénk, ha sokáig helye lenne abban a bizonyos „tanácsban”.

Budapest, 2013. augusztus 27.

A Belügyi Szemle
szerkesztőségének munkatársai

MATUSIK TAMÁS

A büntetőeljárás távoltartás szabályozásának jogalkalmazásbeli problémái

Talán még az új Btk. megalkotásánál is nagyobb sajtóvilvánosságot kapott a közelmúltban az a sikeres népi kezdeményezés, amely a családon belül elkövetett erőszakos magatartások önálló büntetőjogi tényállásként való kodifikálásának igényét fogalmazta meg. A civil közösségek érdeklődése a családon belüli erőszak témája iránt nem újdonság: a hozzátartozók közötti erőszak jelensége egy megelőző célokat szolgáló jogintézmény, a távoltartás kapcsán már évekkel ezelőtt az ideihez hasonló méretű társadalmi vita tárgyává vált. Emlékezhetünk, hogy miután *Sólyom László* köztársasági elnök előzetes normakontrollra küldte, majd az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta¹ az Országgyűlés által e tárgyban meghozott törvényt, az 2009 júniusában ismét a parlament elé került, és az alkotmányossági aggályokat kiküszöbölő, de számos kérdést nyitva hagyó szövegezéssel 2009. október 1-jén hatályba is lépett – civil szervezetek hangos tiltakozásától és a sajtó élénk érdeklődésétől kisérvé². Így született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény, amely bevezette a büntetőeljáráson kívül eső, polgári nemperes eljárásban elrendelhető megelőző távoltartást és a rendőrség által közigazgatási eljárás keretei között azonnal alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartást.

A Be. már évekkel ez előtt, a büntetőeljárás törvényt novellárisan módosító 2006. évi LI. törvény hatálybalépése óta tartalmazta a büntetőügyekben eljáró bíróság (vádemeelés előtt a nyomozási bíró) által elrendelhető távoltartás intézményét mint kényszerintézkedési formát. Ez azonban nem volt alkalmazható azokban az esetekben, amelyek azonnali intézkedést igényeltek, de nyomozás elrendelésére, illetve gyanúsításra (még) nem került sor, így az

¹ Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V. 6.) AB határozata szerint alkotmányossági szempontból elfogadható a távoltartás jogintézményének a büntetőjog körén kívül történő bevezetése, de mivel az alapjogokat – a személyi szabadságot, illetve a mozgás és tartózkodási hely megválasztásának szabadságát – korlátozó, ezért a jogintézmény bevezetéséhez garanciális szabályok egyidejű megléte szükséges.

² Életveszélyes kísérletezés – jogvédők bírálják az új távoltartási törvényt. Népszabadság Online, 2009. június 25. http://nol.hu/belfold/20090625-etelvezelyes_kiserletezes; Hibásnak tartják a távoltartásról szóló törvényt. Magyar Nemzet Online, 2010. március 29. http://mno.hu/migr_1834/hibasnak_tartjak_a_tavoltartasrol_szolo_torvenyt-260276

érintettek eljárási védelme ezekre az esetekre egyáltalán nem volt garantált. Ezért volt szükség hiánypótló jelleggel az említett és a büntetőeljárásról szóló 2003. évi LXXII. törvényben a távollattartási formák bevezetésére.³ Ennek következtében a köznapi értelemben vett távollattartás – összhangban az eredeti, 2003-as nemzeti stratégia szellemével – immár kettős irányból szabályozottan csaknem négy éve van jelen megelőző intézkedésként és büntetőeljárási kényszerintézkedésként. Ezért első látásra úgy tűnhet, hogy a távollattartás e jogintézményei így együtt megfelelően és hatékonyan védelmezik a hozzátartozók közötti erőszak elszívódását és tartják távol tőlük az erőszakot elkövetőket attól függetlenül, hogy a cselekményt a hatóságok büntetőjogi értékelés körébe vonták-e a konkrét ügyben, vagy sem.

Sajnos ez csak a látszat. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy az említett két törvényben szabályozott távollattartási formák alkalmazásukban gyakran egymástól függetlenül léteznek olyankor is, amikor egymást követő alkalmazásuk volna indokolt, másrészt egyenkénti szabályozásuk önmagában sem mentes problémáktól és súlyos hiányosságoktól. A rendőrség által alkalmazható ideiglenes megelőző távollattartás esetében a határozat kézbesítésével és az arról való értesítéssel, továbbá a tartama számításával lehetnek problémák.⁴ A polgári bíróság által elrendelhető megelőző távollattartás kapcsán az erőszak túlságosan tág meghatározását, a bántalmazó és a bántalmazók törvényben megfogalmazott körét – a be nem jegyzett volt élettárs nem esik a törvény személyi hatálya alá – érik elsősorban kritikák⁵, e hiányosságok orvoslására az Országos Bírósági Hivatal elnöke törvény módosítást is kezdeményezett.⁶ A büntetőeljárási távollattartás szabályozásának szakmai kritikái már korábban is megjelentek.⁷ Rá kell mutatni arra, hogy a 2009-ben hatályba lépő távollattartás-

3 A 2009. évi LXXII. törvény indokolása is tartalmazta, hogy a büntetőeljárási távollattartás önmagában nem igazán felelt meg a várakozásoknak, és a törvény a Be.-nek a távollattartással kapcsolatos szabályait is módosította néhány ponton, például a kényszerintézkedés maximális tartamát harmincrol hatvan napra emelte.

4 Alföldi Ágnes: A családon belüli erőszak megítélése és megelőzésének eszközei a magyar és európai uniós jogban. Jogelméleti Szemle, 2011/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi47.html>

5 Mantz-Kelemen Kata Réka: A megelőző távollattartás gyakorlati alkalmazásának problémái a bíróságok szemszögéből. Jogi Fórum, 2012. március 13. <http://www.jogiforum.hu/hirek/27369>

6 Az Országos Bírósági Hivatal elnökének előterjesztése a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény módosítására. http://www.birosag.hu/sites/default/files/tavolattartas_jogalkotasi_javaslat_2009_evi_lxxii_tv.pdf

7 Galajda Ágnes: Családon belüli erőszak szabályozásának problémái és lehetőségek az igazságszolgáltatásban. A Szófiában, 2008. február 12–14. között tartott regionális konferencián elhangzott előadás; Emellett a 2009. évi LXXII. törvény indokolása is utalt a büntetőeljárási törvény hiányosságaira.

si törvény és a Be. azzal egyidejű módosítása sem tette érdemben hatékonyabbá az áldozatok védelmét, a büntetőeljárás távollattartás szabályozásával kapcsolatos problémák áttekintésének pedig egy nemrég született, Magyarországot elmarasztaló strasbourgi ítélet is különös aktualitást ad.⁸ Változatlanul számottevő probléma ugyanis, hogy a büntetőeljárás távollattartással kapcsolatos bírói döntés – a védendő céllal össze nem férő módon – a legtöbb esetben időben jelentősen eltávolodik az eljárás alapjául szolgáló büntetendő cselekménytől anélkül, hogy a terhelttel szemben ideiglenes megelőző vagy megelőző távollattartást alkalmaztak volna, így a bántalmazott nem jut idejében hatékony védelemhez. Amikor pedig elrendelik a távollattartás kényszerintézkedést, akkor a törvény által maximálisan előírt tartama nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy a kívánt megelőző hatás megnyugtató mértékű legyen.

Ebben a cikkben a büntetőeljárásban alkalmazott távollattartás szabályozásának gyakorlatban jelentkező, azaz a jogalkalmazásban tapasztalt hiányosságait és következetlenségeit igyekszem részletesebben, átfogó jelleggel feltárni és bemutatni. A „távollattartás” szót a Be. szerinti kényszerintézkedésre utalva használom, a megelőző távollattartásról és az ideiglenes megelőző távollattartásról – amelyek külön elemzése nem célja ennek az értekezésnek, de a jogi környezet tekintetében nem hagyhatók figyelmen kívül – csak a kapcsolódási pontok vonatkozásában ejtek szót.

Távollattartás a büntetőeljárásban

A távollattartás 2006. július 1-jén hatályba lépett, 2009. október 1-jével néhány ponton módosított szabályait a Be. VIII. fejezetének III. címén belül találjuk a lakhelyelhagyási tilalmat és a házi őrizetet szabályozó szakaszok után. Ekként a távollattartás a büntetőeljárás rendszerében egyértelműen a mozgást korlátozó kényszerintézkedések közé tartozik. Ezt a 138/A § (1) bekezdésének definíciója is egyértelműsíti, amikor kimondja, hogy a távollattartás a terheltnek a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. Ennek megfelelően alakul a távollattartásnak az ugyanezen jogszabályhely *a)–c)* pontjaiban felsorolt tartalma is, azaz a meghatározott lakástól vagy személytől való távolmaradás kötelezettsége, a közvetett, illetve közvetlen érintkezés megtiltása. A törvény indokolása kiemeli, hogy a távollattartás

⁸ A Kaluczka kontra Magyarország-ügyben (57693/10. sz. kérelem) született ítélet, amelyre a későbbiekben visszatérek.

tartással a terhelt az adott ingatlanból a használat jogcímétől függetlenül távolítható el. Mindez pedig alkotmányos alapjogok súlyos korlátozásával is járhat, ezért a távollattartás elrendelése kérdésében kizárólag a bíróság dönthet, feltételei pedig zárt kört alkotnak. Hasonlóan az előzetes letartóztatáshoz, ebben az esetben is beszélhetünk általános feltételről – amely ugyanúgy a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja – és különös indokokról, amelyek e helyütt is megalapozott feltevésekként szerepelnek. A két különös ok, amelyek közül alapos feltételezésként legalább az egyiknek fenn kell állnia távollattartás elrendelése esetén, a következő: a terhelt a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást; illetve a terhelt a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el. Látható, hogy ezek az okok szövegükben is nagyfokú hasonlóságot mutatnak az előzetes letartóztatásnak a Be. 129. § (2) bekezdésének c) és d) pontjában szabályozott okaiival, azzal az eltéréssel, hogy itt mindkét veszélynek speciálisan a sértett irányában kell fennállnia. Ezért a törvény is egyértelműsíti, hogy a távollattartás akkor alkalmazható, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, amivel a távollattartást egyértelműen az előzetes letartóztatás egyik alternatívájává teszi. Ezzel egybevégt az előzetes letartóztatás elrendelésénél írt eljárási szabály, amely szerint a bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollattartást is elrendelhet.⁹ Ez egyben azt is jelenti, hogy a Be. 60. § (2) bekezdésének alkalmazásánál – azaz a lehető legenyhébb és még arányos korlátozás kiválasztásánál – a távollattartással mint szóba jöhető alternatívával is számolni kell. Másik oldalról viszont, mivel a feltételei az előzetes letartóztatáséihoz hasonlatosak, a távollattartás a büntetőeljárásban is erősen körülhatárolt és csak szükséges esetben alkalmazható kényszerintézkedési forma. Ennek az az oka, hogy bár egyes esetekben csak a mozgási szabadság igen enyhe korlátozásával jár – például tényállásszerű magatartást tanúsító, de az általa szándékolt sikereket el nem érő erőszakos udvarló eltiltása rajongása tárgyától –, más esetekben azonban súlyos egzisztenciális nehézségeket okozhat a távollattartás hatálya alatt állónak, hiszen adott esetben a terheltnek azonnal új tartózkodási helyet, esetleg munkahelyet kell találnia, és ennek anyagi feltételeit magának kell megteremtenie.

⁹ A Be. 139. § (2) bekezdése azt is előírja, hogy ha a terhelt a távollattartás szabályait szándékosan megszegi, és ezt utólag nem menti ki, előzetes letartóztatása rendelhető el, illetőleg ha ez nem szükséges, rendbírósággal sújtható.

Abból, hogy a távoltartás elrendelésének feltétele – az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan – szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanújának fennállása, egyértelműen következik, hogy a gyanúsított kihallgatás és a megalapozott gyanú közlése előtt, illetve ezek hiányában nem kerülhet sor távoltartás elrendelésére. (Ezért, amint arra még kitérek, a gyakorlatban indokolt volna ezekben az esetekben – ha valóban szükséges, és a speciális feltételek fennállnak – a büntetőeljáráson kívüli ideiglenes megelőző távoltartást, illetve a megelőző távoltartást alkalmazni.)

Távoltartás elrendelésére is sor kerülhet ugyan vádemelés után a bírósági eljárásban, akár hivatalból is, ez azonban igen ritkán fordul elő. A távoltartásról való döntés szükségessége ugyanis alapvetően vádemelés előtt, tipikusan a nyomozás kezdeti szakaszában merül fel, és ezáltal a nyomozási bíró hatáskörébe tartozik a Be. 207. § (2) bekezdése szerint.

A nyomozási bíró minden esetben indítványról dönt, de távoltartás elrendelésére irányuló indítvánnyal – a személyi szabadságot érintő többi kényszerintézkedéstől eltérően – nem csak az ügyész élhet. A Be. 138/B §-a ugyanis a távoltartás indítványozására jogosultak körét akként határozza meg, hogy ezt a kényszerintézkedést az ügyész, a magánvádló, a pótmagánvádló, a sértett, a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes sértett törvényes képviselője, valamint a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője is joghatályosan kezdeményezheti. Egyszerűsítve tehát az indítványozó személye szerint két különböző esetről beszélhetünk: az egyik az ügyész által előterjesztett, a másik pedig a sértetti körből származó indítványok köre, illetve az azokkal összefüggő eljárás és döntés. (Ahogy arra már utaltam, távoltartás akkor is elrendelhető az előzetes letartóztatás helyett, ha az ügyési indítvány a legszigorúbb kényszerintézkedés elrendelését célozza, ekkor az eljárási mód az eredeti ügyési indítvány tárgyához igazodik.)

Távoltartás elrendelésére irányuló ügyési indítvány esetén az eljárás az előzetes letartóztatás elrendeléséhez hasonlatos: mivel ezekben az esetekben a gyanúsítás már megtörtént, és a terhelt tipikusan őrizetben van, a nyomozási bíró annak ideje alatt ülést tart, és elbírálja az ügyési indítványt. Az ilyen eset viszonylag ritka, de nem példa nélküli, és az eljárást tekintve alapvetően problémamentes, hiszen az ügyész gondoskodik a terhelt előállításáról, a sértett jelenlétére pedig nincs is szükség.¹⁰

¹⁰ Egyes esetekben őrizetbe vételre sem kerül sor, hanem az ügyész az indítványa megtételekor megidézti a terheltet az ülésre, amely ebben az esetben is időszerűen megtartható.

Ennél viszont sokkal gyakoribb az, amikor az indítvány nem az ügyésztől, hanem a sértettől származik, és erről kell döntenie a bíróságnak a terhelt meghallgatásával, a sértett mint indítványozó kötelező és szükségszerű jelenlétében. Ez az esetkör a Be. álláspontom szerint nem szabályozza a jogalkotói célnak megfelelően – még a 2009. évi LXXII. törvénnyel együtt szemlélve sem –, és alacsonyabb szintű norma sem ír elő olyan protokollt, amely a gyors és hatékony döntés meghozatalát a sértett kezdeményezésére is rendszerszinten lehetővé tenné.

A hatályos szabályozásnak a jogalkalmazásban megjelenő hiányosságai

A sértett leggyakrabban a büntetőfeljelentésében vagy első tanúkénti kihallgatásakor tesz indítványt a távollét elrendelésére. Ha a bűncselekmény nem olyan jellegű, hogy a feljelentett azonnali előállítását és meggyanúsítását indokolná, akkor a feljelentés nyomán megkezdődik a nyomozás, de meghatározott személy gyanúsított felelősségre vonására még sokáig, akár hónapokig nem kerül sor. Ez még önmagában nem kifogásolható, hiszen a gyanú közlésének kellően megalapozottnak kell lennie, és ez sok esetben már eleve nyomozási cselekmények elvégzését igényli. Ez idő alatt azonban távollét elrendelésére nem kerülhet sor, mivel hiányzik a megalapozott gyanú. A tapasztalat az, hogy ezekben az esetekben a nyomozó hatóság az ügyészen keresztül megküldi a sértett távollétára irányuló indítványát a bíróságra, ahol csakis egyfajta döntés szülehet: a sértetti indítvány formális elutasítása, hiszen a távollét alapvető feltétele első látásra is hiányzik.¹¹ Álláspontom szerint ezekben az esetekben indokolt volna a nyomozás lefolytatásával egyidejűleg a megszokott büntetőeljárás út mellett a távollétási törvényben szabályozott formák szerinti eljárásra is rátérni, és ha a távollétási törvény hatálya alá tartozó hozzátartozó bántalmazásáról van szó, az ideiglenes megelőző távollét, illetve a megelőző távollét irányába terelni a döntést. Ehhez a nyomozó hatóság rugalmas hozzáállására volna szükség, hiszen a sértett nem feltétlenül ismeri a távollét különböző jogintézményeit és azok eltérő feltételeit, ezért nyilatkozatát, indítványát tartalmilag nem csak a bün-

¹¹ Bár a Be. szerint ilyen döntés meghozatalához is ülést kellene kitűzni – a jogszabály nem tartalmaz olyan kivételt, mint az óvadék törvénybe ütköző feljárása esetére –, a fővárosi bírói gyakorlat szerint az ismeretlen tettes ellen folyamatban lévő ügyekben a távollét iránti indítvány ülésen kívül, iratok alapján is elutasítható.

tetőljárási távoltartás kezdeményezéseként kellene tekinteni akkor, ha gyanúsítás még nem történt és közeli időpontban nem is várható. Ezzel együtt is előfordul, hogy megelőző távoltartás elrendelésére kerül sor a büntetőügy megindulása mellett, de ez nem minden esetben történik így, a gyakorlat e tekintetben esetlegesnek tűnik, arról pedig sem a büntető-, sem a polgári bíróság nem tehet, hogy az indítványok nem mindig jutnak el oda idejében, ahova a tartalmuk szerint kellene.

Van azonban egy talán még jelentősebb probléma is, amely már egyértelműen a törvényi szabályozás hiányosságára vezethető vissza. Ez pedig abból ered, hogy a távoltartásra irányuló sértetti indítvány esetén a nyomozási bíró eljárása az őt érintő általános szabályok szerint kell hogy alakuljon: a Be. 211. § (1) bekezdésének második mondata szerint, ha az indítványt nem az ügyész terjesztette elő, azt a nyomozási bíró megküldi a gyanúsítottnak, a védőnek, intézkedik a szükséges iratok beszerzése iránt, továbbá az ülés határnapjáról és helyéről értesíti az indítványozót, az ügyészt, a gyanúsítottat és a védőt.¹² Mivel a távoltartás mint kényszerintézkedés elrendeléséről csak ülésen lehet dönteni, a nyomozási bírónak az előbbi eljárást kell követnie, azaz az érintettek bíróság általi szabályszerű értesítése szabályszerű. A Be. 67. § (2) bekezdése első helyen említi az írásbeli (azaz postai) út igénybevételét, de lehetőséget ad telefon, fax, számítógép használatára is, kötelező sorrendet nem állít fel. Telefonon azonban legritkább esetben érhető el egyszerre a terhelt és a sértett (sokszor a telefonszámuk sem ismert), ráadásul a gyanúsítottnak még az indítványt is meg kell valamilyen formában küldeni annak ellenére is, hogy általában egy feljelentés vagy tanúkihallgatás során jegyzőkönyvezett mondatról, nem pedig külön indokolt indítványról van szó. Az érintetteknek (a védő kivételével) a legritkább esetben van faxkészülékük, az e-mail címük pedig általában nem ismert, és a szabályszerűséget tanúsító visszaigazolás sem volna ezeken a módokon garantált. A legtöbb esetben tehát marad a postai út, amely a tértivevény visszaérkezésével együtt jelentős időt vesz igénybe, ezért a szabályszerűségről való megbizonyosodáshoz az ülés határnapját csak több héttel az indítvány beérkezése utánra lehet kitűzni.

Így tehát távoltartásra irányuló sértetti indítvány esetén a teljesen törvényes eljárás mellett is az a helyzet áll elő, hogy a nyomozási bíró csak hetekkel, akár

¹² A terhelt jelenléte tehát – mivel a Be. kifejezetten az értesítést, nem pedig az idézését írja elő – nem kötelező, ez pedig a kényszerintézkedés jellegét tekintve eleve aggályos törvényi rendelkezés a távoltartás esetében. Az indítványozó sértett megjelenése sem kötelező, mindazonáltal ha ő nem jelenik meg, azt a Be. 211. § (2) bekezdésének első mondata szerint úgy kell tekinteni, hogy az indítványt visszavonta. Ezért erre célszerű az értesítésben figyelmeztetni a sértettet.

hónapokkal később kerül döntési helyzetbe mind az indítvány megtételéhez, mind az annak alapjául szolgáló feltételezett bűncselekményhez képest.¹³ Ez pedig teljes mértékben a sértettek hatékony védelme ellen hat¹⁴: nem nehéz belátni, hogy ha valóban indokolt lett volna a távollattartás az indítvány megtételkor, akkor ebben, az érdemi döntés szempontjából tétlenül eltelt időben minden olyan dolog bekövetkezhetett, amelyek megelőzésére a távollattartás szolgálna, hiszen a kiszolgáltatottság változatlanul megmarad. Ezáltal a jogintézmény célja erősen sérül. Az ellenkező eset is igaz: ha ebben az időszakban semmilyen inzultus nem érte a sértettet, a bíróságnak a döntésekor ezt a körülményt is mérlegelnie kell.¹⁵ A távollattartás elrendelése adott esetben ekkor is indokolt lehet, hiszen a Be.-t módosító 2006. évi LI. törvény indokolása szerint a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a bűncselekmény jellege megalapozhatja-e a sértett féllemét a terheltől, vizsgálnia kell továbbá a terhelt és a sértett viszonyát is, figyelemmel kell lennie arra, hogy a sértett mennyiben idézte elő a távollattartás elrendelését megalapozó cselekményt, továbbá tekintettel kell lennie a terheltnek az eljárás során tanúsított magatartására is.

A nyomozási bírónak ezeket a körülményeket az ülésen kell feltárnia az iratok tartalmára is figyelemmel.¹⁶ A sértett által kezdeményezett távollattartás esetében viszont az ülés mint eljárási forma is sajátos alakul. Ennek oka, hogy indítványozóként nem az ügyész, hanem a sértett van jelen, aki egyszersmind

13 Szólni kell még arról is, amikor a távollattartás iránti, idejében megtett sértetti indítvány valamilyen okból csak a megtétele után igen hosszú idővel, akár több mint egy évvel később, éppen vádemelés előtt jut el a nyomozási bíróhoz. Bár az általános ügyészi gyakorlat az, hogy a sértett indítványát – akár a nyomozó hatóság, akár az ügyész előtt tette – késedelem nélkül kell továbbítani a nyomozási bíróhoz, mégis előfordult néhány ilyen eset. Ezek az esetek – ellentétben a cikkben írt többi problémával – nem a jogszabály vagy az általános eljárásrend hibájára utalnak, hanem a hatóságok fokozottabb figyelmét igénylik.

14 Ez a megállapítás nem új keletű: a 2009. évi LXXII. törvény indokolása is hivatkozik több civil szervezeten azon levelére, amely szerint a büntetőeljárás távollattartás átlagos átfutási ideje hat hónap. A távollattartási törvény ennek kiküszöbölésére vezette be az új, büntetőeljáráson kívül eső távollattartási jogintézményeket, de mivel ezek nem szükségszerűen helyettesítik egymást a gyakorlatban, a probléma továbbra sem megoldott.

15 Tapasztalataim szerint, mivel az ülés csak hetekkel, későbbi gyanúsítás esetén hónapokkal a sértetti indítvány megtétele után tartható meg, az ülésen a sértettek sok esetben vissza is vonják indítványukat arra tekintettel, hogy mivel az eltelt időben nem történt atrocitás, a távollattartást már nem tartják szükségesnek. Bár a bíróságnak ilyenkor van a legegyszerűbb feladata – a távollattartás feltételeit vizsgálnia sem kell –, ebből is látható a probléma mibenléte: egyrészt a sértett hatékony védelem nélkül töltötte el a vallomása szerinti bántalmazást közvetlenül követő időszakot, másrészt az indítványok ezen okból való gyakori visszavonása a távollattartás jelenlegi szabályozásának értelmét kérdőjelezi meg.

16 Amint említettem, vádemelés utáni bírósági szakban ritkán merül fel a távollattartás elrendelésének az igénye, illetve szükségessége, ha mégis, akkor arról előkészítő ülésen vagy a tárgyaláson lehet dönteni. Mindazonáltal a jogintézmény jellege folytán a legtöbb esetben a nyomozási bíró dönt a távollattartásról.

szükség szerűen találkozik is bántalmazójával, illetve zaklatójával, azaz az ügy terheltjével.¹⁷ Majdnem hasonló tehát a helyzet, mint egy magánvádas tárgyaláson, csak hogy itt kevésbé keverednek az eljárási pozíciók, mivel a sértett az ülésen elsősorban nem tanúként, hanem kifejezetten indítványozói minőségében van jelen, és nem a bűnösség eldöntése, hanem az általános és különös feltételek vizsgálata a bíróság feladata. Így határozott álláspontom szerint tanúvallomást nem lehet felvenni a sértettől, és a tanúra vonatkozó figyelmeztetéseket sem kell közölni vele, hiszen a tanú kihallgatása, hovatovább a terhelttel az ülésen való szembesítése már egyértelműen bizonyítási eljárás lefolytatását jelentené, ez pedig – a Be. 207. § (3)–(5) bekezdésében külön nevesített eseteket kivéve – nem a nyomozási bíró hatásköre és feladata. A Be. 211. § (3) bekezdése szerint az ülésen az indítványozó az indítványt megalapozó bizonyítékokat írásban előterjeszti, vagy szóban előadja. Ennek megfelelően az ülésen történő tanúkénti kihallgatása nélkül is nyilatkozatni lehet és kell is a sértettet arról, hogy indítványát mivel támasztja alá, történt-e zaklatás, bántalmazás az indítvány megtétele óta, mi alapján lehet megalapozottan következtetni a távoltartás feltételeinek fennállására. Ismét hangsúlyozandó, hogy ennek nem tanúkihallgatás, főleg nem szembesítés keretében kell történnie.¹⁸ Ezt követően – a tárgyalásnak az ülésre is megfelelően vonatkozó szabályai szerint – a gyanúsítottat a sértett (és a sértetti képviselő) távollétében kell meghallgatni, mert az ezzel ellentétes megoldás megnehezítené a nyomozó hatóság további munkáját és az ügyet vádemelés esetén tárgyaló bíróság bizonyítási lehetőségeit is. Hozzáteszem, ettől eltérő gyakorlatról is hallottam már, és a jogalkalmazás e tekintetben valószínűleg nem egységes, mivel az ülésre vonatkozó különböző szabályok egybevetése és a kérdés megítélése különböző megoldásokat eredményezhet. Én a törvényből az előbbieken ismertetett eljárást tudom kiolvasni, és a leginkább célszerűnek is ez a megoldás tűnik – a nyomozási bíró előtti parttalan „civakodás” mindenestre jó eséllyel elkerülhető vele. A lényeg az, hogy úgy szülessen megalapozott és törvényes döntés a sértett által indítványozott távoltartásról, hogy az ülés ne váljon a bizonyítás színhelyévé, és ne szűkítse le a bizonyítást végző nyomozó hatóság, illetve esetleges vádemelés után eljáró bíróság lehetőségeit.

Ha a bíróság az ülés eredményeképpen a távoltartás elrendelését indokoltan tartja, megjelenik a jogintézmény jelenlegi tartalmának jelentős korlátja,

¹⁷ Az ügyész jelenléte a sértett által indítványozott távoltartás tárgyában kitűzött ülésen nem kötelező, és a legtöbb esetben az ügyész nem kíván részt venni az ilyen üléseken.

¹⁸ A Be. 207. § (3)–(5) bekezdéseiben és a 212–213. §-ban határozza meg azokat a speciális eseteket, amikor a nyomozási bíró az ülésen bizonyítási cselekményt végezve tanúkat hallgathat meg, a távoltartás mint kényszerintézkedés tárgyában tartott ülés pedig nem tartozik ebbe a körbe.

az időtartam problémája is. Ez pedig abban rejlik, hogy a távollátás legfeljebb hatvan napig rendelhető el a Be. 138/B § (1) bekezdése szerint¹⁹, és eltérően egyéb kényszerintézkedésektől, a meghosszabbítására sincs törvényes lehetőség, újbóli elrendelésére pedig csak új körülmények felmerülése esetén kerülhet sor.²⁰ Kérdés, vajon mire elég ez a hatvan nap. Hiszen itt már – elmentésben az ideiglenes megelőző és a megelőző távollátással – a büntetőeljárás során belül vagyunk, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény terheltjéről van szó, vele szemben merül fel a távollátás szükségessége, mégpedig azért, mert az elmaradása esetén vagy a büntetőeljárás érdeke sérülne jó eséllyel, vagy pedig újabb bűncselekmény elkövetésének reális veszélye állna fenn. Hogy ebben az esetben miért volt ilyen óvatos a jogalkotó, arra a miniszteri indokolásból sem kapunk magyarázatot. A terhelti alapjogok súlyos korlátozása mindenesetre nem lehet érv, hiszen azt az eljárás érdeke és a sértett védelme más kényszerintézkedések esetében is megelőzi. Nem véletlen, hogy amikor az indítványozó sértettek értesülnek a távollátás meg nem hosszabbítható maximális tartamáról, maguk is sok esetben érzik úgy, hogy a távollátásnak így nincs semmi értelme, és a jogalkalmazó sincs feltétlenül más véleményen, hiszen ahogy az előzetes letartóztatás indoklottsága is ritkán szűnik meg a bűnisméltés veszélye esetén hatvan nap múlva minden átmélet nélkül, úgy a távollátás különös indokáról (különösen a speciális bűnisméltésről) is nehezen lehet az életszerűséget szem előtt tartva azt állítani, hogy hatvan nap alatt automatikusan és minden esetben elenyészne. Hatását tekintve sem szerencsés az, ha a távollátás előre kiszámíthatóan maximum hatvan napot ölel fel, mivel az ez alatt az idő alatt felgyülemlett feszültségek a határidő lejárta után újabb konfliktusokhoz vezethetnek, és ez az idő nem minden esetben elég hosszú ahhoz, hogy időben eltávolodva a vélt vagy valós sérelmekről, normális mederbe terelje az érintettek egymáshoz fűződő viszonyát.

¹⁹ A távollátást a bíróság tíztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el.

²⁰ Találkozom olyan véleménnyel is, amely szerint a Be. nem zárja ki a távollátás újbóli elrendelésének lehetőségét változatlan körülmények mellett sem. Ezzel szemben a 2006. évi LI. törvény 60. §-ának indoklása világosan fogalmaz: „A távollátás legrövidebb időtartama tíz nap, leghosszabb tartama harminc nap, azon túli meghosszabbítására nincs lehetőség.” Bár azóta a harmincnapi maximum hatvan napra módosult a Be.-ben, ez a jogalkotó iménti szándékát nyilvánvalóan nem változtatta meg, és a Be. VIII. fejezetének egész rendszeréből is az a következtetés vonható le, hogy nem lehet kényszerintézkedés újbóli elrendelésével az időtartamot kvázi meghosszabbítani. Távollátás újbóli elrendelése tehát csak új körülmény, új történés felmerülésekor lehetséges, viszont ha ezt az új körülményt a távollátás eredménytelensége (a szabályok megszegése) idézi elő, akkor már a távollátás helyett akár az előzetes letartóztatás elrendelésére is szükség lehet, azt viszont vádemelés előtt csak az ügyész indítványozhatja.

Véleményem szerint tehát ez a generális időbeli korlátozás nem helyénvaló, és kijelenthető, hogy ha a mozgási szabadságot sokkal jelentősebben korlátozó kényszerintézkedések közül a személyi szabadság teljes elvonásával járó előzetes letartóztatás – amely nem vitathatóan a távollattartásnál jóval erősebben korlátoz alapjogot és hatol a magánszférába – minden további nélkül meghosszabbítható megfelelő eljárás szerinti felülvizsgálat és a feltételek változatlan fennállása esetén, akkor ez a távollattartás esetében is ugyanígy indokolt volna.

Megjegyzendő, hogy helyeselhető törekvéssel, de a gyakorlatot ismerve kissé fölösleges módon írja elő a Be. 138/B § (5) bekezdése, hogy ha a terhelttel szemben távollattartást rendeltek el, az eljárást soron kívül kell folytatni, hiszen ez a soron kívüli kötelezettség is legfeljebb hatvan napig tarthat, és tapasztalatok alapján tudjuk, hogy ennyi idő alatt a legkritikább esetben szokott lezárulni a nyomozások érdemi része.²¹ A Be. 138/B § (4) bekezdésében a távollattartás módosítására, illetve megszüntetésére vonatkozó eljárási szabályok is csak első látásra tűnnek alaposan kimunkáltkak az indítványok kötelező beszerzésének előírásával, hiszen a távollattartás legfeljebb hatvannapos idején belül ez kivitelezhetetlen, és a gyakorlatban valószínűleg nem is igen fordult még elő ilyen eljárás, tekintettel arra, hogy szükségességének felmerülése és a döntés közötti időben minden bizonnyal letelik a kényszerintézkedés maximális tartama.²²

Ezek a normatív következtetések is rávilágítanak arra, hogy a távollattartás szabályozása igen felemásra sikerült, hiszen míg a kényszerintézkedés feltételeinél az előzetes letartóztatás szabályaihoz képest is igen részletes és kimunkált szövegezést kapott, a további szabályai önmagukkal és a Be. egyéb eljárási szabályaival sem minden tekintetben koherensek. Az pedig, hogy a Be. a távollattartásra nem vezetett be – a kizárólag az ügyész által indítványozható többi kényszerintézkedéshez képest – speciális, az ügyben eljáró hatóságok feladatait az elérni kívánt célhoz rendelt eljárárendet, jelentősen hátráltatja a hatékony jogalkalmazást.

Az előbbieket összefoglalva tehát a probléma abban rejlik, hogy a távollattartás kényszerintézkedés eljárási szabályai éppen azokban az esetekben nehezi-

²¹ Emellett a soronkívülség követelménye a házi őrizet esetében sem jelenik meg a törvényben, de ezt a különbségtételt indokolhatja a távollattartás más jellegű beavatkozása az alapjogokba.

²² A Be. 138/B § (4) bekezdése mellett már valóban nehéz nélkül elismerni, hogy ne emlékezzünk meg a jogalkotónak az életviszonyokról való mély ismeretéről, hiszen ebben a jogszabályhelyben egy, a gyakorlatban kb. két hónapos időigényű eljárást írt elő arra az esetre, ha a távollattartás tíz-hatvan napos tartamán belül jelentős változás állna elő.

tik meg az áldozatok hatékony hatósági védelmét a büntetőeljárásban, amikor a távollattartás elrendelését a sértett kezdeményezi, hiszen ilyenkor a döntést a törvényi rendelkezések betartása mellett nem lehet időszerűen meghozni; továbbá a döntési helyzetben is azzal kell szembesülni, hogy az intézkedés csak igen korlátozott időre szólhat, és ezáltal a hatékonyság eredendően nem lehet olyan, mint amelyet a védendő érdek indokolt esetben megkívánna. A probléma aktualitását adja a Kalucza kontra Magyarország-ügyben 2012-ben meghozott, hazánkat elmarasztaló strasbourgi ítélet is. Ebben az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejtette, hogy a távollattartással kapcsolatos intézkedés lényege az, hogy azonnali vagy legalábbis hatékony védelemben részesítse az erőszak áldozatait, emellett hangsúlyozta a hasonló ügyekben való haladéktalan döntéshozatal szükségességét, és problémának nevezte a magyar szabályozást illetően a döntések meghozatalával kapcsolatos határidők hiányát.²³

Mindezek alapján, a hatályos magyar szabályozás előbbiekben kifejtett és az Emberi Jogok Európai Bírósága által is említett hiányosságai folytán nem túlzás kijelenteni, hogy a *Be. szerinti távollattartásnak a jelenlegi formájában nincs sok értelme*, mivel a megváltozott jogi környezetben sem alkalmas arra, hogy célját – azaz a sértettek számára hatékony és gyors, a bizonyítási eljárás sikerét is elősegítő védelmi eszköz nyújtását – a jogalkotó szándékának megfelelően betöltsön. Egy jól működő és ennek megfelelően szabályozott távollattartásra pedig szükség volna mind a potenciális sértettek védelmében, mind pedig azért, mert éppen a feszültség forrásánál adna lehetőséget a terhelt személyi szabadságának elvonása helyett az arányos intézkedés alkalmazására.²⁴ Emellett, amint azt a hivatkozott európai bírósági ítélet is mutatja, hazánkat elmarasztalásra is számíthat konkrét ügyekben a hatékony védelem elmaradása miatt.²⁵

²³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága által a Kalucza kontra Magyarország-ügyben (57693/10. sz. kérelem) meghozott és 2012. július 24-én véglegessé váló ítélet 64. pontja.
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110452>

²⁴ Az nem volna helyes út, hogy adott esetben pusztán azért kelljen szigorúbb kényszerintézkedést, akár előzetes letartóztatást indítványoznia az ügyésznek, illetve alkalmaznia a bíróságnak, mert a távollattartás a hatvannapos maximális tartama miatt nem megfelelő a speciális bűnismétlés megakadályozására. Egy ilyen gyakorlat már a másik oldalról, a terhelti jogok szempontjából lehetne emberi jogilag aggályos, és vezethetne elmarasztaló strasbourgi ítéletekhez. Meg kell jegyezni, hogy bár a távollattartás önkéntes jogkövetésen alapuló kényszerintézkedés, de be nem tartásához a törvény szigorú sankciók lehetőségét fűzi a Be. 139. § (2) bekezdésében, amikor kimondja, hogy ha a terhelt a távollattartás szabályait szándékosan megszegi, és ezt utólag nem menti ki, előzetes letartóztatása rendelhető el, illetőleg ha ez nem szükséges, rendbírósággal sújtható.

²⁵ A szóban forgó strasbourgi ítéletben felvetett probléma összetettebb volt a határidők hiányának kérdésénél, a testület a kérelmező által indítványozott távollattartásról szóló konkrét döntések tartalmát is kemény kritikával illette. Az azonban egyértelműen kiderült az ítélet 59. pontjából, hogy az emberi

Javaslatok

Mit sem érne a problémák feltárása annak továbbgondolása nélkül, hogy miként lehetne a távoltartást az alapvető céljainak és tartalmi szabályainak megtartása mellett hatékonyan alkalmazhatóvá tenni, ezért nagy vonalakban erre is kísérletet teszek. A magam részéről megfontolásra érdemesnek tartom egyrészt az eljárási rend olyan irányú megváltoztatását, amely sértetti indítvány esetén, ha még nem történt gyanúsítás, az ideiglenes megelőző, illetve a megelőző távoltartás irányába viszi a döntést időlegesen, a gyanúsítás szükségességéről való nyomozó hatósági állásfoglalásig.²⁶ Ezáltal a büntetőeljárás kényszerintézkedésről való döntés előtt rendszerszinten kerülhetne sor megfelelő intézkedésre akkor is, ha a sértett esetleg nincsen tisztában a távoltartás valamennyi lehetséges formájával, és azt eredetileg – bízva a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságában és gyorsaságában, akár abban az esetben is, ha nem került sor helyszíni rendőri intézkedésre – csak a büntetőeljárásban tervezte érvényesíteni. Ha pedig úgy alakul, hogy a polgári bíróság nemperes eljárásban elrendeli a megelőző távoltartást, akkor indokolt volna az ott alkalmazható legfeljebb 30 napon belül döntési helyzetbe hozni a nyomozó hatóságot arra nézve, hogy gyanúsítás közlése indokolt-e, és akkor a sértett indítványának büntetőeljárás elbírálása előtt nem telnének el akár hetek, hónapok a tényleges védelem biztosítása nélkül. Ez a javaslatom – amely tehát az eltérő távoltartási formák gyakorlati harmonizálását szolgálná – nem is feltétlenül igényelne jogszabályváltozást, a nyomozó hatóságok intézkedéseivel, belső szabályok kialakításával is bevezethetőnek tűnik egy ehhez megfelelő protokoll.²⁷

jogok európai egyezményére alapítva az államnak jelentős – és kártérítési felelősséget is magával vonó – kötelezettsége van az áldozatok hatékony védelmének kialakítására: „A 8. cikk alapján az államnak kötelessége az egyéni és lelki integritásnak más személyektől érkező fenyegetésekkel szembeni megvédelmezése.”

26 Természetesen csak abban az esetben, ha a távoltartás eltérő formáinak feltételei egyaránt valószínűsíthetők, és a megelőző távoltartásnál előírt személyi kör is megfelelő, azaz hozzátartozókról van szó. A problémát egyébként az ideiglenes megelőző távoltartó határozat részletes szabályairól szóló 52/2009. (IX. 30.) IRM rendelet sem orvosolja, hiszen elsősorban a bántalmazás helyszínén való eljárásra ír elő szabályokat.

27 Az országos rendőrfőkapitány 32/2007. (OT 26.) számú, a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló ORFK-utasítása még értelemszerűen nem tartalmazza a 2009-ben hatályba lépő távoltartási törvényben szereplő jogintézményeket, illetve az áldozatoknak az azokról való felvilágosításának köteleességét; míg a 37/2009. (OT 22.) számú, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás rendőrségi feladatainak végrehajtásáról szóló ORFK-utasítás kizárólag a címében szereplő ideiglenes megelőző távoltartásra koncentrálni igen részletesen, de a két utasítás együttesen sem teremti meg a kapcsolatot a különböző távoltartási formák között, ekként az általam vázolt jogalkalmazási problémákat sem oldja meg.

Mindemellett viszont a probléma igazán hatékony megoldása érdekében okvetlenül szükségesnek látszik a Be. módosítása is a nyomozási bírói döntés időszerűségének megteremtésére. Ennek érdekében szükségesnek tartanám az eljárási szabályok olyan irányú megváltoztatását, amely a gyanúsítás közlése után sértetti indítvány esetében is hasonló – és hasonlóan időszerű – eljárást tenne lehetővé, mint ha az ügyész élt volna ilyen indítvánnyal. Ehhez nem is kellene a terheltet őrizetbe venni, hiszen a sértetti indítvány automatikusan nem járhat ilyen eredménnyel, hanem elegendő volna a szabályokat úgy megváltoztatni, hogy az ügyész a sértetti indítvány esetében is aktív szerephez jusson, és – akár a nyomozó hatóság útján – közeli határnapra gondoskodjon az érintetteknek a bíróság ülésére történő idézéséről, értesítéséről, esetleg előállításáról, miáltal a döntés napokon (akár 72 órán) belül megszülethetne. Ez nem jelentené azt, hogy az ügyésznek állást kellene foglalnia a sértetti indítvány indokoltságáról, hanem csupán abban vállalna szerepet, hogy a bíróság mihamarabb döntési helyzetbe jusson, azaz – hasonlóan a bíróság elé állításos eljáráshoz – megszervezné az ülést.

Tartalmi javaslatom pedig – amint az már kiderülhetett – egyértelműen a hatvannapos maximális tartam meghosszabbíthatóságának, illetve a kényszerintézkedés szakaszos felülvizsgálhatóságának a bevezetése az előzetes letartóztatás, illetve a házi őrizet tartamaihoz hasonlóan, hiszen e nélkül a büntetőeljárás távoltartás sem sokkal hatékonyabb eszköz az áldozatok védelmére, mint a megelőző távoltartás rövid ideig alkalmazható formái.²⁸

Megítélésem és tapasztalatom szerint a szabályozás ilyen irányú és megfelelően kimunkált, de kazuisztikus szövegezést még nem igénylő módosításai feltétlenül szükségesek volnának ahhoz, hogy a távoltartás kényszerintézkedés jogintézménye betöltse a jogalkotó által neki szánt szerepet, megfeleljen az európai emberi jogi követelményeknek és a büntetőeljárás keretei között is megteremtse az időszerű bírói döntés lehetőségét a hatékony védelem érvényesítése érdekében.

²⁸ Egy ilyen változtatás megkívánná annak jogszabályi rendezését is, hogy a sértett milyen határidőben és milyen módon indítványozhatná a távoltartás meghosszabbítását.

GYURKÓ SZILVIA

Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon

1989, a gyermekek jogairól szóló ENSZ-egyezmény óta¹ nem lehet kérdés, hogy a gyermekek az emberi jogok alanyai. Egyes gyermekjogok a természetjog elveinek megfelelően, kiterjesztő jelleggel, már az úgynevezett első generációs emberi jogok között is megtalálhatók voltak (például: élethez, emberi méltósághoz való jog), de a kizárólag a gyermekek jogaival foglalkozó dokumentumok már az alapjogok történetének legújabb fejezetéhez tartoznak. A gyermekjogi egyezmény nemcsak azért fontos, mert közvetlen érvényesülése és a hozzá kapcsolódó monitoringmechanizmusok révén megkerülhetetlen sarokköve a gyermekjogoknak. Hanem azért is, mert alapjaiban megváltoztatja a gyermekek és a gyermekkor státusát, a gyermekekről vallott nézeteket a modern társadalmakban, illetve globálisan igyekszik meg erősíteni a jóléti állapotokban korábban már elindult társadalmi változásokat.

A huszonegyedik század gyermekeinek jogait nemzetközi dokumentumok, jogszabályok, a legtöbb ország esetében komplex állami és helyi intézményrendszer, valamint civil szervezetek védik. Ma már nem az a kérdés, hogy vannak-e a gyermekeknek speciális jogaik, sokkal inkább az, hogy ismerik-e őket, és hogy hatékonyan működik-e a jogvédelem. Nem kérdés, hogy gyerek nem dolgozhat bányában, nem léphet be katonának, nem lehet eladni, használni, kínozni, vagy hogy küzdeni kell a gyermekprostitúció és -pornográfia ellen. Jelentős előrelépések történtek a csecsemőhalandóság visszaszorítása, a tiszta ivóvízhez való hozzáférés vagy éppen a védőoltások területén. A sok-sok pozitív előrelépés és társadalmi attitűdváltás mellett természetesen új tennivalókat is hozott a gyermekek modern aranykora, a változó világ és a változó gyermeki szükségletek. Ebbe a körbe tartozik a bűncselekmények áldozatává váló, vagy a joggal konfliktusba kerülő gyermekek helyzete, az ügyeikben induló eljárások minősége és (gyermekjogi szempontú) jogszerűsége. Kérdés persze, hogy dolgoz-e az igazságügyi rendszernek, hogy reflektáljon arra, ha nem egy negyvenéves marcona férfi, hanem egy tizenéves áll a bírói emelvény előtt. Feladatuk a rendőröknek, ügyészeknek,

¹ A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény.

bíróknak, hogy ismerjék például a bántalmazás tüneteit, és tudják, hogy annak milyen következményei lehetnek? Vagy hogy a 2012. június 10-i, a Magyar Bírói Egyesület által szervezett, „gyermekbarát igazságszolgáltatás” konferencia egyik felszólalóját idézzem: „...barátkoznia kell-e az igazságszolgáltatásnak a gyerekkel?” A magam részéről nagyon örülnék neki, ha nem tenné. Óhatatlanul is elképzelem ugyanis, amint a bíró (ügyész, rendőr, gyám stb.) felemelkedik az aktahalmokkal, jegyzőkönyvvezetőkkel és magánokkal övezett pulpituson, jóságosan a homlokára tolja szemüvegét, áthajol az asztalon, majd kedvesen megsimogatja S. Alfonz kiskorú sértett (tanú, terhelt stb.) buksiját, miközben halkán megjegyzi: nem kell félni, nem fog fájni. Remélem, erre a gondolatra mindenki másnak is a jeges borzongás futott végig a gerincén. A „barátkozás” nyilván nem dolga az igazságszolgáltatásnak. A pénztárostól, a banktisztviselőtől, a bőrgyógyásztól vagy a BKV-ellenőrtől sem várjuk el, hogy parolázzon velünk, ha a munkáját végzi. Viszont mindenkinek, de az ENSZ gyermekjogi egyezményében felsorolt intézményeknek² különösen fontos kötelességük, hogy eljárásuk során elsősorban a gyermek legfőbb érdekét vegyék figyelembe. Így tehát a köz laikus és gyanútlan elemei számára az „igazság” „szolgáltatásának” ígérését hordozó rendszernek is. Az persze fontos kérdés, hogy mit jelent valójában a gyermek érdeke. Azonos a gyermek szükségletével? Azonos a gyermek jogával? Esetleg valamely szülőjének jogával vagy érdekével? Mi a helyzet azokban az esetekben, amikor több gyermek van? Vagy ha a több gyermek joga nem egy oldalon jelenik meg? Ha gyermek követ el gyermek sérelmére büntetendő cselekményt? Ilyenkor mit tesz, mit kell tennie az igazságszolgáltatási rendszerben dolgozó szakemberek? Nyilván nem barátkozni. Az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló ajánlásának³ (*child friendly justice*) tükröfordítása helyett ezért indokoltabb lenne hazánkban az ENSZ-dokumentumokban használt „gyermekközpontú igazságszolgáltatás” (*child centered justice*) kifejezést bevezetni. Ez a meghatározás sokkal plasztikusabban és pontosabban fejezi ki, hogy milyen alapvető elvárásnak kell megfelelnie az igazságszolgáltatási rendszernek: működjön úgy, hogy a gyermek (és annak joga, érdeke, szükséglete) legyen a középpontban.

2 3. cikk 1.: *A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozói szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek legfőbb érdekét veszik figyelembe elsősorban.*

3 Elfogadta 2010. november 17-én, a Miniszterek Tanácsának 1098. számú ülésén. Az irányelv és a hozzá csatlakozó magyarázó dokumentum 2011. május 31-én jelent meg.

A jogi oktatás jelentősége a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megteremtésében

Ha egy mondatban kellene összefoglalni a gyermekközpontú igazságszolgáltatás lényegét, akkor azt emelném ki, hogy a paradigmaváltás zálogát nem új jogszabályok alkotásában, hanem a létező rendszerek és az azt működtető emberek új(szerű) működésében látom. Ez alapvetően a jogvégzett és/vagy a jogot használó szakemberek megváltozott gondolkodásában, attitűdjében érhető tetten. Így elsődlegesen nem is azt kell végiggondolni, hogy milyen jogszabály-módosításért szükséges lobbizni, hanem hogy a jogi oktatást és a jogalkalmazói gyakorlatot hogyan kellene/lehetne átalakítani.

Mindezt azért tartottam szükségesnek előrebocsátani, mert a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elsősorban megváltozott gondolkodást és attitűdöt igényel. Alapvetően nem szükséges új jogszabályokat megtanulni, és nincsenek olyan speciális előírások, amelyeket be lehetne magolni. A gyermekekre irányadó normák, az ügyekben releváns joganyag nem tekinthető különösen bonyolultnak vagy unikálisnak. Ha komolyan vesszük tehát azt az elhatározást, hogy Magyarországon gyermekközpontú legyen az igazságszolgáltatás, akkor először is azt kell végiggondolni, hogy most miért nem ilyen, és hogy mit lehet tenni annak érdekében, hogy az legyen.

A rendszer működése elsősorban az azt működtető emberektől függ. Ezért fundamentális kérdés, hogy gondolkodni tanítjuk-e a joghallgatókat, hogy tudnak és mernek-e kérdezni, hogy képesek-e a problémamegoldásra, illetve hogy fel vannak-e készülve az érzelmileg megterhelő helyzetekre, hogy tisztában vannak-e azzal, miért jöttek a jogi egyetemre, és mit keresnek, amikor az igazságszolgáltatáshoz csatlakoznak. Ezeknek a kérdéseknek egyike sem válaszolható meg a jog nyelvén, viszont mindegyik fontos ahhoz, hogy jól működjön a jog. Mindkét szükségletre reflektálnia kell a jogi oktatásnak: a problémamegoldásra, problémaközpontú jogi oktatásra és az önismeret szükségességére is. Különösen igaz ez azokra az ügyekre, amelyekben gyermekek érintettek. Hogyan fog tudni távolságot tartani önmagától, saját gyermekkori élményeitől és tapasztalataitól, neveltetésétől az a szakember, aki nincs tisztában azzal, hogy mit érez, gondol, tud mindezekről? A bírói függetlenség, a rendészeti munka szakmaisága, az ügyészi feladatellátás minősége csak akkor szavatolható, ha tanulmányai során (és később, az aktív munkavégzéskor is) lehetősége volt a szakembernek meghallani ezeket a kérdéseket, elgondolkodni rajtuk, válaszokat keresni rájuk. Ez persze nemcsak a jogi oktatás feladata, hanem határozottan felveti a ma még súlyos eretnekségnek számító

gondolatot is a szupervízió szükségességéről. Azok a jogász szakemberek, akikkel eddigi munkám folyamán kapcsolatba kerültem, egytől egyig igényelték (és megérdemelték volna) azt, hogy a szakmai életükben felmerülő személyes kérdéseket, problémákat, dilemmákat biztonságos és erőt adó környezetben megoszthassák és megvitathassák. Nem a jogi hierarchiában feleltük állóval vagy a szakma „öregjeivel”, hanem adott esetben egy kívülállóval. A mai jogi kultúrában az sokszor a gyengeség jele, ha valaki kérdez, ha bizonytalan, ha nem egyértelmű számára egy döntés, ha támogatást kér. Noha az csak egy (nem is túl hihető) mítosz, hogy a jogász mindig tudja a jó választ, vagy mindig tudja azt a választ, ami neki/az ügyfelének jó. Ez az a pont, ahol legélesebben összeér a jogi oktatás és felkészítés, a szakmai működést övező mitológiával és a gyermekközpontú igazságszolgáltatással. Továbbá ez az a pont, ahol valóban felvetődik a paradigmaticus kérdés: segítő szakma-e a jogászi? Szükséges-e a jogászi professzió megváltozott értelmezése? Ha a jogász segítő foglalkozást űz, akkor az ő mentálhigiénés egészségét ki és mi, illetve hogyan óvja?

A gyermekközpontú működés ugyanis tökéletesen megvalósítható lenne egyetlen, már létező szabályhely következetes alkalmazásával: a gyermek legfőbb érdekének érvényesítésével.⁴ Minden további szabály (a képviselétről, a tájékoztatásról, vagy a meghallgatásról stb.) ezt cizellálja.

Ahhoz azonban, hogy egy szakember felismerje a gyermek érdekét, először is tudnia kell:

- mi jellemzi az adott életkorú gyereket általában (kognitív képességek, fejlődés, szükségletek, pszichés működés stb.);
- mi jellemzi a konkrét gyerek(ek)et (traumaélmény, korábbi életesemények, vágyak, jövőkép stb.);
- a gyerekek milyen jogai vannak;
- és végül, hogy a gyerek, akinek az ügyében részt vesz, nem ő (tehát szükségletei, vágyai, élete, jövője nem összehasonlítható és legfőképpen elvárásokban nem egyezik az ügyében eljáró felnőtt gyermekkori vagy jelenkori szükségleteivel, vágyaival, életével, jövőjével stb.).

Mindezek alapján nem működhetnének azok a mondatok, hogy „*én időmben...*”, „*én a saját gyerekeimmel...*”, „*tapasztalataim szerint...*”. Mivel azonban az esetek többségében nincs más támpont, nincs más viszonyítási alap, nincs általános tudás és felkészítés a gyermekekről, a gyermekorról, a

⁴ ENSZ gyermekjogi egyezmény 3. cikk.

gyermekjogokról, és nincs pszichológiai képzés (úgy általában) a jogi egyetemeken, ezért sok szakember számára gyakran egyetlen mankóként marad az általánosítás, és a néha tudatos, sokszor tudattalan összevetés a saját élményekkel.

Mivel mindenki volt gyerek, tehát vannak gyermekkori tapasztalatai, a saját élmények „beszivárgása” a döntések mérlegelésébe és egy-egy ügy megítélésébe, minden más területnél szignifikánsabban lehet jelen. Bár ilyen irányú magyar vizsgálat nem készült, a nemzetközi kutatási eredmények alapulvételével azt mondhatjuk, noha az attitűdök és az aktuális cselekvés vagy döntés közötti összefüggés az esetek többségében nem direkt, mégis nagy szükség van egyrészt az attitűdöket, másrészt az attitűdök és az elvárások/döntések közötti határvonalat tudatosító felkészítésekre.

A legtöbb ilyen irányú vizsgálat a szexuális bűncselekmények körében zajlott⁵. *Carl Bohmer* még a hetvenes években végzett kutatása szerint a bírók ambivalens érzéseket táplálnak a szexuális erőszak gyermekkorú áldozatai iránt, és gyakran előre elképzelt sémákkal vetik össze a gyermek viselkedését – a vallomás hitelességét, pedig a szerint ítélik meg, mennyire felelt meg a gyermek magatartása ennek az elképzelésnek.⁶ Bohmer ezzel együtt azt is kifejti, hogy a közvélekedéssel szemben, a bírók kevésbé elfogultak a szexuális erőszak áldozataival.

A jogalkalmazói attitűdök egy másik körét vizsgálta *Karl Dieter Opp*, aki szerint a bírók (mintha dachból tennék) a saját hétköznapi bölcsességeiket részesítik előnyben a szociológia, a kriminológia vagy a szociálpszichológia megállapításaival szemben⁷, s így a bírók megállapításai gyakran ellentétesek a társadalomtudományi felismerésekkel. Ennek indokát Opp abban látja, hogy a jogalkalmazót nem érdekli igazán – mert nem is feladata – az előtte álló személy sorsának átértéze, élete külső és belső alakulásának feltérképezése.

A bírók mellett a rendőrök körében készült még nagyobb számban attitűdvizsgálat.⁸ A rendőri munkát befolyásoló attitűdöknél a rasszizmust és a családi erőszakot vizsgálta a legtöbb kutatás (bár teljes körű metaanalízist nem végeztem a tárgyban). A *Gover – Paul – Dodge*⁹ kutatócsoport a Denveri Egyetemen vizsgálta 309 rendőr körében a családi erőszak megítélését, és ta-

⁵ Edward J. Saunders: Judicial attitudes toward child sexual abuse: a preliminary examination. *Judicature*, no. 70, 1986–1987, pp. 95–107.

⁶ Carl Bohmer: Judicial attitudes toward rape victims. *Judicature*, no. 57, 1973–1974, pp. 303–312.

⁷ Idézi: Bárd Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. KJK, Budapest, 1987, 181. o.

⁸ Érdekes módon az ügyészi munka e tekintetben kívül maradt a kutatók érdeklődésén.

⁹ Angela R. Gover – Dagmar Pudrzynska Paul – Mary Dodge: Law Enforcement Officers' Attitudes About Domestic Violence. *Violence Against Women*, vol. 17, no. 5, 2011, pp. 619–636.

láltak összefüggést aközött, hogy a rendőrnek van-e saját családiezőszak-él-
ménye és aközött, hogy mennyire veszi komolyan az áldozat bejelentését,
feljelentését. A rendőri attitűdökkel kapcsolatban fontos még idézni azt az
esetet, amely *Gönczöl Katalin* révén a magyar jogi oktatásnak is részévé vált:
„*New York területén, mégpedig Harlem egy kerületében, még a hetvenes
években, egyik hétről a másikra hihetetlen mértékben ugrott meg a családon
belüli erőszak miatt feljelentettek száma. A kutatók nem tudták megmagya-
rázni a 300 százalékos növekedést. Pedig nagyon egyszerű dolog történt: egy
korrupciós ügy miatt lecserélték a kerületben járőröző rendőröket, és egy
más kerülből vezényeltek oda újakat. Az ott lakó afro-amerikai családokban
szokássá vált az, hogy az asszonyokat a hét végén megverik. Ezt ott, a család-
di kötelék egyfajta kifejezésének fogták fel. A régi rendőrök pontosan tudták
azt, hogy a családi konfliktus melyik típusú jelzése az, amikor be kell avatkoz-
ni, és melyik az, amelyik a környezetnek, a szomszédoknak szól. Az új járőrök
nem ismerték e szokásokat, és sorra gyűjtötték be a férjeket. Néhány óra múl-
va a feleségek azért könyörögtek, hogy engedjék haza az ő szerető fér-
jeiket.”¹⁰*

Nehéz meghúzni a határvonalat attitűd, tapasztalat és rögzült tudás között,
tény azonban, hogy minél kevesebb a tudásunk mindezekről, annál nagyobb
az esély arra, hogy kontrollálatlanul befolyásolják a döntéseinket. Ezért a leg-
sikeresebben akkor lehetne a gyermekközpontú igazságszolgáltatást érvény-
re juttatni, ha a gyermekek érdekeinek felismerése és jogainak, szükségletei-
nek képviselete minőségbiztosítási kérdéssé válna. Ha a sikeres és hatékony
rendészeti, nyomozói, ügyészi, bírói munkának nemcsak statisztikai mutatói
lennének, hanem olyan minőségi indikátorai is, amelyek például azt mérnék,
hogy a szakemberekkel kapcsolatba kerülő gyermek mennyire volt elégedett,
értette-e, mi zajlik az eljárásban, tudja-e, mi miért történt.

A gyermek szempontjából az igazságszolgáltatási rendszer általában az
életének egy nagyon nehéz szakaszában lép be, amikor nagy és érzelmileg
megterhelő események történnek. Ezekben a helyzetekben az idő (pontosab-
ban az idő hiánya) általában jelentős korlátozó – és az ügy kezelését alapve-
tően meghatározó – tényező. Fontos, hogy a szakemberek ismerjék a gyer-
mek adott időben jellemző állapotát. Például egy egyébként teljesen
kiegyensúlyozott, barátságos és beszédés gyerek is nagyon könnyen agresz-
zívva és teljesen elutasítóvá válhat az idegenekkel, ha bántalmazás érte. A

¹⁰ Gönczöl Katalin-intervjú, 2004. július. Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Konferenciá-
ja, Balatonkenese, 2004. május 17–19.

konkrét szituáció és a gyermek helyzetének megértése alapvetően meghatározza, hogy az első időszakban hogyan tud működni a rendszer, melyek a legfontosabb lépések, melyek a szükséges feladatok. *Feldmár András* szavaival élve, ha találsz a mező közepén egy halat, nem kezded el arról faggatni, hogyan került oda és ki bántotta. Felkapod, elszaladsz vele a legközelebbi folyóhoz, és beledobod. Minden egyéb csak utána jöhet.

Nagyon gyakran több szakma együttműködésére van szükség ahhoz, hogy a gyermek valamennyi szükségletére reflektálni lehessen, és kielégíthessék őket. Így egészségügyi, szociális, gyermekvédelmi, pszichés támogatás is kellhet – amellet, hogy például egy büntetőeljárás folyamatban van. S nemcsak az áldozati (sértetti) pozícióban lévő vagy a tanúként szereplő gyermekek számára, hanem azoknak is, akik valamilyen büntetendő cselekményt követtek el. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás logikájából ugyanis egyértelműen következik, hogy a joggal összeütközésbe kerülő gyermek is elsősorban gyermek, így megilleti mindaz a védelem és támogatás, amely a gyermeki státusából fakad.¹¹

A szakemberek (büntetőeljárás esetén ez jellemzően a rendőr) nézőpontjából szintén kritikus ez a kezdeti időszak, hiszen úgy kell megértenie, képviselnie és tanácsot adnia valakinek, hogy ő korábban teljesen ismeretlen volt számára, továbbá a meghozott döntések alapvetően befolyásolhatják a kialakult krízishelyzetet, a gyerek életét. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelménye szerint valamennyi szakember segítőként is jelen van a rendszerben, hiszen alapvető céljuk a gyermek érdekének képviselete és érvényre juttatása. Nem csekély része lenne egy sikeres paradigmaváltásban, ha például a rendészeti munkában, a rendőri fellépésekben a segítő attitűd is megjelenhetne. Ez azért is lenne alapvető fontosságú, mert a rendőr (az ügyek döntő többségében), a szakemberek közül elsőként találkozik a büntetőeljárásban érintett gyermekkel. A legfontosabb szakmai hozzáállás ebben az időszakban a gyermek életének lehető legteljesebb megértésére való törekvés. Akkor mondhatjuk, hogy a szakember–gyerek kapcsolat létrejött és elkezdhetünk tovább dolgozni a gyermekkel, ha ezt kiegészíti a gyerek részé-

¹¹ Magyarországon ez az elmélet először Kármán Elemér munkáiban jelent meg, aki 1915-ben megalapította a Kriminálpedagógiai Intézetet, és „Pestalozzi Otthon” elnevezéssel gyermekotthont is létesített. Kármán a bűnelkövető fiatalok érdekében a nevelést, a támogatást és a megerősítő gondoskodást tartotta kiemelkedően fontosnak. Munkáiban feltárta a fiatalkori bűnelkövetés társadalmi okait, prevencióit, és nevelési eszközöket is javasolt – mi több, először mutatta be, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer diszkriminatív módon működik az egyes társadalmi csoportok esetében. A rossz érdekérvényesítő képességgel bíró társadalmi osztályok gyermekeire nagyobb „erővel sújt le a rendszer”. http://hu.wikipedia.org/wiki/Kármán_Elemér

ről annak megértése, hogy mit akar és mit tud csinálni a szakember, illetve ha a felnőtt el tudja a gyermeknek magyarázni a helyzetet, amibe került és amiből való kikerülésben igyekszik segítséget nyújtani. Ezért írja elő az Európa Tanács vonatkozó ajánlása (és az ENSZ gyermekjogi egyezménye is) a gyermek életkorának és értelmi képességének megfelelő tájékoztatás kötelezettségét, a gyermek participációját, részvételét és véleményének figyelembevételét a rá vonatkozó ügyekben.

Amikor elkezdődött az ügy, a szakemberek számára kiemelkedően fontos, hogy behelyezzék (beleképzeljék) magukat a gyermek helyzetébe és megpróbálják meglátni, milyen elvárásai/vágyai/szükségei lehetnek. Itt természetesen már olyan szakemberről beszélek, aki megfelelő felkészítésben részesült, és aki tudja és érti, mit jelent az empátia, aki képes az ügyben megjelenő érzelmek kezelésére (ideértve a saját érzelmeit is) és akinek megfelelő támogatás áll a rendelkezésére, ha az ügykezelés során nehézsége támad.

A korábbiakban már hivatkoztam néhány releváns attitűdkutatásra. Ezen túlmenően az elmúlt évtizedekben megszorodtak azok a kutatások is, amelyek a bírói ítékezés mögötti szerepfelfogásokat vizsgálták. Noha még mindig nagyon csekély azoknak a kutatásoknak a száma, amelyek az érzelmek szerepét vizsgálják a jogi vitákban¹², tény, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás terjedésével és a viktimológiai kutatások eredményeinek egyre szélesebb körben való megismerhetőségével összefüggésben egyre bátrabban lehet arról beszélni, hogy fontos az eljárásban részt vevő emberek „érzelmi gondozása”, az áldozat¹³ érzelmeinek figyelembevétele, míg a megbánásra és megbocsátásra törekvés ma már jogszabályi szinten is megjelenik. Fontos lépések ezek ahhoz a (következő) paradigmaváltáshoz, amely ahhoz szükséges, hogy szembe merjünk nézni azzal (a szakmai körökben egyre gyakrabban elhangzó megállapítással): minden jogi vita mögött több érzelmi dimenzió húzódik, ezek figyelembevétele nélkül a konfliktus nem zárható le megnyugtatóan. Anélkül, hogy jelen dolgozat keretein belül tovább nyitnám az érzelmek szerepével való foglalkozás dimenzióját, azt mindenképpen ki kell emelni, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás minőségi elmozdulást feltételez ezen a területen. Ennek egyik végpontja az eljáró szakember

12 Yesliernis L. Peña – Christopher Federico – Jim Sidanius: Race and Support for the Criminal Justice System: A Matter of Asymmetry. University of California, Los Angeles, 2003; James L. Gibson: Judges' Role Orientations, Attitudes, and Decisions. *The American Political Science Review*, vol. 72, no. 3, pp. 911–924.; Bencze Mátyas: A büntető ítékezés mögötti szerepfelfogások. Előadás. Társadalomtudományi Fórum, OKRI, 2008. március 19.

13 Vágy adott esetben az elkövető.

empátiája, a másik pedig a rendszerrel kapcsolatba kerülő gyermek érzelmi állapotának respektálása.

Kérdés, hogy van-e lehetőség a jog és az érdekek, érzelmek közötti paradigmátikus ellentét feloldására, azaz hogyan érhető el, hogy egy konfliktus rendezésénél ne azért „meneküljenek a szakemberek a jogszabályok mögé”, hogy ne kelljen foglalkozni a mögöttes érzelmi, érdekbeli tartalmakkal, hanem a jog kereteit kihasználva szülessen a gyermek számára kielégítő, az érdekei érvényesítésére lehetőséget adó döntés.

Addig is, amíg odaérünk, hogy a jogi oktatás részévé válik a jogászok érzelmi felkészítése, önismereti oktatása vagy a szupervízió, a gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakember számára segítség lehet, ha megpróbál elképzelni egy olyan helyzetet, amelyben ő maga kényszerült egy számára ismeretlen és a sajátjától idegen foglalkozást űző emberrel beszélni. Például, ha egy új orvosnak kell egy fájdalmas és érzékeny területen lévő betegségünkről beszélnünk. Betegként azonnali, tartós és teljes gyógyulást jelentő megoldást várunk az orvostól. A doktor szempontjából viszont döntő lehet, hogy ismer-e minket – a magunk teljességében. Korábbi betegségeink, a családuink története, allergiáink, korábbi gyógymódokra adott reakcióink alapvetően meghatározzák az orvosi diagnózist és kezelést – mi mégis türelmetlenül dobolunk ujjunkkal az asztalon, amíg azokra a kérdésekre válaszolhatunk, hogy volt-e szívbeteg a családban, vagy hogy mikor voltunk utoljára kórházban.

A másik oldalról viszont meglepődnénk azon az orvoson (és talán a hozzáértését is kétségbe vonnánk), aki úgy írta fel a gyógyszert, vagy kezdene el egy kezelést, hogy nem tesz fel olyan kérdéseket, amelyek kontextusba helyeznek minket és a problémánkat.

Az igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatba kerülő gyermek (és szülője) helyzete igencsak hasonlít az imént leírt jelenséghez. Még abban is, hogy ki mikor kér segítséget. Van, aki csak akkor megy el az orvoshoz (rendőrségre, bíróságra), ha már akut a probléma, ezért azonnali veszélyelhárításra, életmentésre van szükség. Mások azonnal támogatásért és segítségért folyamodnak, amint felmerül egy nehézség. A kérdés azonban mindkét helyzetben ugyanaz: hogyan tud a szakember segítséget nyújtani, intervenálni, ha a hozzá forduló ember idegen számára, és sem az ügy keletkezéséről, sem az ügy kontextuális jellemzőiről nem tud semmit? A másik fontos kérdés: kell-e tudnom az ügy és a hozzám forduló személy alapvető jellemzőit ahhoz, hogy azonnali támogatást és gyors segítséget nyújthassak egy krízishelyzetben?

Az igazságszolgáltatási rendszertől segítséget váró vagy a joggal összeütöztetésbe kerülő gyerekek ügyeinek többsége az előbbi dinamikák szerint írható le. A gyerekek jellemzően össze vannak zavarodva, nem tudják, mi fog velük történni, nem tudják/akarják eldönteni, mi legyen a következő lépés. Érdekes tehát megállni egy pillanatra, és végiggondolni, milyen (teljesen természetes) elvárások létezhetnek egy szakember–gyerek kapcsolatban:

- a) a gyermek érthető és számára kielégítő módon szeretne tájékoztatást kapni arról, hogy mi a jog/az ő konkrét ügyében milyen szabályok alkalmazhatók és az ügynek milyen jogi rendezése lehetséges;
- b) a gyerekek szeretné tudni, hogy a szakember/az igazságszolgáltatási rendszer mit tud tenni érte;
- c) a gyermek elvárja a szakembertől, hogy megfelelő módon kommunikáljon vele szóban és írásban.

Ezek az elvárások valamennyi szakember–ügyfél kapcsolatban jelen vannak – kortól függetlenül. A megfelelő tájékoztatás a jogi helyzetről, a jogi lehetőségekről, a szakember mozgásteréről, valamint a megfelelő kommunikáció minden jogász–ügyfél (laikus) szakmai kapcsolat alapvető és lege artis elvárása lenne, de a gyerekek esetében ez különös hangsúllyal érvényesül. Részben mert talán nem magától értődő, hogy a gyermek ezt elvárja, igényli, akarja (és a kapott információt megérti), részben pedig a fokozott kiszolgáltatottságukra és a felnőttekhez képest nehezebb helyzetükre figyelemmel.

A továbbiakban röviden áttekintem ezeket a pontokat – elsősorban nem a jogszabályi tartalomra tekintettel (azzal a dolgozat második részében foglalkozom), hanem arra fókuszálva, hogyan szavatolható a gyermek érdeke és joga az igazságszolgáltatási rendszer működésében.

Hogyan valósítható meg a gyermekközpontú igazságszolgáltatás?

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás tartalmi elemei már sokkal korábban kimunkálódtak és megjelentek nemzetközi dokumentumokban és ajánlásokban, mint hogy maga a fogalom önálló életre kelt volna.

Az ENSZ gyermekjogi egyezményében foglalt általános gyermeki jogok érvényesítése érdekében megfogalmazott irányelvek közül kiemelkedik a gyermekközpontú eljárás követelménye, valamint hogy az irányelvek egy része a gyermekkorú elkövetők mellett a gyermekkorú áldozatok, bűntetőeljá-

rásokban érintett tanúk helyzetét is a gyermeki jogok érvényesítése oldaláról közelíti meg. Ennek eredményeképpen alapelvként jelenik meg a fair eljárás, a gyermekek lehető legteljesebb körű és érthető tájékoztatása az eljárás menetéről, az őket megillető jogokról, az eljárás céljáról. Az irányelvek kimondják, hogy a gyermek szakmai segítségre és támogatásra jogosult az eljárásban mindvégig (ami magában foglalja nemcsak a jogi, hanem a lelki, szociális gondoskodást is).

A nemzetközi kívánalmak megvalósításához nemzeti jogalkotásra és hatékony, jól képzett, tájékozott nemzeti jogalkalmazásra van szükség, ami ismeri és tiszteletben tartja a gyermekek jogait, akármilyen szerepben jelennek is meg a büntető igazságszolgáltatás rendszerében.

A gyermekeket érintő büntető igazságszolgáltatási rendszer nem a szankciókkal kezdődik, és nem is az a leghangsúlyosabb része. A bűnmegelőzés és a megfelelő támogató, gyermekvédelmi és oktatási rendszer adja – a biztonságot nyújtó családi környezettel együtt – azt az alapot, amelyre egy sikeres igazságszolgáltatási rendszer felépíthető. Ennek felismerése vezetett oda, hogy az alapelvek között ma már kikerülhetetlenül jelen van a családi és közösségi alapú beavatkozások és támogatások megerősítésének szükségessége. A korai beavatkozás és támogatás, a nem direkt bűnmegelőzési célú akciók mind-mind hozzájárulnak egy kevésbé erőszakos és a gyermekek biztonságát és jóllétét jobban szolgáló világhoz.¹⁴

A globális színteret vizsgálva, az ENSZ normaalkotási folyamatában ilyen (eszmei és fogalmi) előzménynek tekinthető: a pekingi szabályok (1985), a havannai szabályok (1990) és a rijádi irányelvek (1990)¹⁵ a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó minimumszabályokról, a szabadságuktól fosztott fiatalok védelméről és a fiatalkori bűnelkövetés megelőzéséről. 2005-ben született meg a bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak és tanúinak védelméről szóló ENSZ-irányelv (ECOSOC Res 2005/20), 2008-ban egy iránymutatás a gyermekek igazságszolgáltatásáról, majd 2009-ben az alternatív gondoskodásról. Ezek a dokumentumok még mindig nem használják a gyermekbarát igazságszolgáltatást (*child friendly justice*) expressis verbis, noha tartalmukban vitathatatlanul arról szólnak, hogyan érvényesíthető az igazságszolgáltatási rendszerben a gyermekjogi megközelítés, a gyermekek

¹⁴ Forrás: Children and Juvenile Justice: proposals for improvements, Thomas Hammarber, Commissioner for Human Rights, CommDH/IssuePaper (2009)

¹⁵ The UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (the Beijing Rules), the UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (the Havana Rules), the UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (the Riyadh Guidelines).

szüksége szerinti jogalkalmazás. A 2008-as ENSZ-dokumentum a gyermeki igazságszolgáltatást definiálva hangsúlyozza, hogy a gyermekjogi egyezményben foglaltaknak megfelelően minden 18 éven aluli gyermeknek, aki kapcsolatba kerül az igazságszolgáltatási rendszerrel – akár mint áldozat, akár mint tanú vagy terhelt, vagy esetleg az államigazgatás körében, a felügyelet, gondoskodás, védelem kérdésének rendezésére induló eljárásban érintett fél –, a jogait és alapvető érdekeit tiszteletben kell tartani. Ennek megfelelően az alapelvek¹⁶:

1. Garantálni, hogy a gyermek legfőbb érdekét veszik elsődlegesen figyelembe.
2. Tisztességes és egyenlő eljárást szavatolni minden gyermeknek – a hátrányos megkülönböztetés minden formájától mentesen.
3. Segíteni a gyermeket abban, hogy véleményét szabadon kifejtse, és azt meg is hallgassák.
4. Megvédeni minden gyermeket a bántalmazástól, kizsákmányolástól és erőszaktól.
5. Minden gyermeket méltóságának tiszteletben tartásával kezelni.
6. A jogi garanciák és védelem nyújtása minden eljárásban.
7. A megelőző szemlélet (prevenció) hangsúlyozása a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőpolitikában.
8. A gyermek szabadságtól való megfosztását csak végső esetben és csak a lehető legrövidebb időtartamra lehet alkalmazni.¹⁷
9. A gyermekjogi megközelítést minden jogalkalmazói eljárásban érvényre kell juttatni.

A 2008-as ENSZ-dokumentumban felsorolt iménti alapelvek, és a 2006-os uniós stratégia is előre jelezte a gyermekbarát igazságszolgáltatás önálló terminus technicusának megjelenését, hiszen integrált megközelítést hirdettek. Mindkét szöveg felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermeki jogok és a gyermeki igazságszolgáltatás alapelvei nem kezelhetők többé külön a jogrendszer

¹⁶ Guidance Note of the Secretary-General: UN Approach to Justice for Children. Sept. 2008. http://www.unicef.org/protection/RoL_Guidance_Note_UN_Approach_Justice_for_Children_FINAL.pdf

¹⁷ A Bv. tvr. 122. § (4) bekezdése a c) ponttal egészült ki a 2012. áprilisban hatályba lépő szabálysértésítörvény-módosításokkal, amelyek értelmében az elzárás végrehajtásakor el kell különíteni a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól. Ez a rendelkezés összhangban van a gyermekjogi egyezmény 40. cikkével, és megfelelő módon orvosolja (a jogszabályok szintjén) a szabálysértési elzárás eredeti szabályozása kapcsán felmerülő ilyen irányú aggályokat. A férőhellyel, a végrehajtás körülményeivel és önmagával a szabálysértési elzárás gyermekjog-ellenességével kapcsolatos aggályokat természetesen egy ilyen normaszöveg sem tudja megoldani.

egészétől. A jogállami működés azt feltételezi, hogy a gyermeki jogok beépülnek a jogi, szociális jóléti, igazságszolgáltatási rendszerek működésébe – az érintett szakemberek felelősségét is felébredtve a gyermeki jogok tekintetbevételére és érvényesülésére érdekében. Ha paradigmaváltásról beszélhetünk (az unió szintjén) a stratégia kapcsán, akkor a 2008-as ENSZ-iránymutatás erre még jobban ráerősít az integrált megközelítés kihangsúlyozásával.

Az első dokumentum, amelyben maga a kifejezés is megjelenik, nem az ENSZ vagy az EU égisze alatt született, hanem az Európa Tanácsban. Az Európa Tanács ajánlása három szakaszra osztja a gyermekközpontú igazságszolgáltatásra vonatkozó elvárásait: eljárás előtt, alatt és után érvényesülő jogokra (1. számú táblázat).

1. számú táblázat
Gyermekbarát igazságszolgáltatási elvek

A büntetőeljárás		
előtt	alatt	után
<ul style="list-style-type: none"> – a büntetőség korhatára – elterelés lehetősége 	<ul style="list-style-type: none"> – a bíróság gyermekközpontú működése – jogi képviselő biztosítása a gyermeknek 	<ul style="list-style-type: none"> – késelem nélküli, a gyermek jogait tiszteletben tartó végrehajtás – kényszervégrehajtás csak végső esetben
– információhoz/tájékoztatáshoz való jog		
<ul style="list-style-type: none"> – a rendőrség gyermekközpontú működése 	<ul style="list-style-type: none"> – gyermek meghallgatása/véleménynyilvánításhoz való jog – indokolatlan késelem nélküli eljárás – gyermekbarát környezet és nyelv alkalmazása az eljárásban 	

Az eljárás megindulása előtt (általános jelleggel) kell érvényesülniük a gyermekek érdekeinek. Az egyik alapkő a büntetőségi korhatár, amely nem lehet túl alacsony, és a jogban pontosan meg kell határozni. A másik az elterelés lehetősége, az alternatív szankciók alkalmazhatósága minden olyan esetben, amikor a gyermek érdeke ezt kívánja. Az elterelés és az alternatív eljárások lehetőségéről a gyermeket megfelelő módon tájékoztatni kell – és ezeknek a technikáknak az alkalmazása nem lehet akadálya annak, hogy a gyermek az igazságszolgáltatási rendszerben is részt vegyen – ha így dönt, vagy az érdekét így szolgálja. Fontos, hogy az alternatív eljárásokban is ugyanazok a gyermeki jogok érvényesülhessenek és ugyanolyan garanciák legyenek, mint a rendes eljárásokban. Az eljárások elindulását megelőzően

kiemelkedő szerepe van a rendőrségnek. A rendőrségnek tiszteletben kell tartania a gyermek érdekeit.

Az Európa Tanács dokumentumai között a gyermekbarát igazságszolgáltatással foglalkozó 2010-es irányelv¹⁸ közvetlen előzményének tekinthető

- a menedékkérők letartóztatásával foglalkozó (2003) 5. számú ajánlás;
- a fiatalkorú elkövetőkkel való foglalkozás új útjairól és a fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló (2003) 20. számú ajánlás;
- az európai börtön szabályokról szóló (2006) 2. számú ajánlás;
- a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló (2008) 11. számú ajánlás; valamint
- a gyermekek erőszakkal szembeni védelmének integrált nemzeti stratégiáinak irányelvéről szóló (2009) 10. számú ajánlás.

Az iménti ajánlásokat maga az ET-irányelv tekinti előzménynek, de ha tággal nyitjuk a fókuszot, akkor az *Építsünk egy Európát a gyerekeknek és a gyerekekért* 2006-os programig kell visszanyúlnunk, amelyben több mint száz ET-ajánlást és más dokumentumot sorolnak fel normatív (és filozófiai) előzményként.¹⁹

Maga a gyermekbarát igazságszolgáltatás kifejezés az európai igazságügy-miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote-ban, 2007 októberében) elfogadott nyilatkozatban szerepel először, és átfogó jelleggel a 2010-es irányelv foglalkozik vele. Az ET-dokumentum szerint a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” fogalma: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás egy olyan igazságszolgáltatási rendszert jelent, amely garantálja, tiszteletben tartja és hatékonyan érvényre juttatja valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon, az alábbiakban rögzített alapelvek szem előtt tartásával és a gyermek fejlettségének, érettségi fokának és az ügy körülményeinek figyelembe vételével. Így a gyermekbarát igazságszolgáltatás jellemzői, különösen, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a gyermek életkorának megfelelő, gyors, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő és figyelembe vevő rendszer, melyben érvényre jut a gyermek joga az eljárásban való részvételre, az eljárás megértésére, a magán- és családi életének tiszteletben tartására és a méltóságára.*

Mindezeknek megfelelően a gyermekbarát igazságszolgáltatás az következő elvek, kulcsszavak alapján értelmezhető az ET-dokumentumokban:

¹⁸ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. *Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies.*
¹⁹ http://www.coe.int/t/dg3/children/other/langauges/TANGRAM_05-10_en.pdf

részvétel, a gyermek legfőbb érdeke, méltóság, védelem a hátrányos megkülönböztetéstől és a jogállamiság (*rule of law*). Ezeknek az eljárást megelőzően (döntően a rendőrséggel kapcsolatban), az eljárás alatt mindvégig és utána is (a jogerős döntés megértése, végrehajtása érdekében) érvényesülniük kell (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
Gyermekközpontú igazságszolgáltatás az ET értelmezésében

Alapvető elvek a gyermekbarát igazságszolgáltatásban	<ul style="list-style-type: none"> - részvétel, - a gyermek legfőbb érdekének érvényesülése, - méltóság, - védelem a diszkriminációval szemben, - a jog uralma (arányosság, jogszerűség, ártatlanság védelme, tisztességes eljáráshoz való jog, jogi képviselőhöz való jog, bíróság előtti eljáráshoz való jog, fellebbezéshez való jog).
A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei	<ul style="list-style-type: none"> - információhoz való hozzáférés, - tanácsadáshoz való jog, - a magán- és családi élet védelme, - biztonság (speciális védelmi intézkedésekhez való jog, ha például a gyermek sérelmére elkövetett cselekmény terheltje a szülő, de idetartozik a másodlagos viktimizációtól való védelem is), - szakemberek képzése (valamennyi igazságszolgáltatási szakember, aki gyermekkel kerül kapcsolatba), - szakmaközi megközelítés (különböző szakmák közötti együttműködés), - szabadságtól való megfosztás korlátai (csak legvégső esetben, a lehető leg-rövidebb időtartamra, a családi kapcsolatok fenntarthatósága mellett)

Az érvényesülés érdekében a legfontosabb garancia – az ET-irányelvben foglaltak és az EU-ütemterv szerint is – a participáció mellett az eljárásban érintett gyermek tájékoztatása és a megfelelő tanácsadáshoz, képviselőhöz való jog szavatolása. *„A gyermekek akadályokba ütközhetnek jogi képviselőjük vagy bírósági meghallgatásuk tekintetében. Hasonlóképpen az is előfordulhat, hogy a gyermekek és képviselőik nem kapnak megfelelő tájékoztatást ahhoz, hogy élhessenek a jogaikkal, vagy megvédhessék érdekeiket a bírósági eljárás során. Felnőtként bánhatnak velük, anélkül hogy minden esetben megadnák számukra a szükségleteiknek és sebezhetőségüknek megfelelő biztosítékokat, és megtörténhet, hogy a gyermekek nehezen tudják feldolgozni a helyzetet. A gyermekek jogi érdekeinek magas szintű védelme szempontjából alapvető követelmény, hogy ténylegesen hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz, és részt vegyenek a közigazgatási és bírósági eljárásokban.”*²⁰

²⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve. COM (2011) 60., 8. o.

A gyermekek, életkoruknál és fejlettségükönél fogva külön védelemre tarthatnak igényt – a gyerekek egyes csoportjai pedig ezen túlmenően is kitüntetett figyelmet és fokozott védelmet kell hogy élvezzenek. Idetartoznak

- a fogyatékkal élő gyerekek,
- a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolás és gyermekkereskedelem áldozatai,
- menedékkérő és kísérelő nélküli kiskorúak²¹,
- a roma kisebbséghez tartozó gyerekek²²,
- szökésben lévő és eltűnt gyerekek,
- az oktatási rendszerből kiesett, tanköteles korú gyerekek, valamint
- bántalmazás áldozatává vált gyerekek.²³

Összegzés

Kutatási tapasztalatok szerint, minél fiatalabb életkorban fordul elő a bűnelkövetés, annál nagyobb az esély a bűnismétlésre, a bűnöző életmód kialakulására. Arra nézve is vannak kutatási eredményeink, hogy a gyermekkorban elszenvedett bántalmazás, a bűncselekmény sértettjévé válás fokozza a jövőbeni, ismételt áldozattá válás esélyét. A gyermekkori tapasztalatok meghatározók a felnőtt életünkre. Ekkor alapozzuk meg bizalmunkat az igazságszolgáltatási rendszerben, vagy veszítjük el hitünket abban, hogy méltósággal és jogaink tiszteletben tartása mellett vállalhatunk felelősséget tetteinkért, vagy szereznék érvényt részvételünkkel az állam büntetőhatalmának. Akárhonnan nézzük is, az igazságszolgáltatási rendszer gyermekközpontúvá tétele nem öncél. Fontos alapköve a jogállamiságnak, gyermekeink védelmének, és zsinórmértékül szolgálhat a jövő felnőtt generációinak – nemcsak a saját életük, de társadalmi felelősségvállalásuk tekintetében is. Ezért is fontos, hogy ne

21 A menedékkérő és kísérelő nélküli kiskorúak tekintetében az ütemterv az igazgatási célú fogva tartás tilalmát, az eljárási garanciák bevezetését, a gyerekek megfelelő képviselőit megválasztását és a gyermekek eltűnésének megelőzését tekinti kiemelt feladatnak.

22 „Különösen nyugtalanító az EU-ban élő roma gyerekek helyzete, akik számos tényező miatt kiváltóképpen sebezhetőek, és rossz egészségi állapot, rossz lakhatási körülmények, nem megfelelő táplálkozás, kirekesztés, diszkrimináció és erőszak fenyegeti őket.” EU gyermekjogi ütemterv, 11. o.

23 A gyermekbántalmazás tekintetében az ütemterv külön kiemeli az online bántalmazás és zaklatás kockázatát: „A gyermekek a modern technológia tekintetében is különösen sebezhetőek. Az online technológiák kivételes lehetőségeket nyújtanak a gyerekeknek [...] de a gyerekek különösen sebezhetőek, amikor káros tartalmakkal és viselkedésmóddal találkoznak az audiovizuális médiában és az interneten.” EU gyermekjogi ütemterv, 12. o.

csak a jogszabályok szintjén érvényesüljön, hanem a mindennapi gyakorlatban is.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás magyarországi bevezetése ambiciózus vállalkozás – tekintve a jelenleg adott személyi, tárgyi, képzési előfeltételeket és a rendszer aktuális működését. Pusztán jogszabályokkal nem lehet valódi változást elérni, mivel a jogi oktatástól kezdve a rendészeti munka eljárásrendjén át a szakmák közötti kooperációig (pontosabban annak hiányáig), a teljes rendszerben kódolva van a gyermekközpontú megközelítés hiánya. Ennek átalakításához teljesen újra kell gombolni a kabátot. Mi több, most az a helyzet állt elő, amikor a gombhoz lehetne varrni a kabátot. Tagadhatatlan tény, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményeinek megvalósulása – az évi több tízezer gyermek helyzetének közvetlen javulása mellett – a teljes igazságszolgáltatási rendszer reformját indíthatná el.

PÁPAI BALÁZSNÉ – PÁSZTOR ATTILA

Gyermekvédelem a rendőrségen

A gyermekekre irányuló figyelem az utóbbi években érzékelhető módon megváltozott. Ennek főbb állomásai voltak: a gyermekek jogairól szóló, 1989. november 20-án kelt New York-i egyezményt a magyar Országgyűlés 1991. november 12-én fogadta el, az 1991. LXIV. törvénnyel. Ily módon az egyezmény a magyar jogrendszer részévé vált.

A gyermekek jogai már a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv.-be (Gyvt.), annak II. fejezetébe beépültek. Napjainkban egyre több szó esik a gyermekek jogainak tiszteletben tartásáról, a gyermek mindenekfelett álló érdekéről (például válópereknel meghozott bírósági döntések, gyermekvédelmi hatósági eljárások). A téma aktualitását adja az is, hogy 2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve volt.

A kiskorúak védelme a rendőrségen dolgozó szakembereknek is egyik legfőbb kötelességük. A rendőrségi dolgozók észlelése alapján a szülők leggyakrabban a következő gyermeki jogokat sértik: *a testi fenyítés tilalma, illetve a gyermek elhanyagolással szembeni védelme. Sérül továbbá a gyermek testi, érzelmi és erkölcsi fejlődéshez, egészséges felnevelkedéshez való joga.* Kik végzik ezt a munkát? Elsősorban a járőrök találkoznak csavargó gyermekekkel, illetve ők mennek ki olyan bejelentésekhez, amelynek helyszínén veszélyhelyzetben lévő gyermeket találnak. Egy-egy súlyos döntést az észlelt körülmények figyelembevételével, a jogszabályi háttér függvényében kell meghozniuk. A nyomozóknak (vizsgálóknak) is tisztában kell lenniük a lehetőségeikkel, ám ők már akkor találkoznak a gyermeki jogok sérülésével, amikor büntetőeljárás folyik. A kiskorúakkal kapcsolatos veszélyhelyzetekkel általában nők foglalkoznak, az ilyen jellegű bűnügyeket többségében ugyanazok kapják. Minden kapitányságon van olyan bűnmegelőzési szakember, aki a kiskorúak védelmével is foglalkozik, a rendőr-főkapitányságon pedig külön gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátor dolgozik.

A gyermekvédelemre vonatkozó rendőri munka alapjául szolgáló jogszabályok a következők:

- 1997. évi XXXI. tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról;

- 32/2007. (OT 26.) ORFK utasítás a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására (protokollszintű szabályozás);
- 149/1997. (IX. 10.) kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról;
- Társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája, az erre épülő cselekvési tervek, helyi közbiztonsági és bűnmegelőzési koncepciók, az erre épülő cselekvési tervek, belső normák;
- 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről (Btk.);
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.);
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (Sztv.);
- 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről (Rtv.);
- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (Ket.).

A jelenleg hatályban lévő 32/2007. ORFK utasítás 2/c. pontja átveszi az 1997. évi XXXI. törvény 5. § n) pontjában rögzített kiskorú-*veszélyeztettség fogalmát*. Olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakuló állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

Jelzőrendszeri feladatok

Baranya megye rendőrkapitányságairól *évente átlagosan 900-1000 levelet (jelzést)* küldenek munkatársaink más szervezeteknek gyermekvédelem témakörben.

Ezek okai a következők:

- eltűnt gyermek ügyében;
- tanítási időben csavargó gyermek miatt;
- kiskorú elkövető miatt;
- családi veszekedés ügyében, amelynél gyermek is jelen volt, vagy érintett volt;
- gyermek elhanyagolását észleli a rendőr;
- gyermekbántalmazás történt;
- kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt (általában több ok együtt).

Kinek jelzik, hogy baj van?

- a) a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatnak (jelzések kb. hetvenöt-nyolcvan százaléka évente); a járási gyámhivatalnak mint családvédelmi koordinációért felelős szervnek (jelzések kb. tíz-tizenöt százaléka évente);
- b) a megyei gyámhivatalhoz (megtett intézkedések visszaellenőrzése céljából); a gyermekvédelmi központba (néhány kirívó esetben évente, illetve zárt intézeti elhelyezés kezdeményezése céljából).

Paradigmaváltás az áldozatsegítésben

A Gyvt. új dimenziókat nyitott meg hazánkban a gyermekvédelem terén. A törvény egyebek mellett felsorolja a jelzőrendszer tagjait, feladatait, amelyek valamennyi érintett szakember számára merőben új teendőket jelentettek.

Az eltelt több mint egy évtizedben a szakemberek részéről megtörtént a kompetenciahatárok meghúzése. A jelzőrendszeri tagok – köztük a rendőrök is – ismerik törvényi kötelezettségeiket, ám a végrehajtásban dolgozó munkatársak számára hiányzik az egységes protokoll.

Ennek alapja néhány évek óta visszatérő kérdés: vajon *hol húzódik az a határ*, amikor egy veszélyhelyzetet észlelőnek már tennie kell valamit, legyen az rendőr, pedagógus, családgondozó, bármilyen gyermekvédelmi szakember. *Melyek azok a helyzetek*, amikor a társszerveket haladéktalanul, azaz percekben belül értesíteni kell? Egyáltalán szabad ilyet tenni? *Mikor elég levélben*, a szokásos rendszerben alkalmazni az ügymenetet?

A gyermekek veszélyeztetettségének mértéke e témában szeretne segítséget nyújtani a hétköznapiakban. Nem titkolva azt a tényit, hogy a legnagyobb körülméktől azok a családok igénylik, amelyeknél elsősre nem lehet eldönteni, kell-e tenni valamit.

A veszélyeztetettség kategóriák meghatározásánál az elmúlt években előforduló gyakorlati példákat állítottunk csatasorba, figyelembe véve a megyénkben meglévő tapasztalatokat. Nem titkolt szándékunk az egységes fellépésre törekvés, valamint a jogtudatosság erősítése. A feladatok végrehajtásakor munkatársainknak mindenkor a kiskorú gyermek érdekeire figyelemmel, a jogait szavatolva kell eljárniuk. Döntő szempont: *a gyermek mindenekfelett álló érdekeinek védelme*. Ha ennek megvalósítása nem lehetséges, a gyermek legjobb érdekét kell figyelembe venni a rendőri intézkedések idején.

Elsőként vizsgáljuk meg közelebről a jogszabályi hátteret, mennyiben nyújt segítséget a gyakorlati munkavégzéskor!

A kiskorú veszélyeztetése mint bűncselekmény

A Btk. 208. §-a tartalmazza a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tényállását.

- (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bek. szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt
 - a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírnai törekszik,
 - b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.

A 2012. évi C. törvény alkotója a gyermekmunkát és a kapcsolattartás akadályozását a XX. fejezetben a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények közé sorolja, a 209. és 210. §-ban önálló tényállásként jelennek meg.

A büntető törvénykönyvben megfogalmazott tényállás alapján számos kérdés fogalmazódott meg bennem. A kiskorú veszélyeztetése büntettnél a bűncselekmény tárgya a kiskorúak testi, szellemi és erkölcsi fejlődése. A passzív alany maga a kiskorú (tizennyolc év alatti) személy. A megvalósulás tipikus esete a kötelesség nem teljesítése, elmulasztása. Elkövetési magatartása rendszerint folyamatos jellegű.

Az egyes szakaszoknál eltérő elkövetési magatartások jelennek meg.

- Az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény elkövetési magatartása a kiskorú nevelésének, felügyeletének vagy gondozásának feladataiból származó *kötelességek súlyos megszegése*.
- A (2) bekezdésben az elkövetési magatartás *felbujtásszerű cselekményekkel valósul meg*, az elkövetési magatartás mindig szándékos, eredménye a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése.

A Btk. 208. §-a alapján súlyos kötelességszegésnek minősül, ha az elkövető az általános társadalmi felfogás szerinti minimális elvárhatóság követelmén-

nyeinek sem tesz eleget. Szerettem volna magyarázatot kapni néhány előbbiekben megfogalmazott kifejezésre is: Mít jelent az általános társadalmi felfogás? Mi az a minimális elvárhatóság? Mely cselekmény az, amely a minimális elvárhatóság követelményeinek nem tesz eleget?

A választ a jogalkotó a jogalkalmazókra bízta. Gyakran elmondott tény az is, a gyermekvédelmi ügyeknél nem tudunk kategóriákat felállítani, mivel minden ügy más és más. A döntésekkor egyenként kell megítélnünk, az adott ügy komplexitásában vajon átlépi-e a bűncselekményi határt. Csak a vizsgáló foglalkozik vele, vagy az ügyész is vádat emel? Születik majd bírósági ítélet? További válaszokat várok a következőkben is:

- a) Felmentik-e a vádlottat a kiskorú veszélyeztetésének vádja alól, ha nem bizonyítható, hogy az élettársát gyermekei jelenlétében rendszeresen bántalmazta, és ezáltal a gyermekek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyeztette?
- b) Az évekig tartó lelki terrornak van-e olyan esete, amely már átlépi a bűncselekményi határt?
- c) Hol húzódik a határ, amikor még nem kell büntetőeljárást kezdeményeznem, és mikor kell?
- d) Ki ad nekem választ arra, mikor, hol kapok gyakorlati útmutatást?
- e) Egy-egy eset kapcsán hova fordulhatok, ha tudni akarom, bűncselekmény történt-e?

A feltett kérdésekre csak néhány esetben kaptunk választ. Pédig ezzel a dilemmával naponta találkozunk. Esetmegbeszélésen, védelembé vételi és sorrendezési tárgyaláson, elhelyezési értekezleten, vagy éppen egy szakmai konzultáción.*

Összesen öt kategóriát állítottunk fel. Meghatároztuk, mely esetben nincs beavatkozást alátámasztó ok egy családnál, azaz a gyermek nincs veszélyhelyzetben. Majd az alacsony súlyú, a mérsékelten súlyos, a súlyos és életveszélyes kategóriák következnek. Azonos szempontokat figyelembe véve a pszichológus szemüvegén át mutatjuk be minden fokozatnál a családi légkör, a szülői magatartás jellemzőit, a gyermek pszichés, szomatikus és higiénés állapotát, kiegészítve mindezt a rendőri teendőkkal.

A hivatkozott normák, a rendelkezésre álló szakirodalmak egyike sem mondja meg munkatársainknak, konkrétan mikor milyen teendőjük van. Ép-

* E probléma nem csak a rendőri munkát érinti. Jelen van a szociális szféra, az egészségügy, valamint a gyermekvédelmi ügyekben hatósági munkát végző gyámhivatali, jegyzőségi szakemberek körében is.

pen csak érintik e szerteágazó területet a rendőr szakközépiskolában, a Nemzeti Közszerződési Egyetemen ez a téma éppen azért mostoha még a szakmai továbbképzéseken is, mert kevés olyan rendőr van, aki egyben a gyermekvédelmi teendőkhöz is ért. Az intézkedő munkatársak rövid oktatása – akár már az iskolában – az anyag folyamatos hozzáférhetőségének megoldása egyfajta garanciát nyújt a gyermekek védelme érdekében végrehajtott intézkedéseknél. Ezzel együtt előfordulhat, hogy a vizsgálok éves szinten néhány büntetőeljárással többet vizsgálunk. Mindeközben az eddigiéknél világosabb, egyértelműbb lesz az elsődleges intézkedést végrehajtóknak, mikor mit kell tenniük. Mikor várhat még a rendőri intézkedés egy következő ismétlődő esetig, mikor célszerű csak a gyermekjóléti szolgálat értesítése, mely esetekben kell már hatósági eljárást is kezdeményezni, indokolt-e az ideiglenes elhelyezés, vagy a büntetőeljárás kezdeményezése. A lelki terror átlépi-e azt a szintet, amikor már intézkedésre van szükség? Ilyen esetekből is lehet büntetőeljárás? Melyik intézkedést szükséges alkalmazni egy másikkal párhuzamosan? A rövid, tömör, közérthető formában megfogalmazott anyag a gyors tanulást is elősegíti, ez hosszú távon hatékonyan működő gyermekvédelmi rendszerhez, sok eredményes rendőri intézkedéshez vezet. Országosan valódi partneri viszony jön létre a rendőrség és a gyermekvédelmi társszervek között. Szükséges a paradigmaváltás, hiszen rendőreink ma úgy intézkednek, hogy annak alapját a Btk. 208. §-án kívül jószívről csak a saját szülői tapasztalataik, megérzéseik segítik. Létezik egy belső norma, amely iránymutatással szolgál a gyakorlati tevékenységhez, de nem ad konkrét útmutatást az egyes esetekre. Legyen igény e téma professzionális megközelítésére.

Az általunk ajánlott módszer előnyei a következők:

- eddigiéktől eltérő, *egységes megoldás alkalmazása a gyermekvédelmi ügyekben*;
- a kevés élettapasztalatú, kevésbé rutinos rendőrök számára is *könnyen érthető, rövid idő alatt elsajátítható* ismereteket tartalmaz;
- az e tárgykörben kezdeményezett *rendőri intézkedések időtartama lerövidül*, hiszen munkatársunk tudja, mit kell tennie;
- anyagi ráfordítást nem igénylő, ezért *költséghatékony megoldás*;
- a megyénkben összegyűjtött értékes *tapasztalatok hozzáférhetővé tétele* a kevésbé tapasztalt munkatársak számára.

A konkrét teendők meghatározása segítséget nyújt a *testi sértés és zaklatás* megvalósulási formáinál. A *kiskorú veszélyeztetése* felismerésénél, az elsődleges teendők elvégzésénél egyértelmű helyzetet teremt. Ugyanígy a „*tegyek*

vagy *ne tegyek helyzetek közti vonal*” meghúzásánál is, amikor is eltűnik a szakemberek bizonytalansága. Járőrök, nyomozók, vizsgálók, ügyeletek, közrendvédelmi szakemberek, például szolgálatparancsnokok számára egyaránt alkalmazható az új módszer.

A várható hatások a következők:

- *egységes fellépés a hasonló típusú ügyekben az ország minden pontján;*
- a bizonytalanság helyett *nagyobb szervezetség megjelenése* a kiskorúak elleni rendőri intézkedéseken;
- intézkedés alá vont kiskorú iránt érzett *felelősség felvállalása a szakember részéről;*
- elsődleges *intézkedések eredményességének növekedése;*
- *gyermeki jogok betartása a rendőri intézkedések idején.*

Fenntarthatóság

Az évente érkező új belépőknek a tananyagot meg kell tanulniuk. Rövid idő alatt nagy létszámú munkatárs sajátítja el az újfajta szemléletet, a törvényi változásokkal együtt.

A gyermekek veszélyeztetettségének mértéke

Ahol nincs probléma – avagy nincs beavatkozást alátámasztó ok

Családi légkör, szülői magatartások jellemzői a gyermeknevelés tükrében – A gyermek számára biztonságot jelentő szülői kapcsolatok zavartalanok. A szülők valóban mérik fel a gyermekük érzelmi, fizikai és fiziológiai igényét, és megfelelő, odaforduló gondoskodást mutatnak. A szülő-gyermek kapcsolat kölcsönös bizalmon alapuló, harmonikus. A gyermek iránt érzett esetleges szülői harag, indulat kontrollált. Elvértve egy-egy testi fenyítés a nevelési eszköz repertoárjában, amelyet a szülő kellő érzelmi odafordulással képes ellen-súlyozni, és nincs miatta büntudata. A szülők között kialakuló konfliktusok, nézeteltérések rendezése mellőzi a magasabb indulati hőfokot, és az esetleg hangosabb szóváltások sem keltenek félelmet a gyermekben. A szülők rendszeresen tartják a kapcsolatot az iskolával.

Elvált, külön élő házastársak konfliktusa nem kiélezett. A gyermekkel való kapcsolattartás gördülékeny, nem használják fel a gyermeket saját érdekében a másik szülő ellen.

A gyermek pszichés állapota szempontjából – A gyermek pszichésen tünet- és panaszmentes. Ha esetleg lelki tünetek, panaszok állnak fenn, az nem függ össze családi konfliktussal. Képességeinek megfelelő iskolai teljesítményt nyújt, a magatartására különösebb panasz nincs, jól motiválható, szorgalmas. Környezetével a magatartása spontán módon, a személyiségének megfelelő irányultságokat mutatja.

A gyermek szomatikus, higiénés állapota szempontjából – A gyermek korának megfelelő testi fizikai fejlettséggel bír. Napi megjelenésében ápolat, rendezett. Ruházata az esetlegesen alacsonyabb igény szint szerint is tiszta. A gyermek megjelenésében ápolat, higiénikus.

Alacsony fokú veszélyeztető magatartás

Időnként előforduló, enyhébb jelenségek, amelyeknek értékelhetően csekély a hatásuk a gyermek fejlődésére és későbbi viselkedésére (egy-három hónap). A lehetséges *rizikótényezők megvannak, de még nem indult el a krónikus jellegű folyamat* mint általános életforma.

Családi légkör, szülői magatartások jellemzői a gyermeknevelés tükrében – Például a szülő egy alkalommal rövid időre, legfeljebb harminc percre elmulasztja hat év alatti gyermekének felügyeletét. Egyszer-egyszer nem megy érte az iskolába, óvodába, így értesíteni kell. A pedagógus kéréseit láthatóan nem teljesíti, évente egyszer-kétszer enyhén ittas állapotban megy a gyermekért, esetleg maga a gyermek számol be arról, hogy anya időnként kicsit mókás, pityókás. Évente néhányszor a gyermek is kocsmában köt ki az apjával, anyjával. Az otthoni alapvető teendők láthatóan az objektív problémák miatt alkalmanként lemaradnak.

Alkalmanként heves indulatokat kiváltó nézeteltérés a szülők között, esetleg egyszer már rendőrt is ki kellett hívni, netán a gyermek kér rendőri segítséget, vagy éppen a szomszéd észleli a hangzavart, s tesz bejelentést.

A gyermeknek mindkét féllel van kapcsolata, de az instabillá vált, ennek következtében fokozott ragaszkodás vagy lazuló kötődés figyelhető meg a gyermeknél a szülők irányába.

A válófélben lévőknél elmélyülő érdekkonfliktus kifejezett személyes jellegű. Jelentősen csökkent együttműködés a megoldások érdekében. Nő a gyermeknek az ellenérdekelte szülő iránti befolyásolása, kapcsolattartási nehézségek. Az elvált apa-anya gyakran megjelenik, a konfliktusok elmergesednek, súlyosbodnak a nézeteltérések a kamasz gyerekekkel a tanulás, az otthoni rendetlenség, a csavargás, esetenkénti éjszakai kimaradozás miatt.

A gyermek pszichés állapota szempontjából – Egy-egy diszkréttebb tünet, amely elsősorban a családi légkörrel és eseményekkel hozható összefüggésbe. Annak megszűntével akár spontán is rendeződhet. Tanulmányi előmenetelében képességéhez mérten hullámzó teljesítmény, változó motivációs szint és szorgalom. Magatartásában hangsúlyozódnak a paradox jegyek a figyelemfelhívásban, esetleg szabályokat és társas érintkezési normákat könnyen áthágó viselkedésben, de megjelenhet a túlzott félénkség, visszahúzódság. A gyermek környezetével való magatartása megfelel a személyiségének és az irányultságának, de abban a diszharmonizációból eredően túlhangsúlyozódások mutatkoznak. A gyermek harmonikus pszichés fejlődése megtört.

A gyermek szomatikus, higiénés állapota szempontjából – A gyermek a korának megfelelő testi, fizikai fejlettségű. Napi megjelenésében ápoltság, rendezettség, sokat jár ugyanabban a használt ruhában. A gyermek megjelenésén, ápoltságán, tisztaságán esetenként „foltok” esnek. Táplálkozása kevésbé rendszeres, esetleg éhesen érkezik az iskolába, és evés nélkül tölti a délelőtti órát.

Rendőri szemmel: még nem indult büntetőeljárás – családsegítő és gyermekjóléti szolgálat értesítése indokolt (a gondozás alapellátás keretein belül történik).

Mérsékeltlen súlyos veszélyeztető magatartás

Erről akkor beszélhetünk, ha az előbb említett cselekmények gyakrabban fordulnak elő, a krónikussá válás folyamata elkezdődött és zajlik (három-hat hónap), esetleg a családi konfliktus, krízis mélyül, a gyermekelhanyagolás kezd életformává válni, de még nem érik el a súlyos veszélyhelyzetet. Előjelei vannak annak, hogy hosszú távon súlyos veszélyeztető magatartás alakulhat ki.

Családi légkör, szülői magatartások jellemzői a gyermeknevelés tükrében – A gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás más családtaggal szemben (például apa megüti anyát, apa durván lökdösi anyát, apa a hajánál fogva húzza anyát, hangfekvés olyan magasságú, amelynek nyomán a szomszédok is észlelik a hangzavart, a segélykiáltást), mindeközben a szülők ügyet sem vetnek arra, hogy gyermekkorú/gyermekkorúak vannak jelen). Esetleg a gyermek választja szét őket. Mindezek összefügghetnek a család aktuális krízisével, és nem egy általános, folyamatosan fennálló családi légkört jelentenek, például valamilyen veszteséggel (válással, házasságon kívüli kapcsolattal, munkahely elvesztéssel, halállal). Mindezek közben előfordul olyan nézeteltérések a gyermek jelenlétében, amikor is rendőri segítségkérés, rendőri intézkedés történik.

A szülők közötti viszony végérvényesen megromlik, ebből a gyermek is egyre többet érzékel.

Munka nélküli szülő nem tudja feldolgozni a traumát, egyre gyakrabban nyúl a pohárhoz, ebben az időszakban hiányzik otthon a megértés és a türelem (esetleg ittas vezetés, rendőri eljárás, gépjárműben történő veszekedés, közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény). A lelki állapotuk romlása következtében után egyre csökken a türelmük a gyermek iránt. Ennek következtében megemelkedik a gyermek elleni hangos, indulatos kirohanás, szidás, gyakrabban alkalmaznak testi fenytést, több a pofon, a fenékre verés (esetleg alkalmanként egy-egy eszközt, fakanalat, papucsot is használva). A szülők hajlamosak csak a saját problémájukkal foglalkozni, s a gyermek nélkülözni kénytelen a személyes pozitív érzelmi odafordulást. Emiatt gyakran a kortársai társaságában keresi a figyelmet. Ha teheti, lemegy a játszótérre, s csak később megy haza stb.

Előfordulhatnak olyan kapcsolattartási problémák, amikor a rendőr jelenlétében sem tudnak megegyezni annak ellenére, hogy írásos megegyezésük van.

A gyermek pszichés állapota szempontjából – Az említettek miatt időszakszerűen romlik az iskolai teljesítmény, több tantárgyból is egy-két jegyet ront. A felszerelése gyakran hiányos, házi feladata pontatlan, a szülő nem ellenőrzi. Esetleg kialvatlanul érkezik az iskolába, a tanórákon nem tud figyelni. Figyelmét lekötik az otthoni nehézségek, illetve ily módon igyekezik felhívni magára a figyelmet az iskolában. Általános feszültség, mérsékelt szorongás jegyei figyelhetők meg, frusztrált, könnyen indulatos, sértődékeny válik, esetleg fokozott elzárkózás és elbújás figyelhető meg. A gyermeknek megtört a családi kapcsolataiba vetett biztonságélménye és hite.

A gyermek szomatikus, higiénés állapota szempontjából – Felborul a gyermek rendezett megjelenése. Mosdatlan, a haja gyakran csapzott. A ruházata erősen viseltessé válhat. Testi fejlettsége a korának megfelelő, de láthatóan fogyott néhány kilogrammot. Az étvágya csökkent. Kevésbé figyel magára. Az iskolában rendszerint éhes.

Rendőri szemmel: már elindul a büntetőeljárás (leggyakrabban könnyű testi sértés vétség, zaklatás vétség ügyében) – családsegítő és gyermekjóléti szolgálat értesítése, esetenként hatósági eljárás kezdeményezése indokolt.

Súlyosan veszélyeztető magatartás

Jellemzői: elsődlegesen az, hogy a már leírt veszélyeztető folyamatok krónikussá, azaz életformává váltak. Folyamatos vagy nagyon gyakori elhanyagolo-

lás, vagy súlyosan veszélyeztető magatartás. Olyan esetben, ha a szülő, gondozó késvé kér segítséget (nem kér segítséget) a gyerek sérülései miatt, illetve az általa előadott történet nem hihető vagy hiteles. Olyan bántalmazás, amellyel a bántalmazó sérülést okoz a gyermeknek (például ujjtörés, zúzódások testszerte, kartörés stb.). Krónikus, hosszan – legalább fél–egy éve – fennálló veszélyeztető állapot, a család részéről igen alacsony szintű az esetleges szociális intézményekkel való együttműködés.

Családi légkör, szülői magatartások jellemzői a gyermeknevelés tükrében – Ha a gyermek szem- és fültanúja olyan mértékű családi veszekedésnek, amely rettegést, komoly félelmet vált ki belőle (szülő késsel megy neki a társának; forró élelmiszert borít szándékosan a társára; a társának olyan sérülést okoz, amely orvosi ellátást, táppénzt igényel, munkából kiesik, esetleg gyermekét sem tudja ellátni). Különösen hangsúlyos, ha az egyik fél, akinek a gyermekkel nincs biztonságot jelentő kapcsolata, bántalmazza a gyermek számára biztonságot nyújtó személyt.

Olyan rendszeres, hosszú időn át tartó érzelmileg rossz bánásmód, amely súlyos, és tartósan károsan hat a gyermek érzelmi fejlődésére (titkolt terhesség, nem kívánt terhesség, gyermek hibáztatása).

Csecsemőkorban szándékos vagy gondatlan cselekedet (ütés, rázás – egyszeri, nagy horderejű, sérüléssel járó cselekmény; élelmezés megvonása – ismétlődő cselekmény, hosszabb időn át).

Gyermek csellengése, otthonról való elcsavargása ismeretlen helyre – szülő nem keresi őt, az eltűnését napokig nem jelenti a rendőrségen, az intézkedés elmulasztását nem indokolja semmivel. Elszámoltatásakor a gyermek gyakori otthoni nézeteltérésekről, rendszeres italozásról, elhanyagolásról számol be, esetleg rendszeres bántalmazásról mesél; a szülő azt állítja, nem hajlandó tovább nevelni a gyermeket.

A szülő életvitele erősen veszélyezteti a gyermeke életét, csak külső segítséggel képes a napi ellátására.

A gyermek azért nem jár iskolába, mert a kistestvéreire kell vigyáznia, illetve a családtagjaival együtt dolgozik a család megélhetéséért (például vasat gyűjt, gyümölcsöt szed, képeslapot árul, koldul). Ha időnként megjelenik, nincs tanulásra alkalmas állapotban (rendkívül álmos, ráborul a padra, nem is érti, mi történik körülötte). Azért kerüli az iskolát, mert prostitúciót folytat.

A gyermek pszichés állapota szempontjából – A gyermek teljesítménye szinte minden tantárgyból rosszabb, mint ahogyan az a képességeiből következne. Figyelme szétszórt, romlik a tartós összpontosítási képessége. Nem a pubertáskorhoz köthető, a korábbi spontán érzelmi reakcióhoz és személyi-

ségfejlődéséhez viszonyítva markáns érzelmi és viselkedésbeli változás tapasztalható. Magatartásában kifejezett opponáló – ellenkező – vagy regresz-szív, a korától elmaradó reakciók válnak meghatározóvá. A gyermek fejlődése több szinten megrekedt. Kiéhezett a figyelemre, gondoskodásra és szeretetre. A gyermek alapvető érzelmi, fizikai és fiziológiai szükségletei tartósan akadályozottak.

A gyermek szomatikus, higiénés állapota szempontjából – A gyermek megjelenése megindító, szűkebb és tágabb környezetében sajnálatot és együttérzést kelt. Általános megjelenése az érzelmi és fizikai elhanyagolás jegyeit mutatja.

Rendőri szemmel: minden esetben indul valamilyen eljárás a gyermek védelme érdekében, minden eset más, minden esetet egyenként kell megvizsgálni, hogy döntést hozzassunk – kiskorú veszélyeztetése büntett, családsegítő és gyermekjóléti szolgálat értesítése, gyámhivatalnál hatósági eljárás kezdeményezése –, esetenként a gyermek kiemelésére is sor kerülhet.

Életveszélyes veszélyeztetettség

Életveszélyes helyzetek azok, amikor – leggyakrabban – az elkövető vagy más családtag nem kér segítséget a sérülések ellátására, kezelésére: mindezzel hosszú távú vagy súlyos lélektani, fizikai kárt okoz (szülő sérelmére életellenes bűncselekmény történik, amelynek a gyermek szem- és fültánúja, ennek következtében a kiskorú a bűncselekmény helyszínén marad felügyelet nélkül; halálos balesetben elhunyt, vagy életveszélyesen sérült szülők mellett a baleset helyszínén marad a kiskorú szintén felügyelet nélkül).

A gyermek sérülése nem a szülő gondatlanságából ered (például le teszi a forró vizes fazekat, és a gyermek beleesik, vagy a játszótéren leesik a mászó-kárról), hanem a közvetlen fizikai bántalmazást előidéző erőszakos magatartásából.

A szülő a gyermeknek szándékosan fájdalmat, sérülést okoz, ennek következtében a gyermek életveszélyes helyzetbe kerül, vagyis indokolt az azonnali orvosi ellátása, például életmentő műtét végrehajtása.

Rendőri szemmel: egyértelmű helyzet, két-három évente fordul elő leírtakhoz hasonlóan súlyos eset. Minden alkalommal jelenti az egészségügyi intézmény, az azt észlelő gyermekvédelmi szakember a rendőrségnek. Minden esetben indul büntetőeljárás, leggyakrabban a bántalmazó őrizetbe vétele mellett. Felügyelet nélkül maradó kiskorú esetében azonnali intézkedést in-

dokoló helyzet, elhelyezés más hozzátartozónál, illetve személynél, gyermekotthonban, emellett pszichés gondozás azonnali megkezdése.

Szexuális abúzus

A család valamely tagja szexuális bűncselekményt követ el a gyermek sérelmére. Leggyakrabban e bűncselekmény a másik szülő tudomására jut, de ő semmit nem tesz annak érdekében, hogy azt megszüntesse; hallgatólagosan tudomásul veszi.

A gyermekvédelmi szakemberek álláspontja nem egységes a szexuális abúzus kategóriába sorolása tekintetében. Az előforduló eseteket elsősorban a *súlyos veszélyeztető magatartás*, esetenként az *életveszélyes helyzetek* kategóriájába soroljuk. Ha a büntetőeljárásban az anya felelőssége is felmerül, indokoltá válhat a kiskorú ideiglenes elhelyezése (más hozzátartozónál, illetve személynél, gyermekotthonban).

Észleléseink alapján leginkább az okoz gondot: higgyünk-e a bejelentőnek, a segítséget kérő gyermeknek; vagy sem; megtörtént, vagy sem. A szakemberek gyakran szeretnék szőnyeg alá söpörni ezeket a kényesnek mondható ügyeket, ezért ritkán indul büntetőeljárás.

Javaslatok

1. Minden frissen végzett rendőrnek kell, hogy legyenek alapvető ismeretei a gyermekvédelem témakörében. A csekély élettapasztalatot szerzett fiataloknak az eddigiéknél átfogóbban kell ismerniük a veszélyeztetettség konkrét megvalósulási formáit, a kiskorú érdekében teendő intézkedések széles választékát, az akut helyzetben a gyermekvédelmi szervektől, jelzőrendszeri tagoktól soron kívül igényelhető segítségnyújtási lehetőségeket. A téma bonyolultságára, kiterjedtségére tekintettel javasoljuk az eddigiéknél átfogóbb ismeretek tanítását a rendőr-szakközépiskolákban és a Nemzeti Közszerződési Egyetemen.

2. Az egységes fellépés érdekében javasoljuk konkrét útmutatásokat tartalmazó módszertan kiadását a következő témakörökben: gyermekbántalmazás; kiskorúak ideiglenes elhelyezése; elsődleges rendőri intézkedés a jelzőrendszer tagjaként; több szervezet bevonásával létrejövő eszmegoldások; a veszélyeztetettség mértékének meghatározása, konkrét formái; kapcsolattartás a szülőkkel, nagyszülőkkel; határon átnyúló kapcsolattartás.

3. Javasoljuk a rendőrség honlapján gyermekvédelem témakörben hasznos honlapokra történő navigálás lehetőségének megteremtését a Bűnmegelőzés/családvédelem témakörön belül.

4. Javasoljuk a gyermeki jogokkal kapcsolatos tudnivalók országos szintű oktatását.

**FOGARASI MIHÁLY – KOVÁCS ISTVÁN –
SZEDLÁK PÉTER**

A résztvevők valósága:

2006. szeptember 18., október 23.

II. rész¹

A tanulmány első részében megismertük a 2006. szeptember 18-án, az MTV-székház védelme érdekében bevetett rendőri erő (*aktív csoport*) és a helyszínen a tartalék szerepét betöltő állomány (*inaktív csoport*) eseményeket értelmező valóságkonstruktuimait. A dolgozat második részében a 2006. október 23-i összecsapásokban részt vevő rendőrök (*rendőri csoport*), valamint a velük összetűzésbe kerülő polgári személyek (*civil csoport*) történetekre reflektáló társas reprezentációit mutatjuk be és hasonlítjuk össze. Végül összevetjük az *aktív* és a *rendőri* csoport eredményeit.

**Az október 23-i események résztvevőinek
szociális reprezentációi**

A rendőri csoport eredményei

Az 1. számú táblázatban követhetjük nyomon a kódok, kódcsoportok, valamint a főkédek egymásra épülő hierarchiáit és előfordulási gyakoriságait.

A számított χ^2 értékeket és a figyelembe vett változók számának függvényében megállapított Z^2 értékeket mutatja a 2. számú táblázat.

A kódszintű elemzés során a 24 kód közül a négy leggyakoribb (80 százalék) előfordulását kódhoz viszonyítottuk a további kódokat. Bár mind a négy, leginkább frekvensnek bizonyult kód gyakorisági előfordulása nyolcvanszázalékosnak adódott, mégis a mintán belüli eloszlásuk különbözőségéből adódóan a *McNemar*-próbák végrehajtása során kódonként két-két χ^2 értéket kaptunk. A χ^2 -párosok alacsonyabb értékeit a 2. számú táblázatban zárójelben tüntettük fel. A matematikai statisztikai elemzéskor azonban mindig a magasabb χ^2 értéket vettük figyelembe.

¹ A tanulmány első része a Belügyi Szemle július–augusztusi számában jelent meg.

1. számú táblázat

A rendőri csoport tartalmainak kódszerkezete és gyakorisági értékei

TARTALMAK GYAKORISÁG (%)	
Feltételek	100
<i>Parancsnoki szerep</i>	<i>100</i>
rossz parancsnok	70
jó parancsnok	40
<i>Erőforrások</i>	<i>50</i>
felkészületlenség	50
eszközhány	40
információhiány	30
kevés rendőr	10
Agresszió	90
<i>Civil agresszió</i>	<i>60</i>
verbális	60
civil fizikai	60
<i>Rendőri agresszió</i>	<i>80</i>
rendőr fizikai	80
bosszúvágy	80
Hivatás	90
hivatástudat	80
feladatteljesítés jó	70
önkontroll	30
szolidaritás	30
Rendőri érzelmek	90
elégedetlenség*	70
félelem	60
meglepettség	50
csalódás*	50
Okok	100
politika	80
ellenzék	40
fizetett rendzavarók	20
öszödi beszéd	20
Célok	70
puccs	70
legális hatalomátvétel	10

* elégedetlenség – a tartalmak az ígért, de meg nem kapott felszerelések hiányára és/vagy a rendőrség mint intézmény (de nem a bevetett rendőrök) vélelmezett inkompetenciájára és/vagy az események bejósolhatatlanságára reflektáló érzelmet fejeznek ki.

* csalódottság – a tartalmak az elégtelennek ítélt parancsnoki-vezetői; és/vagy az október 23-i eseményekkel összefüggésben álló kormányzati tevékenységre reflektáló érzelmet fejeznek ki.

2. számú táblázat

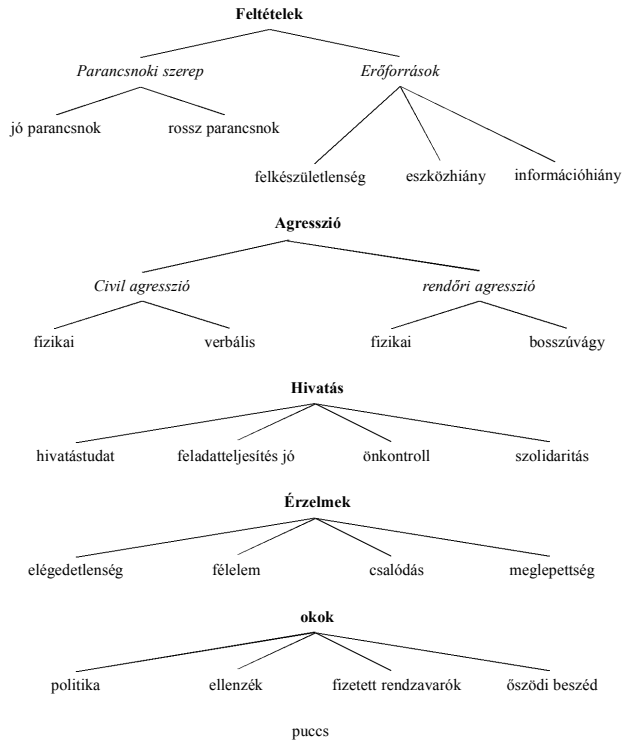
A rendőri csoport kódszerkezete alapján számított χ^2 és Z^2 értékek

A tartalmi egységek és a figyelembe vett kódok száma	Z^2 értékek	χ^2 értékek az egyes elemzési szinteken		
		kód	kódcsoport	főkód
$\Sigma = 24$ db	< 13			
Feltételek 6	8,58			
<i>Parancsnoki szerep 2</i>				
rossz parancsnok		0,33 (0,2)	–	–
jó parancsnok		4,0 (2,67)	1,0; n. sz.	1,0; n. sz.
<i>Erőforrások 4</i>	6,97			
felkészületlenség		3,0 (1,8)	–	0,5
eszközhiány		4,0 (2,67)	1,0	1,0
információhiány		5,0 (3,57)	2,0	2,0
kevés rendőr		*	*	*
Agresszió 4	6,97			
<i>Civil agresszió 2</i>				
verbális		2,0 (1,0)	–	2,0 (1,0)
civil fizikai		2,0 (1,0)	–	2,0 (1,0)
<i>Rendőri agresszió 2</i>				
rendőr fizikai		–	–	–
bosszúvágy		–	–	–
Hivatás 4	6,97			
hivatástudat		–	–	–
feladatteljesítés jó		0,33 (0,2)	–	0,33 (0,2)
önkontroll		5,0	–	5,0
szolidaritás		5,0 (3,57)	–	5,0 (3,57)
Rendőri érzelem 4	6,97			
elégedetlenség		0,33 (0,2)	–	–
félelem		1,0	–	0,33
meglepettség		1,8	–	1,0
csalódás		1,8	–	1,0
Okok 4	6,97			
politika		–	–	–
ellenzék		2,67	–	2,67
fizetett rendzavarók		6,0 (4,5)	–	6,0 (4,5)
öszödi beszéd		6,0 (4,5)	–	6,0 (4,5)
Célok 2				
puccs		0,33 (0,2)	–	–
legális hatalomátvétel		*	*	*

Megjegyzés: kódszinten a Z^2 értékek a $p < 0,1$, kódcsoport- és főkódszinten a $p < 0,05$ valószínűséghez tartoznak.

* a McNemar-próba elvégzése nem lehetséges

1. számú ábra
A 2006. október 23-i események résztvevőinek szociális reprezentációi
RENDŐRI csoport

A „kevés rendőr”, valamint a „legális hatalomátvétel” egy-egy személynél felbukkanó, ezért társas szinten bizonyosan nem reprezentáló tartalmaitól eltekintve a fennmaradó 22 kód a kódszintű elemzés tanúsága szerint szociális reprezentációként hordoz jelentéseket. E megállapítás érvényes még a két legkisebb gyakoriságú kódra is („fizetett rendzavarók”, „öszödi beszéd”; 20-20

százalék), hiszen, amint megfigyelhetjük, az e kódokra számított $\chi^2 = 6,0$ érték az összes változóra adódó $Z^2 \leq 13$ ($p > 0,1$) értéket meg sem közelíti.

A kódcsoportok szintjén mindössze a *Parancsnoki szerep* egy („jó parancsnok”); és az *Erőforrások* csoport kettő, figyelembe vehető kódja esetében („eszközhány”, „információhiány”) kellett a statisztikai próbákat végrehajtani. Az eredmények szerint a szóban forgó kódok gyakorisági értékei nem térnek el jelentős mértékben a kódcsoportok legnagyobb gyakoriságú kódjaitól (mindegyikre: $p > 0,05$). Ugyanez állapítható meg a főködszintű elemzés kapcsán is: egy tartalmi elem kivételével a főködök által körülhatárolt jelentéstartományok összetevőit képviselő kódok szociálisreprezentáció-alkotók a „saját” főködjük tartalmi mezőjén belül is. A kivétel a „pucss” tartalmi eleme, tekintettel arra, hogy a kódok rendszerébe illeszkedő **CÉlok** főköd másik összetevője, a „legális hatalomátvétel” kódja, mint azt az imént jeleztük, nem tekinthető társas jelentéshordozónak. Ennek következtében a *szociálisreprezentáció-alkotók* körének a szóban forgó főköd nem lehet alkotórésze.

Röviden összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az elemzés kontextusától függetlenül, a számításba vehető összes, körülírt jelentést hordozó kódolt elem a *rendőri csoport* vizsgált eseményeket értelmező és azokat értelmessé tevő közös, szociális valóságának elválaszthatatlan alkotója.

Az 1. számú ábra főködszintű bontásban mutatja be az október 23-án lezajló budapesti eseményekről a *rendőri csoport* által konstruált szociális reprezentációk szerkezetét.

A civil csoport eredményei

Az eredmények bemutatásának eddigi gyakorlatát követve, most is előbb a kódokból szövőődött lehetséges jelentésegységek szerkezeti sajátosságait és az összetevők gyakorisági értékeit mutatjuk be (3. számú táblázat), majd a matematikai statisztikai próbák eredményeit foglaljuk össze (4. számú táblázat). Végül megismerkedhetünk a *civil csoport*nak a vizsgálatunk tárgyául szolgáló eseményekről alkotott teljes és valós szociális reprezentációs struktúrájával (2. számú ábra).

A kódok rendszerén belül találkozhatunk két olyan, általunk konstruált főköddel (**Rendőrök, Civilek**), amelyek alkotóinak sorába az **Agresszió** főköd által azonosított jelentésmezőből átemeltünk egy-egy kódcsoportot (*Rendőri agresszió, Civil agresszió*). Az előbbi két főköd jelentései révén bepillantást kaphatunk a *civil csoport* saját magára, illetve a velük szemben fellépő rendőrökre vonatkozó szociális konstrukcióiba. Felvetődhet a kérdés, hogy miért

3. számú táblázat
A civil csoport tartalmainak kódrendszere és gyakorisági értékei

TARTALMAK GYAKORISÁG (%)

Rendőrök	100
<i>Rendőri agresszió</i>	80
rendőr rossz	90
rendőri feladatteljesítés jó	40
rendőr jó	10
Civilek	90
<i>Civil agresszió</i>	90
káosz	70
Agresszió	90
<i>Civil agresszió</i>	90
civil verbális	90
civil fizikai	60
értelmetlen	50
<i>Rendőri agresszió</i>	80
rendőr verbális	80
civil fizikai	20
Civil érzelem	100
azonosulás	100
félelem	100
izgalom	50
kalandvágy	40
megnyugvás*	30
öröm	30
Okok	100
kormány	70
szegénység*	50
politika	50
őszödi beszéd	40
puccs	90

* megnyugvás – a megmozdulásokban történő részvétel utáni érzelmi állapot megfogalmazásai.

* szegénység – az életszínvonalban bekövetkezett, kedvezőtlennek tartott változást vagy a napi megélhetés súlyos nehézségeit a vélelmezett helyzet kialakulásáért felelős aktorok említése nélkül az október 23-i megmozdulásokkal oki kapcsolatba hozó tartalmak. (Vélelmezett aktorokra utalás, megnevezés esetén: „kormány” kód).

nem a jelzett kódcsoporthoz tartozó kódokat szerepeltetjük duplikáltan a rendőrökre és a civil résztvevőkre vonatkozó főkédek között is. Nos, a redundancia mértékének csökkentése érdekében jártunk el a közölt módon: a matematikai statisztikai elemzések során e két főkédehez tartozó változók száma így csak egy-egy elemmel növekedett. (Ellenkező esetben például a **Civilek** kódcsoportját alkotó három kód közül kettő is egy másik jelentésmező összetevői közül mintegy „kölcson vett” tartalomból állna össze.)

2. számú táblázat

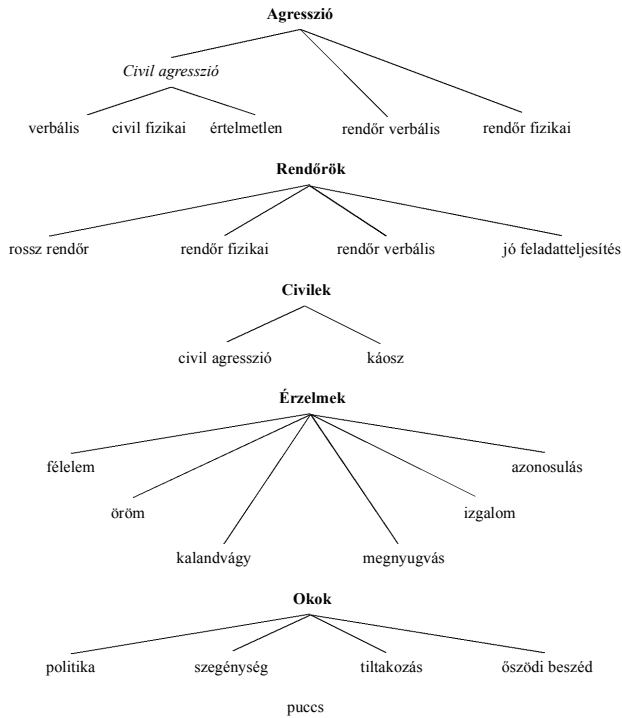
A rendőri csoport kódszerkezete alapján számított χ^2 és Z^2 értékek

A tartalmi egységek és a figyelembe vett kódok száma	Z^2 értékek	χ^2 értékek az egyes elemzési szinteken		
		kód	kódcsoport	főkód
$\Sigma = 22$ db	> 12,25			
Rendőrök 4	6,97			
<i>Rendőri agresszió</i>		–	–	0,33
rendőr rossz		*	–	–
rendőri feladatteljesítés jó		6,0	–	5,0
rendőr jó		*	*	*
Civilek 2				
<i>Civil agresszió</i>		–	–	–
káosz		3,0	–	2,0; $p > 0,1$
Agresszió 5	7,9			
<i>Civil agresszió 3</i>	<i>4,54</i>			
civil verbális		*	–	–
civil fizikai		4,0	3,0	3,0
értelmetlen		5,0	4,0	4,0
<i>Rendőri agresszió 2</i>				
rendőr verbális		*	–	1,0
rendőr fizikai		8,0	6,0; $p < 0,01$	7,0
Civil érzelem 6	8,58			
azonosulás		–	–	–
félelem		–	–	–
izgalom		5,0	–	5,0
kalandvágy		6,0	–	6,0
megnyugvás		7,0	–	7,0
öröm		7,0	–	7,0
Okok 4	6,97			
kormány		3,0	–	–
szegénység		5,0	–	2,0
politikai		5,0	–	2,0
őszödi beszéd		6,0	–	3,0
puccs 1		*	–	–

Megjegyzés: kódszinten a Z^2 értékek a $p < 0,1$; kódcsoport- és főkódszinten a $p < 0,05$ valószínűséghez tartoznak

* a McNemar-próba elvégzése nem lehetséges

2. számú ábra
 A 2006. október 23-i események résztvevőinek szociális reprezentációi
 CIVIL csoport

Egyedüli kivételként a rendőrök tetteles megnyilvánulásait a „rendőr fizikai” kóddal azonosított tartalom a kódcsoportszinten nem számít társas reprezentációnak ($\chi^2 = 6,0$; $p < 0,01$). Ennél fogva a *Rendőri agresszió* kódcsoporthoz nem lehet összetevője a *civil csoport* vizsgálatunk tárgyául szolgáló reprezentációinak. Az összes többi kód mindhárom elemzési szinten szociálisreprezentáció-alkotónak bizonyult.

A rendőri és a civil csoport összehasonlításának eredményei

A két vizsgálati csoportunk között néhány kód, valamint az **Agresszió** főköd előfordulásai alapján nyílt lehetőség a matematikai statisztikai összehasonlításra. Az érintett tartalmi elemek gyakorisági értékeit zömmel a χ^2 próba elvégzésével elemeztük. Azokban az esetekben, ahol a próba szignifikáns különbséget jelzett, az eredmények további megerősítése érdekében az egyoldalú Fisher-egzakt-próbát szintén alkalmaztuk. A statisztikai próbák a következő eredményeket mutatják (vastagítva a szignifikáns eltérések szerepelnek).

Az agresszió-tematika szociálisreprezentáció-alkotói közül a következőket hasonlíthattuk össze:

Kódok	Szignifikanciaszintek
civil verbális	$\chi^2 = 2,4$; n. sz.
civil fizikai	$\chi^2 = 0,0$; n. sz.
rendőr fizikai	$\chi^2 = 7,2$; $p < 0,01$, $p = 0,0230$

A *rendőri csoport* **Hivatás**; míg a *civil csoport* **Rendőrök** főködja alá sorolódik a következő kód:

Kódok	Szignifikanciaszintek
rendőri feladatteljesítés jó	$\chi^2 = 1,818$; n. sz.

Az **Érzelmek** főködjai alatt szintén találunk egy az összehasonlítást megengedő kódot:

Kódok	Szignifikanciaszintek
félelem	$\chi^2 = 5,0$; $p < 0,05$, $p = 0,0433$

A történetek háttéréről alkotott szociális reprezentációk közül mindkét vizsgálati csoportban egyaránt megtalálhatók a következő tartalmi elemek:

Kódok	Szignifikanciaszintek
politika	$\chi^2 = 1,978$; n. sz.
őszödi beszéd	$\chi^2 = 0,952$; n. sz.

Végül, az események lehetséges céljáról a két csoport szintén alkotott közös reprezentációt:

Kódok	Szignifikanciaszintek
puccs	$\chi^2 = 1,250$; n. sz.

Az előbbiekből kitűnik, hogy a vizsgálatba vont csoportjainknál mindössze két olyan kód bukkant fel, amelyek csoportok közötti előfordulási gyakorisága szignifikáns különbséget jelzett. A szóban forgó kódok a rendőröknek tulajdonított fizikai agresszió és a félelem tartalmaira vonatkoznak.

A mindkét vizsgálati csoport szociálisan reprezentált elemei között felbukkanó Agresszió főként által azonosított jelentésmezők gyakoriságai megegyeznek (*rendőri csoport: 90, civil csoport: 90 százalék*).

Az aktív és a rendőri csoport eredményeinek összehasonlítása

Az MTV-székháznál az első vonalban részt vállaló rendőrök képviselőiből összeállított *aktív*; valamint az október 23-án bevetett egységek tagjait reprezentáló *rendőri csoportban* egyként azonosított **Feltételek** főként elemei közül a következők gyakorisági értékeit vethettük egybe. (Az első értékek mindig a χ^2 ; a másodikként közöltek az egyoldalú Fisher-egzakt-próba eredményei. Vastagítva ezúttal is a szignifikáns különbségeket tüntettük fel. n. sz. = nem szignifikáns.)

Kódok	Szignifikanciaszintek
rossz parancsnok	$\chi^2 = 0,87$; $p = 0,332$; n. sz.
jó parancsnok	$\chi^2 = 0,974$; $p = 0,2960$; n. sz.
hiányos kiképzés/felkészületlenség	$\chi^2 = 0,120$; $p = 0,5267$; n. sz.
eszközhiány/készlethiány	$\chi^2 = 0,686$; $p = 0,3401$; n. sz.
információhiány	$\chi^2 = 7,726$; $p < 0,01$, $p = 0,0088$

Az **Agresszió** főkéntokon belül a *Civil agresszió* kódcsoportot, valamint a tetteges formában megjelenő rendőri agresszió reprezentációs elemeinek gyakoriságát hasonlítottuk össze:

Kódok	Szignifikanciaszintek
Civil agresszió	$\chi^2 = 6,720$; $p < 0,01$, $p = 0,0198$
rendőr fizikai/rendőri indulat tömeg irányába	$\chi^2 = 3,055$; $p < 0,1$, $p = 0,1630$; n. sz.

A ténylegesen megnyilvánuló rendőri szolidaritás reprezentált tartalmait az *aktív csoportban* a „szolidaritás” és a „rendőri segítség rendőrnék” kódok összesített előfordulásaival írhatjuk le (100 százalék); míg a *rendőri csoporton* belül a „szolidaritás” tartalmak a **Hivatás** főként jelentéseggyütteséhez járnak hozzá:

Kódok	Szignifikanciaszintek
szolidaritás + rendőri segítség rendőrnék; szolidaritás	$\chi^2 = 10,77$; $p < 0,01$, $p = 0,0015$

A következő két tartalmi egység pedig a rendőrök által megéltre vonatkozó **Érzelmek** főkéódok összetevője:

Kódok	Szignifikanciaszintek
félelem	$\chi^2 = 6,72; p < 0,01, p = 0,0198$
meglepettség	$\chi^2 = 0,120; p = 0,5267; n. sz.$

Megvitatás

Eredményeink értelmezése során elsőként ütköztetjük egymással a sokat vitatott 2006. szeptemberi és októberi eseményekben aktív szerepet betöltő két rendőri csoport (*aktív, rendőri*) valóságértelmezéseit. Ezt követi az október 23-án egymással szemben álló *civil* és *rendőri csoportok* releváns konstruktumainak összehasonlítása.

Adódik a lehetőség, hogy, legalábbis a releváns rendőri megítélések alapján megvizsgáljuk, történt-e változás a két esemény rendőrségi-szakmai kezelése terén. A vizsgálatba vont csoportjaink eredményei vegyes képről tanúskodnak. Október 23-ra javult a helyzet a rendelkezésre álló rendőri erők létszáma („keves rendőr” kód: *aktív csoport*: 93, *rendőri csoport*: 10 százalék), a felszerelés minősége („rossz felszerelés” kód: 100 százalék vs. nem fordult elő) és a szükséges információk biztosítása terén („információhiány” kód: 86 vs. 30 százalék; $p = 0,0088$). Mindamelllett a csoportok közt nincs szignifikáns eltérés a saját szakmai kompetencia, a felszerelés mennyiségi elégtelensége, valamint részben a parancsnoki tevékenység megítélése terén. Utóbbi kapcsán azért beszélhetünk részbeni megfeleleléről („rossz” és „jó parancsnok” kódok előfordulási arányai), mivel a tehetetlen parancsnok képzetű csak az *aktív csoport* körében alkot – átható – társasrepresentáció-összetevőt.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy a mindkét helyszínen tapasztalt, indulatoktól fűtött eseménysorokról a rendőrök hasonló tartalmú reprezentációkat alkottak. A civilek részéről a rendőrök iránt megnyilvánuló agresszió az *aktív csoport*ban a párjához képest még szélesebb körben elterjedt reprezentációként érhető tetten (100 vs. 60 százalék; $p = 0,0198$). Az ellenkező vektorú, a civilekre irányuló rendőri agresszióról szőtt konstruktumok gyakoriságai a vizsgált csoportokban viszont statisztikailag megegyeznek. A *rendőri csoport* eredményei alapján kitapinthatóvá vált a mai napig is vitatott, a számos megmozdulás során alkalmazott túlzott rendőri erőszak lehetséges mozgatórugója: ez pedig a *bosszú motívuma* lehetett (80 százalék), éppen a tévészékháznál egy hónappal korábban a bajtársaikkal történő

események megbosszulása. Mindebben felismerhető a szemet szemért elv érvényesítése. Figyelemre méltó, hogy a *rendőri csoport* tagjainak azon nyolcvan százaléka, akik az október 23-i események kapcsán említették a túlzott rendőri agresszió előfordulását, kivétel nélkül a bosszúvágyat jelölték meg annak okaként.

Közismert tény, hogy a személyesként megélt rendőri autoritás frusztrációja sokszor indít be olyan eszkalálódó interakciót rendőrök és civilek között, amely könnyen torkollik brutális rendőri megnyilvánulásba². Amint azt *Chevigny* megjegyzi³, a leginkább robbanásveszélyes elegy az lehet, amikor valamely, a rendőri figyelem középpontjában álló, gyanakvással kísért kör tagjai még „ráadásul” a rendőr személyes hatalmát kétségbe vonó megnyilvánulásra is ragadtatják magukat. Ilyenkor, mint írja, inkább az a váratlan, ha a helyzet nem torkollik rendőri brutalitásba. Egy korábbi kutatás⁴ empirikus bizonyítékkal szolgált az iménti elképzelés alátámasztására. Ezek szerint a hazai rendőrök *több mint fele* osztható abban a rendőri valóság szerves összetevőjét alkotó szociális reprezentációban, amely szerint a perszonalizált rendőri autoritás frusztrációja olyan bosszú motiválta piszkosköz-használatot (többnyire indokolatlan rendőri agressziót) generálhat, amelyre, pozíciójukból eredően, *felhatalmazottnak* érzik magukat. Minden bizonnyal a 2006. október 23-án jelen lévő rendőrök egy része által alkalmazott túlzott erőszak hátterében is az iménti mechanizmus állhatott. Ezt a magyarázatot támasztja alá az az eredmény is, hogy az *aktív csoporttól* eltérően a velük szemben álló civileket egységes egészként ítélik meg; legalábbis erre utal az a fejlemény, amely szerint társas reprezentációik körében nem találkozunk a rendőrök iránt megértést tanúsító, szolidáris civilek képzetével.

Mindazonáltal a rendőrök saját szerepvállalásukra mint hivatástudattal áthatott megmozdulásra tekintenek (80 százalék). Sőt, csak az érintettek kisebbségében ugyan, de mégis, egy erősnek számító, főkódszinten egzisztáló közös reprezentáció cirkulál a csapaterős tevékenységük során általuk megtartott önkontrolljukról(!).

Bár az *aktív csoport* tartalmi közt nem találkozunk a hivatástudat megélésére vonatkozó explicit szövegelemekkel, de a *Pozitív rendőri érzelem* kódcsoport számos jelentése a hivatástudatról alkotott szociális reprezentáció

² Paul Chevigny: *Police Power. Police Abuses in New York City*. Vintage, New York, 1969

³ Uo.

⁴ Fogarasi Mihály: A rendőri brutalitás és egyéb „piszkosköz-használat”. *Belügyi Szemle*, 2003/10., 100–114. o.; Fogarasi Mihály: A piszkosköz-használat kapcsolata a rendőri szubkultúra sajátosságaival. *Magyar Rendészet*, 2004/4., 31–40. o.

megfelelő indikátora lehet. Így a „büszkeség”, a „lélekjelenlét”, az „autonómia” és a „hősiesség” kódok révén azonosított jelentések bármelyikének előfordulását az *aktív csoport* átható rendőri hivatástudat-reprezentációjaként foghatjuk fel. Az iménti tartalmak valamelyike a minta 93 százaléka esetében jelent meg. Az így generált adat már összehasonlíthatóvá válik a *rendőri csoport* „hivatástudat” kódjának gyakorisági értékével (80 százalék). Az eredmény alapján e dimenzió szerint nincs különbség a két csoport között ($\chi^2 = 0,882$; n. sz., Fisher-egzakt-próba, egyoldalu: $p = 0,3706$; n. sz.).

A két, aktív rendőri tevékenységet gyakorló csoport tagjai között a bajtársiasság társas reprezentációit illetően markáns a különbség: az *aktív csoport* körében az egymás iránt megnyilvánuló különböző *szolidaritási gesztusokról kivétel nélkül mindenki tett említést*. Mindazonáltal figyelemre méltó, hogy annál a *rendőri csoport*nál, amely csapaterős fellépésekor nem került szélsőségesen fenyegetettnek ítélni való helyzetbe, a harmincszázalékosnak adódott szolidaritás-reprezentáció elterjedtsége lényegében megegyezik a már hivatkozott korábbi kutatásunkban megjelölt 35 százalékos bajtársiasság alapú rendőri szolidaritási értékkel⁵. A szolidaritás-jelentés kapcsán még egy, ám annál fontosabb tekintetben is eltérés jelent meg a két vizsgált rendőri csoport összehasonlítása során. Nevezetesen, míg az *aktív csoport* saját magát kiszolgáltatóként, magára hagyottként élte meg, addig a *rendőri csoport* kapcsán ilyen jellegű élményeket nem azonosíthattunk.

Feltűnő, hogy a *rendőri csoport*ban a történetekkel összefüggésben szinte kizárólag negatív érzelmek reprezentálódnak. Az elégedetlenség és a csalódás élménye valószínűleg a tevékenységük későbbi, a társadalom különböző szegmensei felől megfogalmazódó, és sokak által osztott elmarasztaló megítélés eredője lehet, hiszen, mindezek ellenére, saját rendőri-szakmai önrreflexiójuk még az események után öt évvel is pozitív előjelű („feladatteljesítés jó” kód: 70 százalék).

A meglepetés tapasztalata viszont mindkét csoport sajátja volt. Úgy tűnik, hogy ezek szerint az események sodra még október 23-án is képes volt meglepni a rendőröket...

A történetek háttérében meghúzódó, szociálisan reprezentált oki tényezők összehasonlítására nincs lehetőségünk, hiszen, amint arról már említést tettünk, az *aktív rendőri csoport* még az események után, utólag sem konstruált ezekről társas szintű értelmezéseket. Az összevetés majd a *rendőri* és a *civil*

⁵ Fogarasi Mihály: Vélemények a rendőri szubkultúráról. Magyar Rendészet, 2003/4., 47–66. o.

csoport idevágó szociális reprezentációi között válhat lehetségessé és – bízunk benne – tanulságossá is.

Ez utóbbi vizsgálati csoportjaink adatai körében a statisztikai próbák csak két kód kapcsán mutatnak számottevő különbséget, ám szerencsére ennél azért gazdagabb értelmezési lehetőség kínálkozik. Az egyik, részben statisztikailag is alátámasztott, markáns eltérés a rendőrök civilek ellen tanúsított agressziójáról alkotott szociális reprezentációkat érinti: a *civil csoportban* a rendőrök ellenük irányuló fizikai agressziója csak gyengén (20 százalék; csak kódszinten) reprezentált, míg ugyanez a *rendőri csoport* esetében – láthattuk – pont fordítva, átható társas reprezentációként van jelen (80 százalék). Ezek szerint az október 23-án bevetett *rendőrök* magukat egyértelműen *fizikai agressziót alkalmazó sokaságként* élik meg. Ezzel szemben a megmozdulásokban részes *civilek* szemében az irántuk megnyilvánuló *rendőri agresszió döntően annak verbális formájában* reprezentálódik (80 százalék). Mivel a civilek közül – talán meglepően – sokan gondolják megfelelőnek a rendőrök október 23-án nyújtott szakmai teljesítményét (40 százalék, főkédszinten szociálisreprezentáció-alkotó), miközben elsöprő többségük mégis elégedetlen velük, sőt, elítélő vélekedést fogalmaz meg róluk (90 százalék), ezért arra gondolhatunk, hogy számos érintett civil elsősorban a rendőröknek tulajdonított verbális agresszió nyomán alakított ki kedvezőtlen ítéletet a hatóság képviselőiről. A két csoport rendőri agresszióról konstruált és lényegileg eltérő szociális reprezentációja annak tükrében különösen érdekes, hogy a civilek agresszív megnyilvánulásairól a *rendőri*, illetve a *civil csoportban* alkotott képzetek viszont megegyeznek. Mintha a rendőrök önmaguk agresszivitását nem lennének képesek a civilekre gyakorolt tényleges hatásán keresztül leképezni: olybá tűnik, mintha a fizikai agresszióban tetet öltő akcióik jelentőségét (csoportként) felülbecsülnék, egyszerűsrimind a civileket valójában és leginkább sértő szóbeli agressziójuk körükben egyáltalán nem reprezentált!

A civil csoport a saját fizikai agressziójáról sokkal nagyobb arányban alkotott társas konstruktumot (60 százalék), mint a rendőrök tettlegességéről (20 százalék). Mindezt együtt megfontolva azon civil vélekedésekkel, amelyek szerint bár a saját fellépésük céljával a civil résztvevők maradéktalanul azonosulni tudtak (100 százalék), továbbá számos civil résztvevőt magukkal ragadtak az események (lásd a **Civil érzelem** főkédszinten vonatkozó tartalmi elemeit), ám végül a történészek káoszba torkollottak (70 százalék), nem csodálkozhatunk azon, hogy az általuk agresszívnek ítélt tömeges akcióik kapcsán végső soron az *értelmetlenség és a hiábavalóság élménye* (50 százalék) szintén a közösen vallott *civil valóság elválaszthatatlan részeként* ismerhető fel.

Bár nyilván más-más okokra visszavezethetően, mégis a történések mindkét fő szereplője csalódott: a *rendőri csoportban* a csalódottságot kifejező tartalmak előfordulási aránya még abszolút értékében is azonos a civilek igen hasonló jelentést lefedő értelmetlenség kódjának gyakorisági értékével.

A mindkét fél által egyaránt reprezentált érzelmek sorában egyetlen minőséget találunk, amely eltérő gyakorisággal reprezentálódik a vizsgált két csoportban: ez a félelem. A civilek körében minden más érzelmi minőséget háttérbe szorítva, mindenkit előntő élményként lehetett jelen.

Az október 23-i összecsapások *okairól* konstruált társas értelmezések a két vizsgált csoportban részben megegyeznek: a „politika” kód differenciálatlan és ezért semmitmondó jelentése mint oki tényező, továbbá az elhíresült „öszödi beszéd” hatása mindkét csoportban szociálisreprezentáció-összetevő. Mindamelllett az utóbbi faktorról összefüggésben talán meglepő lehet, hogy a „beszéd” távolról sem áthatóan, a történetek értelmezését az elsősorú többség számára alapvetően meghatározó ágensként jelenik meg (20, illetve 40 százalék).

A *rendőri* megítélések alapján az *akkori ellenzéknek* általuk tulajdonított szerep („ellenzék”: 40, „fizetett rendzavarók”: 20 százalék; mindkettő főködszinten szociálisreprezentáció-alkotó) állhat elsősorban a sommás „politika” jelentés háttérében. Ezzel szemben a *civil csoport* oki tényezőket kifejező politikai jellegű tartalmak sokkal inkább az *akkori kormánypolitikának* tulajdonított, az életszínvonal kedvezőtlen alakulását előidéző, elszegényedéshez vezető jellemzőit, valamint a kormányzat vélelmezett értékrendjének elutasítását megragadó jelentésekkel töltődnek fel („kormány”: 70, „szegénység”: 50 százalék; mindkettő főködszinten szociálisreprezentáció-alkotó).

A figyelmes olvasó bizonyára észrevette, hogy az események mozgatórugóit leíró szociális reprezentációk között nyomát sem lelhetjük egy olyanak, amelyre pedig az események iránt érdeklődő közönség bizvást számíthatott volna. Emlékeztet, hogy 2006. október 23-a után a mediatizált kommunikációs térben a történet értelmezése kapcsán hangsúlyosan jelent meg két ellentétes magyarázat. Nevezetesen, egyfelől a „rendőrség a tüntetőket »rátolta« a békésen ünneplő sokaságra”, másrészt a „tüntetők a rendőrséget »ráhúzták« a békésen ünneplő sokaságra” – egymást kizáró lehetőségei. E felkínált narratívák azonban – legalábbis öt év elteltével – *nem alkotják részét* sem az eseményekben részt vevő civilek, sem az ellenük fellépő rendőrök okságot kifejező szociális valóságának.

A 2006. október 23-án bekövetkezett események *célját* illetően a helyszínen tartózkodó civilek és rendőrök körében teljes a nézetazonosság: vissza-

tekintve mindkét sokaság számára közös *valóságuk inherens összetevőjét* alkotja a hatalom erőszakos megragadására irányuló *lázadás* („puccs” kód) szociális reprezentációja. A rendőrök hetven, a velük akkor szemben álló civilek kilencven százaléka osztozik e valóságértelmezésben.

IRODALOM

Bodoky Tamás: Túlkapások. Elektromédia Kft., Budapest, 2008

Bruner, Jerome – Luciarello, Joan: Monologue as narrative recreation of the world. In: Nelson, Katherine (ed.): Narratives from the Crib. Harvard University Press, Cambridge, 1989

Bruner, Jerome: A gondolkodás két formája. In: László János – Thomka Beáta (szerk.): Narratív pszichológia. Kijárat, Budapest, 2001 [Narratívák 5.]

Chevigny, Paul: Police Power. Police Abuses in New York City. Vintage, New York, 1969

Csepeli György – Gönczöl Katalin – Györgyi Kálmán – Halmi Gábor – Kacziba Antal – Ormos Mária – Pataki Ferenc – Tóth Judit – Vörösmarti Mihály: Vizsgálati jelentés a 2006. szeptember–októberi fővárosi demonstrációkkal, utcai rendezvényekkel és rendfenntartó intézkedésekkel kapcsolatos eseményekről. Budapest, 2007

Debreczeni József: A 2006-os őszi. Bibo Kiadó, Miskolc, 2012

Dr. Balsai István, a 2006-os őszi erőszakos rendőri fellépést vizsgáló miniszterelnöki megbízott jelentése. Budapest, 2011

Ehmann Bea: A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002

Fogarasi Mihály – Magyar Judit: Induktív és deduktív folyamatok a döntésekben. *Rendvédelmi Füzetek*, 2002/35.

Fogarasi Mihály: Vélemények a rendőri szubkultúráról. *Magyar Rendészet*, 2003/4.

Fogarasi Mihály: A rendőri brutalitás és egyéb „piszkos eszköz-használat”. *Belügyi Szemle*, 2003/10.

Fogarasi Mihály: A rendőri visszaélések szociális reprezentációi I. *Pszichológia*, 2004/1.

Fogarasi Mihály: A piszkos eszköz-használat kapcsolata a rendőri szubkultúra sajátosságával. *Magyar Rendészet*, 2004/4.

Fogarasi Mihály: A rendőri oktatáson alapuló szociális reprezentációi II. *Pszichológia*, 2005/1.

Gaudi-Nagy Tamás – Horváth Attila: Civil Jogász Bizottság jelentése a 2006. szeptemberi-októberi emberi jogi jogsértésekről. Kairosz Kiadó, Budapest, 2007

Hahn, Harlan: A Profil of Urban Police. In: Goldsmith, Jack – Goldsmith, Sharon S. (eds.): The Police Community. Dimensions of an Occupational Subculture. Palisades Publishers. Pacific Palisades, 1974

Holsti, Ole R.: Content Analysis for the Social Sciences and Humanities. Addison Wesley Publishing Company, Reading, 1969

Klockars, Carl B.: The Dirty Harry Problem. In: Klockars, Carl B. (ed.): Thinking about Police: Contemporary Reading. McGraw-Hill Book Company, New York, 1983

Krémer Ferenc: A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája. *Belügyi Szemle*, 1998/10.

Krémer Ferenc: A rendőri hatalom természete. Napvilág Kiadó, Budapest, 2003

László János: Szociális reprezentáció és narrativitás I. A társas tudás reprezentációjának elmélete. *Pszichológia*, 1998/2.

László János: Társas tudás, elbeszélés, identitás. Kairosz Kiadó, Budapest, 1999

Papp Károly – Halmosi Zsolt – Magyar István – Orbán Péter: Jelentés a Budapesten 2006. október 22-én 00.00 óra és 2006. október 25-én 00.00 óra között történt eseményekkel kapcsolatos rendőri tevékenység kivizsgálásáról. Budapest, 2007

Reiner, Robert: The Politics of the Police. Wheatsheaf Books, Brighton, 1985

Toch, Hans: Psychological consequences of the police role. In: **Eldefonso, Edward (ed.):** Readings in Criminal Justice. Glencoe Press, New York, 1973

Wagner, Wolfgang: Social Representations and Beyond: Brute Facts, Symbolic Coping and Domesticated Worlds. *Culture and Psychology*, vol. 4, no. 3, 1998

ERNYES MIHÁLY

A községi rendőrsegek a vidék rendvédelmében

A községi rendőrség kevésbé ismert és ritkán említett egysége a magyar rendőrségeknek. Napjaink rendvédelem-történeti kutatói, ha érintik is, többnyire néhány, bár igaz vonásokkal bíró mondattal, de hamar túllépnek a témakörön. „*A falvakban egyértelműen a csendőrség látott el közbiztonsági szolgálatot, a törvényhatósági jogú városokban pedig a helyi rendőrség.*”¹ Mintegy fél évtizeddel később a következő megfogalmazással kerültek papírra az előzőekben citált kutatók gondolatai: „*Az ország törvényei a rendfenntartás jogát az államnak és az önkormányzatoknak biztosították. Ebből adódóan rendőrséget községek és városok hoztak létre. A községekben azonban alig akadt rendőrség – azok létszáma sem haladta meg általában a 10 főt, gyakorlatilag rendőrőrsként működtek –, fenntartási költségeiket a kisebb települések önkormányzatai nem tudták finanszírozni.*”² A dualista korszakban „*a rendőrségi szervezet nagyobbik része önkormányzati hatáskörben városi, községi rendőrségek keretei között működött. Ezek rendkívül változatos hagyomány, szervezet, költségvetés és személyi állomány alapján és hullámozó szakmai színvonalon látták el a helyi közbiztonsági teendőket.*”³

A szakmatörténeti irodalom korábbi megnyilvánulásai sem bővelkednek a községi rendőrségeket illetően, bár konkrétságukban példálózóbb jelleget takarnak. Bács-Bodrog vármegye községi rendőrségét például több szerző is érintette. Szervezetéről a lexikonok azt írták, hogy „*Bács-Bodrog vármegyének van egyedüli az országban szervezett és kitűnően beváló községi rendőrsége*”⁴. A többi községi rendőrségről érdemi ismeretek korabeli történeti feldolgozásokban lehetők fel, inkább csekély számban és terjedelemben. A helytörténeti írásokban, ahogyan a később bemutatott példák érzékeltetik, a szerzők egy része kitér a települések rendészeti, rendvédelmi, rendőri felada-

1 Parádi József – Öry Károly (szerk.): A magyar rendvédelem története. Budapest, 1995, 57. o.

2 Parádi József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek, 2011/23., 124. o.

3 Szabó Pál Csaba (szerk.): A magyar állam története. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006, 124. o.

4 Pallas Nagy Lexikona II. kötet. Budapest, 1893, 436. o.; Révai Nagy Lexikona II. kötet. Budapest, 1911, 402. o.

taira és szerveire is, jelentőségüket azonban kisebb súlyúnak tekinti. „*A községi rendőrség nem a mai értelemben vett rendőrség volt, hanem kisebb ügyekben eljáró hatóság (inkább hajdú elnevezés illene rájuk).*”⁵ Az alaposabb értékelés, elemzés elmaradásának okait, esetükben is, az eligazodást segítő kevesebb iratmennyiség rejti magában, s mellettük – tetszik, nem tetszik – megbújik az érdeklődés hiánya is. „*Községeinkben és városainkban ma is van községi rendőrségünk, melyek a helyi igények szerint a mezei, hegyi, kocsmai, városi, építészeti, tűz és közegészségi felügyelettel vannak megbízva*” – írta visszaemlékezésében *Osváth Pál*, amikor a rendőrségről általában szólt.⁶

Az egységes állami rendőrség születéséhez kapcsolódó szolgálati szabályzat – ezzel is nyilvánvalóvá téve a községi rendőrségek létezését – kimondta, hogy az „*állami rendőrség hatósága kiterjed azokra a községekre és községi csoportokra, amelyekre azt a belügyminiszter kiterjeszti (községi rendőri területek)*”⁷.

A községi rendőrségek alkalmazására irányuló igény a XIX. század első felétől fellelhető a hazai szakirodalomban, igaz, olyan munkákban, amelyek alapvetően szélesebb témakört érintők.

Zsoldos Ignác 1838-ban készült tanulmányában jelezte, hogy „*megfelelő rendőrség legyen*”. Rendőrség nélkül rend nem lehet, akár konstábler, akár nemzeti őrség, akár pandúr az elnevezés. A közbátorság belső és külső. Ennek megfelelően szükséges a helybeli belső rendőrség (*polizey*), vidéken az egyes helyekre nézve a külső rendőrség, ezek a mezei rendőrök (*feldpolizey*) és harmadszor a megyei közérő.

A városok és helységek belső bátorságára felügyelés becületos „*helybeli lakosokra bizattatnék*”, akik maguk között a területet apróbb részekre, ha kell, utcákra is felosztják.

A mezei rendőröket erkölcsi jó magaviselet alapján és nem pártfogás által állítsák fel, figyelemmel a 4052-es helytartótanácsi ajánlásra. A gyalogos mezőrendőrök az utakon fel-alá járva és bizonyos távolságokra kiállítva, a lovasok nappal és éjjel folyamatosan teljesítenek szolgálatot úton és úttalan helyeken egyaránt.

A megyei közérő, „*mely a közbátorságnak fenntartásával most is megbízhatóan, kisebb-nagyobb sikerrel valóban dicséretesen munkálkodik*”⁸.

⁵ Nagy Imre Gábor: Siklós története a két világháború között. In: Vonyó József (szerk.): Város a Tenkes alján. Siklós évszázadai. Siklós Város Önkormányzata, Siklós, 2002, 302. o.

⁶ Osváth Pál: Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei. Budapest, 1905, 15. o.

⁷ 39.820/1921. BM rendelet 2. §.

⁸ Zsoldos Ignác: Néhány szó a honi közbátorságról. Pest, 1838, F1.

Karvasy Ágostnak a területi beosztás elvén nyugvó felvetése szerint legyen minden községben rendőrség. Ezek álljanak a közigazgatási területek (járások, megyék), illetve a központi hatóság alárendeltségében. Az ügyeket munkafelosztási elv szerint sorolják be. A helybeli vagy községi rendőrség kezelje a település érdekeit érintő ügyeket. Ilyenek: a közvilágítási, a piaci, a cselédi, az utcai, az építési, a tűzi, a személy- és vagyonbátorsági körökbe tartozó esetek. Az állam érdekeit illető csoportokat alkotnának a veszélyes iratok terjesztése, a pestis, a marhavész, a drágaság, az éhség, az árvíz.⁹

Figyelemmel az előzőekben írt bevezető sorokra, úgy vélem, szükséges és indokolt a konkrét ismereteket tartalmazó pontos példák felhozatala is.

A téma aktualitását adja a szakmatörténeti ismeretek bővítésének a lehetősége, továbbá a helyi rendvédelem napi kérdéssé válása.

Fogalmi megközelítés

A megközelítés előhozakodik bizonyos területi és időbeli korlátokkal, amelyek a társadalmi fejlődés állomásaiból táplálkoznak. Nincs tértől és időtől, azaz az adott társadalom történelmi – társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális – helyzetétől független rendőrségi modell, s meghatározó jelentőségű a jogszabályi, különösen a törvényi környezet. Figyelembe veendő továbbá a szervek kialakításának a rendszere (centralizáció, decentralizáció), az állomány feltöltésének a módja (kinevezés, választás), a működési költségek viselése (központi, helyi, illetve az arányuk).

A vizsgált magyarországi községi rendőrségek történelmi időszaka a kiegyezéstől a második világháborúig terjed. Bár korábról és későbből is fellelhetők a településekre vonatkoztatható rendészeti, rendvédelmi, rendőrségi ismeretek, az akkori végrehajtást gyakorlók mégsem sorolhatók a kutakodó szempontoknak megfelelő témakörbe.

A községi rendőrségek szervezési területei a vármegyék, települései a nagyközségek és a kisközségek. A községekről szóló törvények a rendezett tanácsal bíró városokat is a községek közé sorolták ugyan, rendőrségeik azonban a városi rendőrségek közé tartozók, ezért kizárandók a községi rendőrségek köréből.

E dolgozat kereteiben községi rendőrség a Magyarországon 1867 és 1945 között létező, a politikai rendőrség körén kívül eső, felsőbb jóváhagyás után he-

⁹ Karvasy Ágost: A közrendészeti tudomány és cultupolitika. Pest, 1870, 18–19. o.

lyi kialakítású, a település, illetve a vármegye önkormányzatának irányítása és fenntartása alatt működő rendvédelmi (közrendészeti/közbiztonság-védelmi) egység. Típusát tekintve autonóm rendőrség, ami az önkormányzatiság mellett azt is jelenti, hogy az illetékességi területén más rendvédelmi testület (állami rendőrség, csendőrség, vármegyei pandúrság) is működött, továbbá költségeit teljes egészében a létrehozó település/vármegye állta. Két csoportba sorolhatók, nevezetesen a települési szervezésűbe és a vármegyei szervezésűbe.

Különösebb kitérés nélkül jelzem, hogy a kiegyezés után már éledezett a neoabszolutizmusban csaknem kioltott magyar központosítási törekvések lángja, amelyet jól tápláltak a korabeli hazai szakirodalom tanulmányai, javaslatai és a politikai hatalom megkezdett lépései. Más kérdés, hogy mind a szakmai mozgalmak, mind pedig a rendőrség tekintetében hozott kormányzati döntések csak a fővárosi rendőrség államosításáig jutottak el, majd néhány évtized elteltével a határrendőrség, később pedig a fiumei állami rendőrség felállításához. A törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városokban a rendfenntartást az önkormányzati rendőrségek látták el. Az utóbbiakon kívül eső vidéken, így a kis- és nagyközségekben, valamint a települések határain túl húzódó területek esetében a közbiztonság-védelmi feladatokat alapvetően a vármegyei közerő, azaz a pandúrság hajtotta végre, 1881–1884-től pedig a Magyar Királyi Csendőrség.

A vizsgált időszak rendvédelmi szerveződéseihez sorolhatók továbbá a határőrség, a koronaőrség, a pénzügyőrség, a testőrség, a büntetés-végrehajtási őrség, a tűzoltóság, a gátrendőrség, az erdőőrség, a polgárőrség, a nemzetőrség, a magánkutatás-, a vasút- és távírdaőrség.

Törvényi környezet

A törvényi környezetet tárgyaló jogszabályok fontos besorolási ismérveket is jelentenek. Az adott kor tekintetében bemutatják és felfedik a szakmai szóhasználatot, egyes kifejezések jelentését, illetve jogszabályok általi értelmezését, megszabják a szakterület működését. A korszakváltozások, illetve bizonyos időszakok a változások folyamatában felszínre hozzák a szakma elméleti és gyakorlati művelőinek témakört érintő álláspontjait, javaslatait. E vélemények, értékelések esetenként eltérnek a hivatalos értelmezéstől, jóllehet az alkalmazás kereteit a hatályos jogszabályok adják. Hozzájuk csatlakoznak az adott területet érintő szervezeti kialakítások, szervei besorolások, valamint ezek működése is, amelyek szintén az egyértelműsítést célozzák.

Mezőrendőrség

A rendőrség mint kifejezés először a mezőrendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikkben látott napvilágot. A jogszabályi megjelenítés magyar időrendjében haladva megállapítható, hogy a mezei rendőrséget fontos testületnek tekintették, tőle várták bizonyos területeken a közrend védelmét. Ezen túl, a mezőgazdasági üzem fejlesztése egyik fontos eszközének is tartották.¹⁰ A törvény hatálya alá tartozott az ipari tevékenységen kívüli gazdálkodás – a kertek, a szőlők, az ültetvények, az erdők, a rétek, a nádasok, a legelők, a méhesek, az országutak, a dűlők, a vasutak, a hidak, a kőszénbányák, a tüzfaterkek, a temetők – tárgyait veszélyeztető, károsító magatartások köre. Büntetni rendelte a más földjén való legeltetést, más földjének feladását, a mezei lopást, a jogosulatlan vadászatot és halászatot, a fák rongálását, de a gondatlan károkozást is. Tiltotta a beteg állat kihajtását, ennek következménye az állat leölése is lehetett.

A 3. § rendelkezése szerint „*a mezei rendőrségre való felügyelés és bíráskodás a megyékben ugyan a járásbeli és kerületi szolgabíráknak, a szabad királyi és kiváltságos mezővárosokban pedig a városi kapitányoknak tisztii kötelességükben fog állani*”. Vagyis a mezei károsításokban bíró a földesúr, nemesi községben a rendezett tanács vagy a hadnagy, községben az előljáróság, vármegyében a járási szolgabíró, szabad királyi városban és kiváltságos mezővárosban a városi kapitány.

A törvényben csősznek és felügyazónak nevezett mezei rendőr támadással szemben kiemelt védelmet kapott. Csősz és felügyázó büntetlen előéletű és tiszta erkölcsű személy lehetett, aki a főszolgabíró vagy a rendőrkapitány jóváhagyásával volt felfogadható, és szolgálati esküt volt köteles tenni. A csősz hitformáját tükrözte az eskü szövege:

„*Én N. N. esküszöm az élő Istenre s a t., hogy ezen gondviselésem alá bízott N. N. határra (vagy tagra), abban találtató minden nemű árkokra, kerítésekre, garádokra, gazdasági épületekre, kutakra, edényekre és szerszámokra, erdőkre, ültetvényekre, veteményekre, és ezekből gyűjtött csomókra, keresztekre, boglyákra, úgy szintén az abban található közönséges utakra, azokon épült hidakra, karfákra, védfalakra, tilalom- és útmutató oszlopokra, minden tőlem kitelhető szorgalommal és hűséggel fel fogok vigyázni, és azokat bárminemű károktól oltalmazni; a kártevőket, személyválogatás nélkül, vagy megzalogolom, vagy nyomban lelkiesméretem szerint feljelentem és be-*

¹⁰ Német József: Mezőrendőrség Magyarország földmívelése címen. Budapest, 1896, 528. o.

vallom, más ártatlanra hamisan reá nem fogom, a felvigyázott időközben hír nélkül el nem hagyom, s a mik gondviseléselem alá bízotnak, mind azokról számat adok. Isten engem úgy segítjen s a t.”

Az 1840. évi IX. törvénycikk rendelkezései valójában sohasem mentek át kiteljesedésbe. 1848-ig rövid volt az idő, a szabadságharc bukásától a kiegyezésig az osztrák polgári törvénykönyv lett a szabályozó, később pedig az újabb törvények folyamatosan semmisítették meg szakaszait.

A módosítást és a tulajdonképpeni hatályon kívül helyezést is hozó 1894. évi XII. törvénycikk meghatározta a hegyközségekre vonatkozó szabályokat, a hegyőrök alkalmazási kötelezettségét, és szélesítette a mezőrendőrségre vonatkozó rendelkezéseket. A hegyrendőri szabályok a szőlőművelés kapcsán alakultak ki és fejlődtek a szőlőbirtokosok között meglévő érdekközösség alapján.

A kötelező alkalmazásról szólt a 74. §: *„A községek kötelesek a határ őrizetére a viszonyok által kívánt számban mező-, minden hegyközség pedig megfelelő számú felesketett hegyőrt alkalmazni s javadalmazásukról gondoskodni.*” Állandó mezőőr alkalmazása alóli felmentésről, települések általi közös mezőőr tartásáról, egyes erdőőrök mezőrendőri teendők ellátásával történő megbízásáról az illetékes hatóság hozhatott döntést.

Az esküt a főszolgabíró, a polgármester, Budapesten a kerületi elöljáróság előtt tették le, róla jegyzőkönyvet vettek fel és bizonyítványt állítottak ki, ami a kirendelő nevét és az őrizendő terület leírását is tartalmazta, valamint a mezőőr igazolására is szolgált. A mezőőr szolgálat közben látható helyen viselni tartozott a szolgálati jelvényt.

Az újabb szabályozás lehetővé tette magánmezőőr felfogadását is.

A törvény 81. §-a alapján, a mezőőröket közbiztonsági közegnek kellett tekinteni.

A szabályozáshoz tartozik a szőlőgazdálkodásról és a hegyközségekről szóló 1929. évi XVII. törvénycikk is.

Települések besorolása

A települések besorolását rendezték a törvényhatóságokról és a községekről szóló törvények.

A községek belső közigazgatásáról az 1836. évi IX., a földesúri törvényhatóságáról az 1836. évi X. törvénycikk már rendelkezett.

A szabad királyi városok – amelyek száma a XVIII. század végén meghaladta a hatvanat – az 1848. évi XXIII. törvénycikkkel törvényi szabályozást

kaptak. „*A város, mint önálló köztörvényhatóság, közdolgait törvényes felügyelés alatt, minden más törvényhatóságtól függetlenül a köztörvény szerint igazgatja*” (1. §). A városokat a törvény lélekszámuk alapján felosztotta kis városokra (tizenkétezer lakosnál kevesebb), közepes városokra (tizenkét- és harmincezer közötti lélekszám) és nagy városokra (harmincezernél több lakos). E törvényi rendelkezéssel megindult a polgári városigazgatás kiépülése. A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvénycikk hetvenhárom városi törvényhatóságot talált. Jelentős aránytalanságaikra utal, hogy ötnek a lakossága 1247 és 2000 közötti, hatnak két-hármezer, tíznek három-négyezer, hétnek négy-ötezer tizenhétnek öt-tízezer volt.¹¹ Az 1876. évi XX. törvénycikk – figyelembe véve azt a javaslatot, hogy a tizenkétezernél kisebb lélekszámú szabad királyi városok kerüljenek a vármegye alá – rendelkezése szerint huszonhat városi törvényhatóság maradt, a többi a rendezett tanácsú városok jogállásba került. A második törvényhatósági törvény (1886. évi XXI. tc.) a vármegyék mellett 24 várost rögzített mint törvényhatóságot. Az első törvényhatósági törvény szerint „*Szabályrendeleteket a törvényhatóság csak önkormányzati hatáskörének korlátai között alkothat. A szabályrendeletek a törvénnyel, s a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetnek, a községek (faluk, mezővárosok) önkormányzati jogait nem sérthetik, és csak a szabályszerű kihirdetéstől számítandó 30 nap után hajthatnak végre*” (5. §). Szabályrendelet ellen harminc napon belül az illetékes miniszterhez lehetett fordulni. A törvényhatósági joggal felruházott városok, a kormány engedélyével, közvetett államadókra is kivethettek községi pótdátot, a városban és annak területén illetékeket, helypénzeket, vámokat szedhettek, s az állam által igénybe nem vett új adókat hozhattak be. A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvénycikk, annak ellenére, hogy Buda és Pest beligazgatási kérdéseire nem vonatkozott, nagy jelentőséggel bírt. A törvény kiemelkedő rendelkezései közé sorolható, hogy hatálybalépése után a vármegyeyi csendbiztosokat a főispán nevezte ki, a városi rendőrkapitányokat – itt hívták először így e tisztségviselőket – választották. A második törvényhatósági törvény alapján saját belügyeiben önállóan intézkedett, határozott és szabályrendeleteket alkotott, költségeinek fedezetéről a községi törvény rendelkezései szerint gondoskodott. Új hivatalokat rendszeresíteni, fennállót megszüntetni csak miniszteri jóváhagyás után lehetett.

¹¹ Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 148. o.

A mezővárosok száma a XVIII. század végén öt-hatszáz körüli volt. Közülük a jelentősebbek a király által adható kiváltságokkal is bírtak, ezek olyan jogok voltak, amelyekkel a szabad királyi városok rendelkeztek. A közigazgatási ügykör felölelte a rendészet minden ágát, amelynek teendőit szaktisztviselők végezték. Az 1836. évi XX. törvénycikk a települések között említette a rendezett tanáccsal felruházott községeket, amelyek többnyire a mezővárosok voltak. Jelölte a nemesi községeket, amelyek nemesi közbirtokokból alakultak, önkormányzatuk volt, és közvetlenül a megyei hatóság alá voltak rendelve. Elöljáróit – főhadnagy, vagy hadnagy, vagy igazgató – választották.

1880-ban 12 879 település volt Magyarországon. Közülük 254 volt száz lélekszám alatti, 4127, 201 és 500 közötti lélekszámú, 4066 volt 501 és 1000 közötti, 1565 volt 1001 és 1500 közötti, 167 volt 5001 és 10 000 közötti, 93 volt 10 000 lélekszám feletti.¹²

A községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvénycikk első szakaszában rögzítették, hogy a községek

- a) városok, amelyek a jelen törvény 64. §-a szerint rendezett tanáccsal bírnak;
- b) nagy községek (mezővárosok és nagy faluk), amelyek rendezett tanáccsal nem bírnak ugyan, de a törvény által rájuk ruházott teendőket saját erejükből teljesíteni képesek;
- c) kis községek, amelyek a törvény által a községekre ruházott teendőket korlátozott anyagi viszonyaik miatt saját erejükből teljesíteni nem képesek és végből más községekkel kell szövetkezniük.

A község egyebek között a törvény korlátai között önállóan intézi saját belügyeit, azokban határoz és szabályrendeleteket (statútumokat) alkot, amelyeket saját választott előljárói és közegei által hajt végre; kezeli a tűz- és közrendőrséget s a szegényügyet. A községi hatóság kiterjedt a területén lakó vagy tartózkodó minden személyre és vagyonra, kivéve az uralkodó udvartartását, a közös hadsereg és a honvédség tagjait és épületeit.

Az említettekén túl a rendezett tanácsú városok kezelik a helyi igények szerint a piaci, a mezei, a hegyi, a vásári, az építészeti és a közegészségi rendőrséget.

Jegyzői/körjegyzői feladatot csak az láthatott el, akit a törvényhatóság e célra kiküldött szakbizottsága alkalmasnak talált. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvénycikk fenntartotta a vizsgakötelezettséget, úgy-szintén a második községi törvény is.

¹² Magyar Statisztikai Évkönyv. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1898, 13. o.

Törvényhatósági jóváhagyás volt szükséges egyebek mellett új hivatal rendszeresítéséhez, vagy fennálló megszüntetéséhez. A törvényhatóság határozata ellen tizenöt nap alatt a község a belügyminiszterhez folyamodhatott.

Községgé alakulásról, illetve a települési rangsorban előre- vagy visszalépésről, a törvényhatóság véleményét figyelembe véve, a belügyminiszter határozott. A kérvény előterjesztésekor igazolni kellett, hogy az átalakulást az állami adót fizetők többsége kívánja, továbbá a településnek van a kötelezettségek teljesítéséhez szükséges szellemi és anyagi ereje.

A községekről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk a községek besorolásán nem változtatott. A 21. § g) pontja a szegényügy, valamint a tűz- és közrendőrség mellé beemelte a mezei rendőrség kezelését is, miközben kihagyta a rendezett tanácsú városok külön rögzített jogai közül. A vármegyei törvényhatóság, a jóváhagyáson alapuló és a település vagyonát érintő ügyeken kívül csak akkor avatkozhatott *„a község belügyeibe, ha közbenjárását vagy segítségét maga a község képviselője kéri ki és veszi igénybe, vagy azt a közigazgatás, vagy a közbiztonság érdekei követelik”* (26. §).

Az eskü szövege rövid volt: *„Én N. N. esküszöm, hogy a hivatalommal járó kötelességeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem. Isten engem úgy segéljen!”* vagy *„Én N. N. ünnepélyesen fogadom, hogy a hivatalommal járó kötelességeimet lelkiismeretes pontossággal fogom teljesíteni.”*

A belrendőrségi és a közbiztonsági kiadásokra adót vethettek ki.

Ha valamely községgel vagy rendezett tanácsú várossal összefüggő területrészek a közelében fekvő községhez vagy városhoz való átcsatolását *„magasabb közigazgatási, kivált pedig rendőri tekintetek követelték”*, azt a belügyminiszter az illetékes törvényhatóság meghallgatása után elrendelhet (149. §).

Közbiztonsági szolgálat szervezése

A közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikk szerint a rendezett tanácsú városokban is az állami csendőrséget kellett volna felállítani. Ez az államháztartás pénzügyi nehézségei miatt elmaradt, később pedig a törvényhatósági jogú városokra vonatkozó szabályok alapján (1882. évi X. tc.), azaz térítés ellenében kérhették a csendőrség városi rendőrségként történő igénybevételét.

A vidék közbiztonságának védelmére létrehozott egységes szervezet a csendőrséget jelentette, felállításakor hat kerülettel, illetve parancsnoksággal.

Egy kerület állt két vagy több szárnyból, egy szárny legalább két szakaszból, amelyekhez őrsök tartoztak öt-nyolc fős legénységgel. Kettő-négy csendőr vezényletével, olyan helyen, ahol őrs nem működött, a belügyminiszter különítményt állíthatott fel. Utóbbiak létrehozása többnyire nyaralóhelyeken, kirándulóhelyeken történt. A csendőrség szervezete és területei beosztása a későbbiekben többször is változott. 1903-ban a kerületeken belül járásparancsnokságokat hoztak létre és három új csendőrkerület felállításáról döntöttek. Az első világháború után a testület létszáma behatárolttá vált (1922. évi VII. tc.). 1925-ben belépett az osztály, a szárnynál magasabb egységként. Az 1930-as évek elejétől megszervezték a csendőrségi nyomozó alakulatokat, 1939-től a közlekedési őrsöket, 1942 tavaszától a vízi őrsöket.

A településekhez szorosan kötődő törvényeként született meg a Budapest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk és a szervezési törvény, a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk. A fővárosi rendőrség államosításáról rendelkező törvények és a hozzájuk kapcsolódó szabályozások a többi település vonatkozásában irányadó, útmutató szerepet is betöltöttek.

Bíróságok, ügyészségek

A bírói hatalom gyakorlásáról döntött az 1869. évi IV. törvénycikk, amely kimondta, hogy „*az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítetik*” és e hatóságok „*egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak*” (1. §). A király által kinevezett bírák a király nevében gyakorolják bírói hatalmukat, és az állampénztárból kapják a fizetésüket.

A királyi ügyészségről szól az 1871. évi XXXIII. törvénycikk. Az első szakasz szerint „*Az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit a jelen törvény által meghatározott ügyekben a királyi ügyészség képviseli*”. A bíróságoktól független szervezet, az igazságügy-miniszter közvetlen alárendeltségében működik, tagjait pályázat után, a király nevezi ki.

Büntetőjog, bűnvádi perrendtartás

A büntetőjog területén fontos szabályozást hozott az 1871. évi LII. törvénycikk a büntetőtörvényekről és némely intézkedésekről. E szerint a „*testi fe-*

nyíték” semmilyen büntetésként sem alkalmazható, megszűnik a bilincs büntetésként történő használata is, továbbá eltöröltetik a vérdíj.

Az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) a büntető törvénykönyvről, jelentős határkönek tekinthető. Hasonló súlyú a kihágásokról szóló 1879. évi XI. törvény.

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 85. §-a a következőket rögzítette: Rendőri hatóságokon értendő: az államnak, a törvényhatóságoknak, rendezett tanácsú városoknak és a községeknek rendőri hatáskörrel bíró hatóságai és hivatalai, valamint ezeknek vezetői és önálló intézkedésre jogosított tagjai, nevezetesen az előjáróságok is. Rendőri közegek: a felsorolt hatóságoknak alárendelt hivatalnokok, az állami, törvényhatósági, városi és községi rendőrök, valamint a rendőrségnek altisztjei és legénysége. Később a rendőrhatalóságokat nevezi intéző, a rendőrközegeket végrehajtó rendőrségnek.

Megjegyzendő, hogy a községi előjáróság saját kezdeményezéséből bűnügyi nyomozást csak akkor teljesíthetett, ha veszély volt a késedelemben, a csendőrség nem volt jelen, s kellő időben értesíteni sem lehetett. Bűnügyi nyomozásokat, illetve egyes nyomozó cselekményeket rendszerint csak akkor végezhetett, ha erre a királyi ügyész, a vizsgálóbíró, a járásbíró vagy az illetékes főszolgabíró utasítást adott.

Alkalmazás, közigazgatási tanfolyamok

A cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról szóló 1876. évi XIII. törvénycikk rendelkezéseit a községi rendőrséghez tartozó személyzet egyes tagjainak (kisbírók, éjjeliőrök) felfogadása, illetve alkalmazása tárgyában érvényesítették.

A községi közigazgatási tanfolyamokról szóló 1900. évi XX. törvénycikk rendelkezései alapján állították fel a községi közigazgatási közegek szakszerű képzésére irányuló állami jellegű községi közigazgatási tanfolyamokat, amelyek tulajdonképpen a jegyzőképzést testesítették meg, egyben szigorúbb feltételeket támasztottak, mint a korábbi előírások. A kellő gyakorlat igazolása után elvégzett tanfolyam végén letett sikeres közigazgatási vizsga követelménye volt a jegyzői/körjegyzői állás betöltésének.

Községnevek

A község- és egyéb helynevekről szóló 1898. évi IV. törvénycikk rendelkezett arról, hogy az állami, törvényhatósági és községi, valamint egyéb hivatalos iratokban, községi pecséteken, bélyegzőkön és jelzőtáblákon, továbbá az állam, a törvényhatóságok és községek közvetlen rendelkezése alatt álló intézetek és üzemek ügykezelésében, kizárólag a község hivatalos neve használandó úgy, ahogyan az országos községi törzskönyvben rögzítették.

Kivételes hatalom

A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről döntött az 1912. évi LXIII. törvénycikk, melynek előírásai szerint az önkormányzati szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyezhetők.

A kormány már 1914. július 27-én kiadott harminchárom rendeletet a kivételes hatalomra vonatkozóan. Az 5.470/1914. M.E. számú rendeletével felhatalmazta a belügyminisztert arra, hogy az ország déli, délkeleti területén fekvő huszonegy vármegye és az illetékességükbe tartozó községek, valamint tíz törvényhatósági jogú város, továbbá Fiume város és kerülete szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezéseit felfüggesztesse és helyettük a saját rendelkezéseit léptethesse életbe.

A belügyminiszter elrendelte ugyanezen városok – Pécs, Zombor, Baja, Szabadka, Újvidék, Pancsova, Temesvár, Versecz, Kolozsvár és Marosvásárhely – bel- és külterületén a közbiztonsági szolgálat ellátására a csendőrség igénybevételét is (5.110/1914. BM. eln.).

A belügyminiszter 4.220/1914. BM. számú rendeletével adta közre a polgári őrség felállítására vonatkozó döntést. A katonai behívások miatt lepadt rendőri létszám feltöltésére, továbbá „*ott pedig, ahol a helyi rendőrség nincs szervezve (községekben), a helyi közrend és közbiztonság elemi feltételeinek megóvásáról, továbbá az egészségügyi és más hasonló fontosságú rendészeti feladatok teljesítéséről és mind evégből ideiglenes rendőrségi szervezet létesítéséről gondoskodás történjék*”. A szervezési szabályzat feltételeket szabott a polgári őrség tagjainak, és engedélyezte a szolgálatban a fegyverviselést. „*A polgári őrség – mint a helyi közrend és közbiztonság fenntartására és fontos rendészeti feladatok teljesítésére alakult örtestület – közvetlenül az elsőfokú rendőrhatalomnak van alárendelve és mindenben annak utasításai szerint köteles eljárni*” (2. §).

A 7.364/1914. M.E. számú rendelet az állami, a törvényhatósági és a községi hatóságok ellenséges megszállás esetén tanúsítandó magatartásáról szól. *„Az elsőfokú rendőrhatalóságok tagjainak és a közrendet fenntartó közegeknek székhelyüket mindaddig nem szabad elhagyniuk, amíg az ellenség ott tényleg meg nem jelent és a rendőri igazgatást tőlük esetleg át nem vette. Ezután ők is visszavonulhatnak”* (2. §).

1918. szeptember 16-i hatállyal, a belügyminiszter a 95.462/1918. BM. számú körrendeletével, Baranya vármegye és Pécs szabad királyi város egész területét – amely addig határrendőri egység alá nem tartozott – a soproni határszéli rendőrkapitányság hatósági területéhez vonta.

Polgári forradalom

A kormány november 11-én kiadta az 5.220/1918. M.E. számú rendeletet Magyarország demokratikus függetlenségének, belső rendjének, lakossága személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rend fenntartásának szavatolására létesítendő szervezetekről. A fennálló rendőrségen, államrendőrségen, határrendőrségen, pénzügyőrségen és közigazgatási (vidéki) rendőrségen, továbbá a budapesti rendőrség mellett felállított védőrségen, a katonai rendőrségen, a budapesti önkéntes őrseregen és a vasúti mozgóőrségeken kívül felállítandók, illetve megtartandók a honvédség, a nemzetőrség és a polgárőrség. A belügyminiszteri értelmezés szerint a nemzetőrség a hadügyminiszter hatósága alá tartozó, az egész országra kiterjedő katonai karhatalmi szervezet, a polgárőrség ellenben a helyi közrend fenntartására hivatott polgári testület, amelynek megalakításáról minden egyes helyi hatóság maga gondoskodik.

Proletárdiktatúra

1919. március 26-án keltezett a belügyi népbiztosok 1. B.N. számú rendelete a Vörös Őrség megszervezéséről, ennek feladata a Magyar Tanácsköztársaság belső rendjének megalapozása és fenntartása volt. Egyidejűleg megszűntek az összes rendőri vonatkozással bíró – beleértve a csendőrséget, a fogházőrséget, a népőrséget, a pénzügyőrséget, rendőrségeket és a védőrséget is – karhatalmi alakulatok, mégpedig úgy, hogy beolvadtak a Vörös Őrségbe, amely a belügyi népbiztosság XV. osztálya volt. A rendeletben rögzített első szervezete szerint vol-

tak városi parancsnokságok; vármegyei parancsnokságok, alárendeltségükben járási parancsnokságok, bennük községi kirendeltségek; és a központi osztály. Később a falvakban községi vörösőr- rajparancsnokságokat hoztak létre. Fő szervezési elv volt, hogy minden 250 lakosra jusson egy vörös őr. A Vörös Őrséget az augusztus 3-án kiadott 4/1919. számú kormányrendelet szüntette meg.

Egységes állami rendőrség

A 4/1919. számú kormányrendelet tulajdonképpen az államrendőrség felállításáról szólt, de végrehajtást igazából nem nyert. Az állományt az addigi Vörös Őrség személyzete jelentette.

A 3.886/1919. (VIII. 8.) kormányrendelet visszaállította a polgári forradalom előtti közigazgatási szerveket.

Augusztus 6-án kidolgozta, majd 9-én közzétette a kormány a csendőrség visszaállításának tervét.

Az egységes állami rendőrséget az 5.047/1919. (X. 1.) M.E. számú törvénytörvényrendelet hozta létre. Indokolt esetben a belügyminiszter az állami rendőrség működését kiterjeszthette egyes községekre vagy községi csoportokra. A rendelet a magyar királyi rendőrség hatáskörébe tartozónak sorolta a közbiztonsági rendészet egész körét, az igazgatási rendészet jogszabály által oda utalt közigazgatási ügyeit és a rendőri büntetőbíráskodást. A közbiztonsági rendészeti hatásköréből eredő feladata volt, hogy védelmet nyújtson ama veszedelmek ellen, amelyek az emberek tömegeinek (állami rendészet), vagy az egyes embereknek (közrendészet) sérelmes magatartásából a közrendre hárulhatnak. Első területi beosztása szerint rendőri kerületekre, városi rendőri területekre és kirendeltségekre tagozódott.

„Magyarországon 1920 óta helyi rendőrség csakis a kis- és nagyközségekben maradt fenn, míg az ország összes törvényhatósági és rendezett tanácsú városaiban a rendészeti feladatokat állami rendőrség látja el.”¹³

Települési szervezés

A községi rendőrségek vonatkozásában is kiemelhetők olyan jellemzők, amelyek köré csoportosíthatók a lényegét megvilágító ismeretek. A kiemelések

¹³ Révai Nagy Lexikona XVI. kötet. Budapest, 1924, 163. o.

szubjektívek, mindenkor függenek a vizsgálódó meggyőződésétől, következtéseitől. A települési szervezés kapcsán felsoroltak egy része értelemszerűen a vármegyei szervezésű egységekre is igaz.

Lakossági részvétel

A kis- és nagyközségek rendvédelmében erőteljesen érvényesült az elsősorban éjjeliőri szolgálatban megnyilvánuló ingyenes lakossági részvétel, aminek az alapvető oka a települési költségvetés szűkösségében keresendő. A meglehetősen elterjedt lakossági éjjeliőrség teljesítése azonban nem volt mindenhol zökkenőmentes.

Az ezeregyszáz körüli lélekszámú Tolna megyei község, Szakadát életében a XIX–XX. század fordulóján támadt ellentét a kőművesek és a gazdák között. Utóbbiak kezdeményezték annak a szokásnak a megváltoztatását, amely szerint a kőművesek a nyári hónapokban nem láttak el éjjeliőrségi szolgálatot, csak októbertől, mivel a munkájuk miatt nyáron nem tartózkodtak otthon. A vita nyomán kialakult kölcsönös panaszok eljutottak a Belügyminisztériumig, ahol az eredeti gyakorlat visszaállításáról született döntés, mondván, hogy az egyenlő teherviselés elvét kell szem előtt tartani.¹⁴

A Baranya megyei Mágocson 1895-ben az állandó fizetésű éjjeliőr mellett tíz falusi delegált örködött.¹⁵

A közel kétezer lakosú baranyai Beremenden az 1873. április 24-én felt szabályrendelet szerint a biztonságra vigyázók között szolgált négy éjjeliőr, ingyen.¹⁶

A két és fél ezer lélekszámot meghaladó Békés megyei Bánfalván (1901-től Gádoros) 1878 nyarán felállították a tűz- és közrendőrséget, amely négy éjjeliőrből és tizedenként két utcacapitányból állt. Az összesen nyolc utcacapitány fizetést nem kapott. Tüzrendészeti feladataik mellett kötelességük volt az éjjeliőrök ellenőrzése.¹⁷

A keleti Mecsekben fekvő közel háromezres lélekszámú Püspöknádasd (1950-től Mecseknádasd) 1891-ben kiállított községvizsgálati jegyzőkönyvé-

¹⁴ Glósz József – V. Kápolnás Mária: Szakadát község monográfiája 1723–1949. Szekszárd, 1988 [Különnyomat a Bérei Balogh Ádám Múzeum évkönyvéből XIV.]

¹⁵ Franz Teufel: Mágocs. Mágocserő Alapítvány, 1993, 204. o.

¹⁶ Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 24.

¹⁷ Pongó Bertalan: Az őskortól, az Árpád-kori Gádorostól az újratelepített Gádorosig. Gádoros Nagyközség Polgármesteri Hivatala, Gádoros, 2002 [Gádorosi füzetek 3.]

ben, a település biztonságáról szóló részben, rögzítették, hogy az egy belrendőr mellett a község lakosaiból alakuló éjjeliőrség is részt vesz a rendvédelmében. Két kisbíró feladata volt egyebek mellett az éjjeliőrök ellenőrzése. 1904-ben az éjjeliőrség újraszabályozásakor a község arról döntött, hogy létrehozza a második belrendőri állást a lakossági éjjeliőrség változatlanul hagyása mellett. Így jutott a település alsó és felső felére egy-egy belrendőr, éjjeliőrséget pedig adott két-két fő éjféltől és éjféltől után.¹⁸

Jóváhagyatási kötelezettség

A településen szervezett községi rendőrségre vonatkozó szabályrendeletet a vármegye közönségének jóvá kellett hagynia. Ez többségében szó nélkül, esetenként véleménynyilvánítással megtörtént, néha viszont elmaradt, aminek következtében át kellett dolgozni a felterjesztett elképzelést. Az 1871. évi XVIII. törvénycikk rendelkezései szerint a községek az illetékes törvényhatóság általános rendszabályai alapján, annak kiadása utáni egy hónapon belül, kötelesek voltak megalkotni az előjárók teendőit és a szolgaszemélyzet létszámát rendező szabályrendeletet (65. §). A szervezési szabályrendeletek folyamatosan elkészültek, a meghatározott határidő azonban az érintettek többségénél csorbát szenvedett. Az 1886. évi XXII. törvénycikk kihirdetése után növekedett a településeknek a községi rendőrségek felállítását célzó szabályrendelet-alkotási kedve, ennek kapcsán a változás többnyire a jogszabályi hivatkozás és az elnevezések tekintetében nyilvánult meg, a létrehozás indokai között pedig gyakran megjelent a közállapotok romlása.

A Kapos és a Koppány vizei közt fekvő, közel kétezer-ötszáz lakosú Regöly községben is érezték, hogy „a romló közbiztonságot a századforduló környékén a két rendőr egyre nehezebben tudta megoldani, ezért 1902-ben melléjük beosztva négy éjjeliőrt állítottak”. A rendőrök fő feladata volt, hogy őrkdjenek a személy- és vagyonbiztonság felett, felügyeljenek a közrendre és a közcsendre, valamint ellenőrizzék a záróra betartását. Fegyverrel és egyenruhával a község látta el őket.¹⁹

A községi rendőrségre vonatkozó szabályrendeletek részben a község közigazgatását rendező szabályrendeletekbe foglalva, részben azok mellékleteként, illetve külön szabályrendeletként láttak napvilágot. A tartalmukban

¹⁸ Lantosné Imre Mária – Vargha Dezső: Mecseknádasd. Száz falu könyvesháza Kht., 2000, 64. o.
¹⁹ Porga Ferenc (szerk.): Regöly története az őrkortól az első világháború végéig.
<http://www.regoly.hu/tortenete.html>

meghúzódó hasonlóság visszavezethető a vármegyék és a települések együttműködésére, továbbá a fővárosi államrendőrség példahatására. Segítették a szakszerű és egységes működést a községekben dolgozók számára készített elméleti és gyakorlati útmutatásokat, mintákat tartalmazó kézikönyvek. Jó példa erre *Dobozi István*, Maglód jegyzőjének ilyen irányú munkássága.²⁰

Az ország közepén, Békés vármegye északnyugati részén fekvő, húszezer lelket meghaladó lakosú Szarvas 1871-ben elkészítette a községi szabályrendeletét, de azt a vármegye, bővítés és módosítás céljából, többször visszaküldte. A jóváhagyás után az előjáróság tagjai között szerepelt a rendőrbiztos is. 1878-ban a lándzsások intézményét elnevezésében is felváltotta a községi rendőrség, élén a rendbizzostal, aki vezette a két lovas és a tizennégy gyalogos rendőrt. Tevékenységükről pontos szabályrendeletet készítettek.²¹

Pécsvárad új közigazgatási apparátusa 1872. július 14-én alkotta meg községi szabályrendeletét, e szerint a közbiztonságra vigyázott három kisbíró, egy éjjeliőr, két hivataloszolga, egy hegybíró. A második községi törvény hatálybalépése után, 1887 tavaszától, szolgált a 2900 fős településen két kisbíró és két mezei csősz. Községi rendőrség elnevezést 1902 októberében kapott a négy kisbíró, akiket éjjeliőrködéssel is megbíztak. 1905 októberében a megyei közgyűlés elfogadta a Pécsvárad Községi Rendőrség Szervezési Szabályrendeletét, ami 27 paragrafusból állt. Később községi és mezőrendőrség elnevezés alatt szolgált a bíró által kijelölt örvezető és az alá rendelt három-öt közrendőr.²²

A baranyai Majs község 1887-ben a 2015 fős lakossághoz kapott egy kisbíró, egy körjegyzői irodaszolgát, egy erdőőrt, két éjjeliőrt és négy mezei őrt. Majs sem kapta meg a községi rendőrség szervezésére vonatkozó szabályrendeletet a vármegyei jóváhagyást az első alkalommal. Az 1894. október 22-én megtartott rendkívüli közgyűlésen többen felvetették, hogy az addig „*alkalmazott örök és határőrök meg nem felelők, legyen községi és mezei rendőrség*”. A december 2-án kihirdetett határozat ellen helyi képviselők fellebbezést nyújtottak be a következő indokokkal: az új szervezetet a lakosság túlterhelése nélkül nem lehet létrehozni; a községi rendészet eddig kifogástalan volt; az új jegyzői lakás ügyis viszi a község vagyonát. A fellebbezés elkésett, de mégis meghallgatásra találtatott „Baranya vármegye közönsége által Pécssett 1895. évi július hó 8-án tartott évnegyedes közgyűlé-

²⁰ Dobozi István: A községi és körjegyzők kézikönyve. Budapest, 1877; Dobozi István: A községi közigazgatás kézikönyve. Rautmann Frigyes, Budapest, 1878

²¹ Neumann Jenő: Szarvas nagyközség története. Szarvas, 1922

²² Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatott szabályrendeletek 256.

sén”. A megyei állandó választmány négy nappal korábban terjesztette be véleményes jelentését. Ebben kitértek arra, hogy maga az elkésett fellebbezés a „*törvényhatóság jóváhagyását nem gátolhatja ugyan*”, de a szervezendő egység a „*belrendészeti és a mezőőri szolgálatnak egyaránt való ellátására volna hivatva, amely két teljesen ellentétes működés pedig egymást egyeneseen kizárja, attól a jóváhagyás mégis meg volna tagadandó, annál is inkább, mert a javadalmazás szempontjából is differenciák forognak fenn*”, ugyanis a mezőőri fizetések csak az érdekelteket terhelnék. Végül is a közgyűlés a szabályrendelet jóváhagyását megtagadta, és utasította Majs községet, hogy a tervezetet esetleg dolgozza át és újra terjessze fel. Az 1901-ben hozott községi döntést már jóváhagyták.²³

A Zempléni hegység déli peremén elterülő Tarcál szervezési szabályrendelete 1889-ben született meg. Az önkormányzat működését segítő szolgálománya állt három községi rendőrből (hajdúk), egy-egy gyepmesterből, erdőőrből, mezőőrből és fertőtlenítőből.²⁴

A 2080 fős lakosú, szintén baranyai Somberek községi rendőrségéről szóló szabályrendelet 1893 tavaszán kapott egyetértést, egy őrvezető és négy gyalogrendőr létszámmal. A jóváhagyáskor megjegyezte a megyei aljegyző, hogy „*a lövegekről a község gondoskodik*”, és kitért a rendőri fegyverhasználat eseteire is. Esküszöveg felterjesztésére is sor került, erre az alispán rábólintott. A somberek községi rendőrség szervezéséről szóló szabályrendelet 11. §-a szerint a járási főszolgabíró előtt teendő eskü mintája: „*Én N. N. mint Somberek község megválasztott rendőrőrvezetője (rendőre) esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy Somberek község bel és külterületén a közrendre, a nyugalom, a vagyon és személy biztonság fenntartására ügyelek. A törvények és rendeletek megszegését, véletlenül vagy mulasztásból fakadható veszélyeket és károkat megakadályozom. A határban levő, bármely nemű és nevű vetésekben, rétekben, vagy szőlőkben tapasztalt károsítások okozóit kipuhatom, vagy a tetten kapott károsítót megzabolgom, azzal a községi bírónak vagy helyettesének bejelentem. Somberek község lakóseit mindennemű tiltott és kártékony ténykedés hatásaiból eredő veszélyektől vagy károsítóktól megóvom, előljáráim rendeleteinek, parancsainak mindenben pontosan megfelelek, Isten engem úgy segítjen.*”²⁵

²³ Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 192.

²⁴ Kozári József: Tarcál a két világháború között. In: Gebei Sándor (szerk.): Tanulmánykötet a 70 éves Mísóczi Lajos tiszteletére. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2006, 205., 211. o.

²⁵ Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 286.

Teljesen elutasították a baranyai Véménd község közönségének 1890. január 3-án kelt határozatát, amely szerint az „...*az úgyszólván rossz lábon álló személy és vagyonbiztonság megerősítésére illetőleg kívánatos biztosítására szükséges a községi rendőrség*”. A vármegyei közgyűlés július 10-én a következő indokokkal hozta meg döntését: a létrehozandó testületet olyan hatáskörrel bízzák meg, amit a szolgazemélyzet (kisbíró, bakter, mezőőr) lát el, ez visszaéléshez vezethet; be nem gyakorolt egység lenne; tetemes pótdadó kellene; az ezeregyszáz forint eredő költség a községnek felettébb terhes, az elérni kívánt cél ezzel nem áll arányban. A következő év őszén felterjesztett kérés alapján viszont megemelhetőnek tartották hat és tizenkét százalékkal a kiadásokat a csöszök és a közbiztonsági közegek megnövekedett feladata miatt.²⁶

A létrehozásról és a módosításról szóló döntések mellett a községi rendőrség megszüntetéséről hozott szabályrendeleteket is fel kellett terjeszteni törvényhatósági jóváhagyásra. A Baranya megyei Lánycsók község közgyűlése 1923-ban megszüntette a községi rendőrséget. A község határozatát a vármegye a következő évben jóváhagyta.²⁷

A Somogy vármegye nagyatádi járásában elhelyezkedő közel ezerháromszáz fős Kutas község az éjjeliőri szolgálat tárgyában adott ki kilenc paragrafusból álló szabályrendeletet, amelyet 1907. május 6-án hagyott jóvá a vármegye közönsége.²⁸ Az okirat nem községi rendőrségről szól ugyan, rendelkezései mégis takarnak rendőri jelleget is. Nevezetesen az „*Az éjjeliőrök feladatát a közrend, tűz és közbiztonság feletti őrködés képezi*” (6. §). „*Jelentés végett élesen hangzó sippal, személybiztonságuk megóvása végett pedig, oldalfegyverrel láttatnak el*” (5. §). Őket szolgálatuk közben „*mindenki támogatni, felszólításukra pedig segélyükre lenni köteles*” (7. §).

Községi rendőrség és mezőrendőrség

A vonatkozó statútumok átfogták a községi rendőrség és 1894-től együttesen a mezőrendőrség célját, hivatását, hatáskörét; az állományba kerülés feltételeit és körülményeit; a létszámot és a szolgálati viszonyból folyó különös köteleességeket; a fizetést, a ruházatot, a fegyverzetet és a felszerelést. Volt, ahol a községi rendőrök és mezőrendőrök teendőiről és kötelességeiről szolgálati utasításban intézkedtek. A községi és mezői rendőrség egysége azt je-

²⁶ Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok 1890/5.017. sz.

²⁷ Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 324.

²⁸ Somogy Megyei Levéltár alispáni iratok 378/6.348 kgy.

lente, hogy a rendőrként felfogadott közbiztonsági közegek szolgálatukat részben mint belrendőrök/közrendőrök, részben mint mezőrendőrök teljesítették. Az arányt a költségek fedezetéből számították ki. Majs és a szintén baranyai Versend esetében egyharmad rész községi belszolgálatot, kétharmad rész, a község külterületén teljesítendő mezőrendőri szolgálatot láttak el az érintettek.

Feladatkör

A széles körű feladatmeghatározások magukba foglalták egyebek között a személy- és vagyonbiztonság megóvását; a közrend fenntartását; a büntetőtörvényekbe és a különböző rendelkezésekbe ütköző cselekmények, a bekövetkező károk és veszélyek megakadályozását; a megzavart béke és rend helyreállítását; az elkövetők kipuhatólását; orvosrendőri vizsgálatoknál történő közreműködést; tolonckíséret teljesítését. Továbbá a tűzrendészeti szabályok és a kocsmai zárórák szigorú betartatását; a községbe érkezők feletti kellő felügyelet gyakorlását; valamint a Magyar Királyi Csendőrség működésbeli támogatását.

Hatósági terület elhagyása

A település illetékességi területének elhagyása, az üldözés esetét kivéve, az előjáróság, a községi bíró vagy a körjegyző tudtához és engedélyéhez volt kötve. Más megközelített település előjáróságánál a feladatot végrehajtó köteles volt jelentkezni, és annak tényét a szolgálati könyvében tanúsíttatni. Utasításra történő területelhagyás esetén a községi rendőrt olyan igazolvánnyal kellett ellátni, amely tartalmazta a küldetés célját és indokát.

Fegyverhasználat

A községi rendőr és mezőrendőr a törvényi korlátoknak megfelelően csak önvédelemre használhatta fegyverét, s annak bekövetkeztét a teljesített szolgálat után szóban és írásban azonnal jelenteni tartozott.

Szolgálati jelleg

A községi rendőr és mezőrendőr csak rendőri szolgálatra volt alkalmazható és szolgálata közben hatósági személy volt. A községi előjáróság, a bíró és a

jegyző/körjegyző alárendeltségében dolgozott, de bármely meghagyást, utasítást vagy rendeletet a jogosultak az egység vezetőjén keresztül juttattak el hozzá.

A rendőri személyzet tagjai állandóan és folytonosan szolgálatban voltak.

Oktatás, képzés

Oktatásukat többnyire az jelentette, hogy az örvezető köteles volt az alá rendelteteket a rendészet minden szolgálati ágába bevezetni, őket oktatni, kitanítani, szolgálatukban utasítással és tanáccsal ellátni. A községi jegyző/körjegyző viszont magas szintű közigazgatási ismeretekkel felvértezett kellett hogy legyen, ami minden bizonnyal kompenzálta a végrehajtók hiányosságait, hiszen őt mindennap tételesen tájékoztatni kellett a megtett intézkedésekről.

Felvételi követelmények, felelősség

Községi rendőr és mezőrendőr lehetett, aki magyar állampolgár; védkötelezettségének eleget tett; 24 és 50 év közötti; feddhetetlen erkölcsű, megrovatlan előéletű és józan magaviseletű; teljesen egészséges; a magyar nyelvet szóban és írásban teljesen bírja. A XX. század fordulója után elsőbbséget élveztek a kedvezményezett altisztek, a kiszolgált magyar királyi csendőrök, a hadseregnél, a honvédségnél és az államrendőrségnél szolgált egyének, helyenként a nőtlenek. A jelentkezők pályázatukat a község előljáráshoz nyújtották be, majd a tanácsülés szótöbbséggel választotta meg a rendőröket. A felvett jegyzőkönyvet a megválasztottak kérvényirataival felterjesztették jóváhagyás céljából a járás főszolgabírójához, aki a vármegye alispánja által jóváhagyott eskümintá szerint a rendőröket feleskette. A testületbe bekerülőket ellátták a főszolgabíró aláírásával és pecsétjével hitelesített szolgálati könyvvel, amelyet a rendőr, igazolás céljából, köteles volt mindig magánál tartani, állásának megszűnésével pedig visszaszolgáltatni.

A községi rendőrség szervezetébe tartozók szigorú erkölcsi, fegyelmi és kárfelelősség alatt álltak. A legsúlyosabb fegyelemsértéseknek számítottak az italozás és az italelfogadás, ezek elbocsátást vontak maguk után. Egyébként józanoknak és folyton példás magaviseletűeknek kellett lenniük, a lakosság zaklatásának mellőzésével illedelmesen és előzékenyen kellett eljárniuk. Intézkedésük során azonban erélyes, gyors és határozott magatartást várt el tőlük a település előljárársága.

Létszám és megnevezés

A testületi létszámok és a megnevezések változók voltak. A kifejezetten rendőr megnevezéssel illetettek létszáma általában nem érte el a tízet, a szolgálatszemélyzet többi tagjával együtt viszont többnyire meghaladta azt. Rendőr megnevezésű beosztások voltak: rendőrbiztos, rendőr őrmester, rendőr tizedes, rendőrkaplár, rendőr őrzető, rendőrvezető, gyalogrendőr, községi rendőr, közrendőr, lovas rendőr, mezőrendőr, hegyrendőr. A községi rendőrséghez tartozó további megnevezések: a bakter, a csózlátó, a csósz, az erdőőr, az éjjeliőr (tülkös), a felelős őr, a gyepmester, a hadnagy (közrendőr), a hajdú, a határkerülő, a hegycsósz, a hegyőr, a kaplár, a kisbíró, a körjegyzői irodaszolga, a lándzsás, a levélhordó, a mezei csósz, a mezőcsósz, a mezőőr, a mezőpásztor, a nappali őr, a pandúr, a szőlőcsósz, a szőlőpásztor, a toronyőr, az utca kapitány.

1871-ben Esztergom megyében egy őrmester, két pandúr-kaplár, három lovas legény és tizennégy pandúr szolgált. A megye községeiben a rendőrség személyzete éjjeliőrökből állott; így az esztergomi járásban huszonhat, a párkányi járásban pedig harminc éjjeliőr teljesített közbiztonsági szolgálatot. Mivel *Tisza* számadatok összegzéséről írt, ezért a megye járásaiban dolgozó éjjeliőrök inkább a települési szervezésű községi rendőrségek állományához sorolhatók.²⁹

Az ezerkétszáz lakosú Tolna megyei Gerjen községben 1910-től az addigi kettő helyett tíz mezőőrt állítottak szolgálatba, és a következő évben forgópisztollyal is felszerelték őket. Az egész határt őrizniük kellett, beleértve az uradalmi birtokokat is. A községi faiskola őrzése, gondozása és szárazság esetén a csemeték locsolása is az ő feladatuk lett. 1928-ban a képviselő-testület a községi rendőr (két fő) elnevezést, hajdúra változtatta.³⁰

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Alsónémedi 1872. szeptember 9-én tartott közgyűlésén szerveződött önálló nagyközséggé. „*Szolgák, később községi cselédek a kisbírók. Négy kisbírója volt Alsónémedinek, kik egyrészt a végrehajtásban segítettek, másrészt a híreket, információkat vitték. Éjjeli őröknek, később községi rendőrnek nevezték a rend felvigyázóit. A rendőrség államosításáig a község rendőreit a helyi háztartásból fizették.*”³¹

²⁹ Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. Haladás Nyomda Részvénytársaság, Pécs, 1925, 396. o.

³⁰ Danis György: Gerjen. Magánkiadás, 2001, 170. o.

³¹ Kisfaludi Katalin – Szabó Attila – Szőnyi Lenke: Alsónémedi XX. századi történelme. Alsónémedi Önkormányzata, 2000, 8. o.

Fegyverzet, felszerelés, ruházat

A ruházatot többségében a község által beszerzett egyenruházat jelentette, amelynek darabjai általában egyéves viselet után a községi rendőr magántulajdonába kerültek. A jelvényt, a felszerelést, az oldalfegyvert, a löfegyvert és a löszert szintén a település biztosította, szigorú nyilvántartás mellett, visszaszolgáltatási kötelezettséggel.

A szarvasi gyalogos rendőrök fegyverzete 1878-tól fokos, a lovasoké fokos és revolver, a biztosé szintén revolver volt. Amikor a szolgabíró felhívta a községet, hogy a gyalogosokat is lássa el revolverrel, az előljáróság puskával szerelte fel őket, mondván, hogy a revolver tekintélyt nem ad és a kezelése veszélyes. A gyalogos rendőrök nappal egy ideig a Werndl fegyver szuronyát viselték, éjjel magát a fegyvert is. 1908 óta kardot és 9 mm-es buldog revolvert hordtak.³²

Vármegyei szervezés

A községi rendőrségek másik vonulatát jelentette Bács-Bodrog vármegye rendőrsége, illetőleg néhány település rendőrtestülete, amelyeket a bács-bodrogi szervezethez hasonlóan hoztak létre. E községi rendőrség átfogta a vármegye területét. A bács-bodrogi tizenhárom járási egység élén egy-egy járási rendőrfelügyelő állt, ellenőrzési, oktatási és nyomozási teendőkkel. A rendőrfelügyelőket a járás községeinek előljárói választották, élethossziglan, a főszolgabíró elnöklété alatt összehívott gyűlésen. „*Közrendészeti és közbiztonsági tekintetben a főszolgabíróknak és a királyi bíróságoknak a közegei.*” Fizetésük évi nyolcszáz forint és lótartási átalány volt. A legénység javadalmazását a községek állapították meg, és a felszerelésükről is ott gondoskodtak. A belügyminiszter által 1890-ben jóváhagyott (66.558 és 81.898 szám) vármegyei elhatározás 1891-ben lépett hatályba, azzal az elvvel, hogy minden ezer lakosra legalább egy rendőr jusson. Szolgálati utasításukat a belügyminiszter 1894-ben (12.571 szám) hagyta jóvá.³³ A vármegyében természetesen jelen volt a Magyar Királyi Csendőrség.

A bács-kulai járásban kezdték a szervezést, ami kiállta a próbát és mintáiul szolgált a vármegye előtt.³⁴ 1904-ben a kulai járáshoz kilenc község tarto-

³² Neumann Jenő: i. m.

³³ Endrődy Géza: Magyarország rendőrsége az államosítás előtt. Gyula, 1898, 215. o.; Selényi Antal: Rendőrségi zsebkönyv az 1904. évre. Pécs, 1904, 40. o.; Tisza Miksa: i. m. 120. o.

³⁴ Endrődy Géza: i. m. 216. o.

zott, 47 230 lakossal. Területe 98 939 katasztrális hold volt. Hatvanfős rendőrségében szolgált: egy járási rendőrfelügyelő, kilenc községi rendőrvezető, harminchat gyalogrendőr, tizennégy lovas rendőr. A területen működött még a Magyar Királyi Csendőrség egy gyalogcsendőrőrsre hat fővel.

Az obecsei járás 127 704 katasztrális holdnyi területén hat község volt, 51 814 fővel. A testületben dolgozott: egy járási rendőrfelügyelő, öt községi rendőrvezető, huszonkilenc gyalogrendőr, harmincnégy lovas rendőr. Működött még két gyalogcsendőrőrs tizenhárom fővel.

A zsablyai járásban 27 984 lélek lakott öt községben, amelyekhez 76 508 katasztrális hold nagyságú terület tartozott. Szolgált: egy járási rendőrfelügyelő, öt községi rendőrvezető, tizenhárom gyalogrendőr, tizennégy lovas rendőr. A járásban tevékenykedett egy gyalogcsendőrőrs hat fővel.

Az újvidéki járás tizennégy községében 54 114 fő élt. A 107 384 katasztrális hold terület közbiztonságáért felelt: egy járási rendőrfelügyelő, két lovas rendőrvezető, tizennégy gyalogrendőr őrvezető, hatvannégy gyalogrendőr, hat lovas rendőr. A csendőrség négy gyalogcsendőrőrsöt jelentett, huszonhárom fővel.

Az egyenruha darabjai voltak: búzavirággék zubbony; csizmanadrág; kék-fehér sapka; rendőrkalap lószőrforgóval, a vármegye pajzs-címerével; kék-szürke köpeny.

Fegyver, felszerelés gyalogosnak: Werndl karabély, szuronnal; tölténytáska; oldaltáska; jelsíp; kézi bilincs, lakat- és fűzőláncsal; mellszám; kék-fehér karszalag.

Lovasoknak: lovassági kard; forgópisztoly; teljesen felszerelt huszárnagyereg.³⁵

Hasonló szervezésű volt a mintegy tizennégyezer lakosú, 35 777 katasztrális holdon fekvő Bihar vármegyei Nagyszalonta rendőrsége is. 1872-ig perzekutorok voltak a közbiztonság őrei, majd akkor – az Alföld–Fiume vasút kiépítése után – a nagyközség vasútfelügyeletére két községi rendőri állást szerveztek, melléjük pedig tíz felelős éjjeliőrből álló őrséget, vezetőjük egy hadnagy volt. E szervezés nem működött hatékonyan, ezért 1891-ben jelentős változtatásokról döntöttek, felállították a községi rendőrséget. Az évi nyolcszáz forint jövedelmet bíró rendőrfelügyelő alárendeltségében dolgozott egy rendőrtizedes, hét egyenruhás, fegyveres rendőr, hat hajdú, tíz polgári éjjeliőr és harminckét külrendőr. 1896-ban újabb átszervezés történt, ennek nyomán a testületben volt: egy életfogytig választott rendőrfelügyelő;

³⁵ Selényi Antal: i. m. 43–44. o.

egy rendőr tizedes; tizenöt közrendőr (külrendőr). A tizedes és a közrendőrök ruházatát, felszerelését a község biztosította.³⁶

A trianoni békediktátum után Magyarország területén vármegyei szervezésű községi rendőrség nem működött.

Háború, forradalom, Tanácsköztársaság, megszállás

A községi rendőrségeket érintően többnyire egybecsúszók a címbeli események, jóllehet időközben történelmi korszakváltások is bekövetkeztek. A társadalom kisebb területi egységeinek szintjén a fordulatokat néha csak az elnevezések változása, néha a valóság kendőzetlen, esetenként durva, embertelen megtapasztalása érzékeltette.

Háború

Az 1914. július végén meginduló háború kezdeti időszakában a községek lakosságának hangulata nem tükrözte annak a veszélynek a felismerését, ami reális és erőteljes fenyegetést jelentett a települések nyugalmára, pedig a hatályba lépő jogszabályok és a nyomukban járó intézkedések kemény figyelemfelhívást is jelentettek. A községi rendőrségek állományából sokan kaptak katonai behívót, ennek következtében a felnőtt férfilakosság és a települési rendvédelemmel foglalkozók száma is jelentősen csökkent. Az addig vagy kezdetben megfelelő közrend/közbiztonság az ország jelentős részén fokozatosan rosszabbodott. A rendvédelemre hivatott szervek gyakran nem voltak képesek a gyors reagálásra és a helyzet megoldására. A kivételes hatalom gyakorlásának idején is működtek községi rendőrségek. Hatékonyságuk, eredményességük változó volt, és nem állt tőlük távol a lakossági részvétel sem. Volt, ahol segítő szervezet létrehozására nem is került sor.

Mágocs nagyközség területén 1914-ben gyalogos csendőrőrs működött egy címzetes őrmester és négy beosztott csendőr létszámmal, ami négy év elteltével tízre növekedett.³⁷ Szolgálatot teljesített még egy éjjeliőr és négy mezőőr. 1914. augusztus 12-i dátummal az alispán a főszolgabírók számára fel-

³⁶ Endrődy Géza: i. m. 217. o.; Móczár József: Nagyszalonta 1606–1906. Székely J. Jenő Könyvnyomdája, Nagyszalonta, 1906, 96–97. o.

³⁷ Baranya Megyei Levéltár, alispáni iratok 800/1918.

hívást tett közzé a polgárőrség megalakítására, a falu közössége azonban, a jó közbiztonsági viszonyokra hivatkozással, elállt a testület felállításától.³⁸

Amikor a világháború idején az éjjeliőrködést az alacsony fizetés miatt senki sem vállalta, a Pest megyei Tura községben is elhangzott olyan javaslat, hogy a kérdést ingyenes soros őrszolgálatlal a lakosok oldják meg, egy adott időben tíz személy jelenlétével. A háború éveiben a bűnesetek megszorodtak, alkalmanként a határozott csendőri fellépés sem tudott megbirkózni a feladatokkal. A lopások, a bandák által végrehajtott fosztogatások, a folytonosan szökdőső orosz hadifoglyok elfogása a többi feladattal együtt olyan súlyt helyezett a testületre, ami meghaladta annak teljesítőképességét.³⁹

Az 1905-ben nagyközséggé alakult, mintegy másfél ezer lélekszámú dél-baranyai település, Nagyharsány három évvel korábban a falu rendészeti feladatainak ellátására két kisbíró, négy éjjeliőrt, egy erdőőrt, két mezőcsősz és két hegycsősz alkalmazott. A szegődményesek mellett az 1912. április 19-én jóváhagyott, a községi rendőrség szervezetéről szóló szabályrendelet szerint egy őrzető és öt gyalogrendőr teljesített szolgálatot, számukra a háború első évében rendőrőrs épületet emeltek. 1918-ban a főszolgabíró az alispánnak tett jelentésében a csendőri és katonai járőrözés sűrítését kérte a rablások és erőszakosságok miatt, mert a vagyon és az élet nincs biztonságban. A súlyos bűncselekményeket a kérelmezők szerint a szétszóródott hadifoglyok követték el. 1915 óta vagy háromezer bosnyák hadifoglyot tartottak a nagyharsányi táborban, akik a háború utolsó évének nyarán fellázadtak, több tisztjüket is megölték.⁴⁰

A főváros közelében fekvő, kétezerkétszáz lakosú Csömörön 1916. február 9-én a két községi rendőri állás közül egy megüresedett, de jelentkező nem akadt a betöltésére. Ugyanekkor a kisbíró felmondta a szolgálatot, mert a hagyományos „körüldobolást” a faluban már fizikailag sem lehetett elvégezni.⁴¹

Szarvason 1914-ben, hogy a háborús állapottal kapcsolatban könnyen rendbontás ne történhessék, polgárőrség alakult, amely azonban az alakulásán kívül egyéb tevékenységet nem fejtett ki, nem volt rá szükség.⁴²

38 Baranya Megyei Levéltár, alispáni iratok 13.457/1914.

39 Asztalos István (szerk.): Tura története. Tura Nagyközség Önkormányzata, Tura, 2001, 401. o.

40 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 222.; Szita László:

Nagyharsány. Száz falu könyvesháza, Budapest, 2001, 70. o.

41 <http://www.csomor.hu/?module=news&action=show&nid=35539>

42 Neumann Jenő: i. m.

Forradalom

Az őszirózsás forradalom nem szüntette meg a háború utolsó időszakára jellemző zavargásokat, fosztogatásokat, és az 1919. március 21-ig élő népköztársaság sem tudott megbirkózni a belső és a külső nehézségekkel. Az erőtlenné váló községi rendőrségek erőfeszítései ugyanúgy nem vezettek elfogadható eredményre, mint a helyzethez képest meggyengülő csendőrség próbálkozásai. A felállított polgárőr- és nemzetőregységek viszont döntően úrrá lettek a falvak közbiztonságát rontó helyzeteken.

1918. november első napjaiban az egész ország forradalmi zavargásoktól volt hangos. A nép – legtöbbször a hazatért katonák vezetésével – általában az uradalmakat, a zsidó boltosokat és a jegyzőket fosztotta ki, de előfordult sok helyen, hogy a tanítókat és a lelképásztorokat is megtámadták.⁴³ A fosztogatások, majd a még működő hatóságok által kezdeményezett megtorlások forradalomhoz köthető halálos áldozatainak a száma 590 volt.⁴⁴

Október végétől Turán is napirenden voltak a zavargások, a betörések, a rablások, a lopások. A háromfős turai csendőrőrs képtelen volt a hatékony fellépésre, ezért november első napjaiban 44 fővel létrehozták a nemzetőrséget. Hús korona napi bérüket november 11-ig az állam, attól kezdve a község fizette. November 19-én a képviselő-testület a feloszlatásról döntött, mivel *„községünkben a rend teljesen helyreállt és a kedélyek annyira megnyugodtak, hogy újabb rablásoktól, a személy- és vagyonbiztonság megzavarásától tartani nem kell”*⁴⁵.

Alsónémedin 1918. december 2-án este a kocsmában keseregve mulatozó frontkatonák, akik minden bajuk okozóját a nagygazdáknak, a háború alatt meggazdagodó kereskedőkben vélték megtalálni, lázadást szítottak. A felbőszült emberek boltokat törtek fel, az árut széthordták. A helyi hatóságok tehetetlenek voltak. Nem sikerült lecsillapítani a feldühödött embereket, talán éppen azért, mert az egyik lázadót este kilenckor agyonlőtték. Az alsónémedi halotti anyakönyv bejegyzése szerint az agyonlövést „rögtönítélkezés” előzte meg. Másnap délelőtt még egy személy kapott halálos lövést. E két eset tisztázatlan körülményei kapcsán nem lehet tudni, hogy velük a nemzetőrök puskagolyói, esetleg a helyi rendőrök, netán a magát, családját, vagy-

43 Hajdu Tibor: Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968, 99. o.

44 Siklós András: Magyarország 1918–1919. Kossuth Könyvkiadó–Magyar Helikon, Budapest, 1978, 128. o.

45 Asztalos István (szerk.): i. m. 334. o.

nát féltő alsónémedi polgárok valamelyike végzett-e. Az bizonyosnak látszik, hogy a 3-án megérkező nemzetőrökkel a tömegbe lövettek, aminek hét halálos áldozata lett. A történetek miatt nem indult hivatalos vizsgálat. 1919. január 22-én kilencvenkét főből álló éjszakai szolgálatot is ellátó népőrséget szerveztek, amelynek feladata a „*községi lakosság vagyón- és életbiztonsága*” felett való őrködés volt.⁴⁶

A baranyai Dunaszekcsőn 1918. november 2-án az előző napi plébániaszülő-beli italozás után többen összeállva úgy határoztak, hogy előbb a boltosokat, utána az urakat fosztják ki. Három kereskedőt támadtak meg úgy, hogy kettőnek a lakását is feldúlták, bútoraikat összetörték. A malomból az összes élelmiszert elvitték. A zavargásoknak a titokban megalakult polgárőrség vetett véget.⁴⁷

Püspöknádasdon 1919. február 9-én megalakult a polgárőrség, de feladatának nem tudott eleget tenni. A tanácsi vélemény kikérése után nyolc-tíz főből álló nemzetőrséget is fel akartak állítani. Az okok között kiemelten szerepelt a közelben húzódó demarkációs vonal miatt az, hogy „*a szerb megszálló csapatok a község határa mellett cirkálnak, egyes garázda katonák esetleges megfélekezése is szükségessé válhat*”⁴⁸. Az aggodalmat a későbbi események igazolták, és vezényeltek is fél század nemzetőrt a községbe.

Tanácsköztársaság

A vidéki vörösőr-szerveződésekéről szinte nem maradtak fenn dokumentumok, egyedül a Székesfehérvár székhelyű III. vörösőr-kerület szervezési táblázata ismert.⁴⁹ Gyakran a korábbi csendőri, rendőri egységek működtek tovább a vörös ör név alatt, sőt volt, ahol ténylegesen a Vörös Őrség megszervezésére sor sem került, legfeljebb annak kimondására, hogy a helyi közbiztonsági alakulatok a Vörös Őrséghez tartoznak. Ennek jó példája Szabolcs megye.⁵⁰ A beolvadás miatt az állomány tagjai nem tiltakoztak, több helyen a későbbiekben is csendőrnek nevezték őket, igaz, a rendfokozati jelzéseket az egyenruháról el kellett távolítani. A hatalmat magukhoz ragadó direktóriumok törekedtek a lakosságnál lévő fegyverek begyűjtésére, de leg-

46 Kisfaludi Katalin – Szabó Attila – Szőnyi Lenke: i. m. 11. o.

47 Halász Ferenc: Mit tudunk Dunaszekcsőről az őskortól napjainkig. Dunaszekcső Emlékeiért és Jövőjéért Alapítvány, Dunaszekcső, 2000, 205. o.

48 Lantosné Imre Mária – Vargha Dezső: i. m. 74. o.

49 Czövek Imre: A Vörös Őrség megalakulása 1919 márciusában. Belügyi Szemle, 1969/3., 18. o.

50 Gellért Erzsébet – Somogyi Jolán: A rendfenntartó erők szervezésének problémái Szabolcs megyében 1918–1919-ben. Belügyi Szemle, 1964/4.

alábbi mennyiségi korlátozásokra. E döntések alól a helyi rendőrsek fegyverei sem voltak kivételek. A falubeli közállapotok javulása nem igazolható, inkább a romlás támasztható alá. A vörös terror áldozatainak a száma meghaladta az ötszázkilencvenet. Az 1919 augusztusa és 1920 decembere között zajló fehérterror, hasonló nagyságrendben szedett áldozatokat.

A belügyi népbiztosság 1919. március 25-én a Baranya vármegye területén lévő nemzetőrségi egységeket és a felfegyverzett lakosságot a kaposvári vörös dandár parancsnokságának rendelte alá. Az ideiglenes megyeszékhelyre, Sásdra április elején beérkezett jelentések szerint a megye szerb impériumon kívüli területén vörösör-alegységek alakultak a következő községekben.⁵¹

Mágocson hat fővel, akik a volt csendőrök tagjai. Orosz ismétlőfegyverek, csendőrségi, illetve vörös őri kardjuk és 588 lőszerük volt.

Sásdon kilenc fővel, akiknek a fegyverzetét alkotta hat mannlicher karabély szuronnal, három orosz fegyver szuronnal, egy forgópisztoly, két gyalogsági kard, 1435 töltény.

Bakócán tizenegy fős gyalog őrs, volt csendőrökkel és ötfős toborzott leányegységgel.

Szászváron öt fővel, közöttük négy menekült csendőrrel.

Hidason négy fővel és ideiglenesen beosztott négy menekülttel.

Husztót, Orfű és Mecsekrákos községekben három-négy fővel.

Komlón mintegy háromszáz fő, katonai fegyverrel ellátott bányamunkás volt, fejenként harminc-negyven lőszerrel.

Bakócai székhellyel működött még a Sásdi Járási Vörös Nemzetőr Parancsnokság, amelynek magyarországi vörös nemzetőr különítményéhez tizenhatan alkották.

A Mágocs környéki mezőkön elszaporodott lopások miatt a munkástanács pénzbüntetés kiszabásának lehetőségéről hozott határozatot. Amikor a beteg vörös katonák a település járványkórházából eltávoztak, 845 korona leltárhiányt állapítottak meg a község vezetői.⁵²

A Tiszántúl északnyugati részén fekvő, több mint kétezerkétszáz lélekszámú település. Tiszabüd munkástanácsának elnöke, az 1919. március 22-én tartott ülésen felvett jegyzőkönyv szerint bejelentette, hogy az *„összes fegyverek, lőszeres beszédetnek, s így a mezőőrök is, azonban a járási munkástanács határozata szerint a fegyver senkinek ki nem adható, a mezőőrök pedig fegyver nélkül nem vállalkoznak a határ őrzésére”*. A hatodik témaként

51 Baranya Megyei Levéltár direktóriumi iratok

52 Tegzes Ferenc: Az első világháború idején. In: Füzes Miklós (szerk.): Pécsvárad. Pécsvárad Város Önkormányzata, 2001, 207. o. [2001a]

szereplő fegyverbeszedéssel kapcsolatban a munkástanács határozatot hozott arról, hogy kéri, „*a fegyver a mezőőrök részére kiadattassék*”⁵³.

Püspöknádasdon úgy határoztak, hogy a környékbeli községek példájához hasonlóan a kézi fegyvereket „*megbízható proletár elvtársaknak*” adják ki, akik vagy a szocialista párt, vagy a szakszervezet tagjai, míg a többiekéi továbbra is őrizendők. A július 20-i ülésen fölolvasták a sásdi direktórium határozatát, amelyben a helyi tanács által kiadható fegyverek számát tizenkettesben határozták meg. Az utolsó ülésen, nagy vita nyomán kimondták, hogy meghagyják a fegyvert mind a harminc személynél, mivel a fegyvertulajdonosok megbízhatók.⁵⁴

Megszállás

1918. november 13-án Belgrádban aláírták a háborút lezáró fegyverszüneti egyezményt, ennek értelmében a polgári közigazgatás a magyar kormány kezében marad, de a szövetségeseknek jogukban áll a stratégiailag fontosabb területeket – a fővárost is – megszállni. Az aláírt katonai konvenció első pontjának harmadik bekezdése szerint: „*a kiürített zónában egyedül a rend fenntartására elengedhetlenül szükséges rendőrségi és csendőrségi csapatok maradhatnak meg*”.

Az antant által kijelölt, az ország déli részét érintő demarkációs vonal a Somogy megyei Babócsánál kezdődött, végighúzódva a baranyai hegyháton, Baja fölött átlépve a Dunát, Szeged alatt a Tiszát, majd Maroslelénél elérve a Marost fejeződött be.⁵⁵ A kijelölt területeken már az aláírás napján megjelentek a megszálló csapatok és 1921 augusztusáig ott is maradtak. A barátságos érkezést rövid idő múlva felváltotta a Szerbiához (Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz) csatlóási szándékot kiszolgáló magatartás. Figyelmen kívül hagyták a megszállás elleni tiltakozásokat, igyekeztek átvenni a közigazgatás irányítását, eskütelre próbálták kötelezni a tisztviselőket, feloszlatták a nemzetőrségi egységeket, bevezették a cenzúrát, a statáriumot, túszoikat jelölték ki. Somogy megszállt területeit a megszállt Baranyához csatolták.

A megszállt területen közbiztonsági feladatokat teljesített esetenként a szerb katonaság, a szerb csendőrség, a szerb határrendőrség, a szerb katonai

⁵³ Hunyadi József: *Lapok Tiszavasvári történetéből II. Tiszabud története*. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 1980, 124. o.

⁵⁴ Lantosné Imre Mária – Vargha Dezső: i. m. 75. o.

⁵⁵ Benda Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 844. o.*

rendőrség és a települések magyar rendőrsége. Utóbbiak a megszállók felügyelete alatt.

A kétezer-hétszáz fős Pécsváradon a megszállás kezdetétől a községi rendőrség tagjai vigyáztak a közrendre. A képviselő-testület 1918. december 31-i ülésén, a négy községi rendőr fizetését felemelte havi 125 koronára, kiegészítve a szükséges egyenruházattal. A következő év nyarán az időközben százhatvan koronára emelkedő bérüket kérték háromszáz koronára kiegészíteni. Ezt a képviselő-testület meg is tette, de nem béremeléssel, hanem száznegyven korona drágasági pótlék folyósításával. Az 1919. június 15-én tartott képviselő-testületi ülésen a téma előadója jelentette, hogy a betörések és a lopások elszaporodtak, ezért javasolja rendszeres éjjeliőrszolgálat rendszeresítését. A települést kerületekre kell osztani és a 18 és 60 év közötti férfi lakosságot hat-hat fős csoportokra. E csoportok teljes éjszakai szolgálatot látnak el, együtt a szerb katonai járőrrel. A javaslatot elfogadták azzal a kikötéssel, hogy az ingatlan tulajdonosok kétszerannyi szolgálatot teljesítsenek, mint a zsellérek. A rendőrök végezték a heti vásáron a helypénzszedést és a rendeletek kihirdetését is. Októberben a szerb parancsnok szabályozta a vendéglők, kocsmák nyitva tartását. Ez két részletben történhetett, délelőtt 11 órától délután 2-ig és este 7-től este 10-ig. A tizenhat éven aluliakat és az ittas embereket tilos volt kiszolgálni.⁵⁶

1919. április 27-én a cseh alakulatok átlépték a demarkációs vonalat, és néhány nap alatt megszállták Munkácsot, Sátoraljaújhelyt és Miskolc környékét, a francia és a szerb haderő Makót és Nagylakot vette birtokba. A román hadsereg az április 16-án megindított támadás után május elejére az egész Tiszántúlt elfoglalta, bevezette a katonai közigazgatást, ami gyakran kíméletlen brutalitással járt együtt. Augusztusban, egyes dunántúli területek kivételével, az ország többi része is román megszállás alá került. A román katonaság Budapestet november 14-én hagyta el, a Tiszántúlról 1920. március végéig vonult ki.⁵⁷

1919. május 5-én Tiszabüdöt is megszállták a román csapatok. Nyomukban csend honolt, a magyar közigazgatás megszűnt. A falu lakói hallottak arról, hogy a románok Tiszadobon sok embert megbotoztak, Tiszabüdön pedig egy embert agyonlőttek.⁵⁸

⁵⁶ Tegzes Ferenc: Az első világháború idején. In: Füzes Miklós (szerk.): Pécsvárad. Pécsvárad Város Önkormányzata, 2001, 419. o. [2001b]

⁵⁷ Benda Kálmán (szerk.): i. m. 856–857., 864., 872. o.

⁵⁸ Hunyadi József: i. m. 135. o.

Alsónémedit 1919. szeptember 21-én szállta meg román katonaság és az intézőbizottsággal együtt a gyanús személyeket is elvitték. A képviselő-testület november elsejei ülésén rögzítette, hogy a többszöri és gyakori lopások megakadályozhatatlanok, s mert az ilyesfajta szolgálatlól mindenki rettegett, soros éjjeliőröket kellett alkalmazniuk.⁵⁹

Állami rendőrség mellett

Az állami szervezés folyamatában a belügyminiszter mintegy tucatnyi község esetében élt azzal a lehetőséggel, hogy kiterjessze rájuk az állami rendőrség közvetlen illetékességét. E települések zömmel főváros közeliek voltak, de sor került kirendeltségek és határszéli kirendeltségek felállítására is. A községi rendőrségek is működtek tovább, több esetben az állami rendőrséggel vagy a csendőrséggel együtt – esetleg egyidejűleg mindkettővel – egyazon településen.

A szerb impérium alól felszabadult területen a közállapotok kedvezőtlenége okán az igazságügy-miniszter 18.359/1921. I.M.E. számú rendelete alapján a szekszárdi királyi törvényszék augusztus 17-i keltezéssel statáriumot hirdetett ki a szekszárdi és a pécsi törvényszék területére.

A Tanácsköztársaság után Csömörön a közbiztonság, ha lehet, még tovább romlott. 1920 elején a képviselő-testület az államrendőrség illetékességébe sorolásért tett lépéseket, ennek nyomán tizenkét rendőr és két vezető altiszt be is költözött a községbe. Május 7-én az ügyet újratárgyalták, és arra az aláspontra jutottak, hogy inkább a csendőrséget kellene visszaállítani. Az államrendőrség betelepülésével fennállt a fővárosi befolyás növekedésének a veszélye, amit el akartak kerülni. 1920. június 30-án elfogadták a felajánlott házat a rendőrség végleges elhelyezésére, de nem sokkal később mégis csendőrlaktanya létesült Csömörön. A csendőrség 1928. november 1-jén hagyta el a községet átszervezés következtében. A mezőrendőri szervezetet csak 1921. február 10-én újjították meg azért, mert elszaporodtak a mezei kártevők és lopások.⁶⁰

A szerb megszállás miatt járási székhellyé vált Püspöknádasdon, 1920. szeptember 24-én, belügyminiszteri döntés alapján demarkációs vonal menti rendőri kirendeltséget állítottak fel. Felosztatására a szerb impérium megszű-

⁵⁹ Kisfaludi Katalin – Szabó Attila – Szőnyi Lenke: i. m. 12. o.
⁶⁰ <http://www.csomor.hu/?module=news&action=show&nid=35539>

nése után, 1921. szeptember 25-i hatállyal került sor. A demarkációs vonal mentén határszolgálati tevékenységet látott el még a csendőrség. 1922-ben a község döntése alapján a mezőőrök sörétes fegyverét forgópisztolyra cserélték. 1925-ben a berekaljai határrész őrzésére külön mezőőri állást kívánt a fősolgabíró szervezni, de ezt a helyi testület a birtokosok nehéz anyagi helyzete miatt elutasította.⁶¹

1920-ban, tekintettel a hosszú háborúban, az azt követő forradalomban és kommunizmusban „*teljesen eldurvult erkölcsi felfogás szülte nagyobb bűnözési hajlamra és ez által fokozottabb mérvben veszélyeztetett személy- és vagyónbiztonságra*”, államrendőri kirendeltség szervezését kérelmezte Szarvas község. A megvalósításhoz százezer korona hozzájárulást és laktanyát ajánlott fel. Amikor a kérelem teljesítését megtagadták, akkor, amint azt már 1907-ben is tette, a helybeli csendőrőrs számbeli kiegészítését kérte. A településen akkor csendőr tanosztály is működött.⁶² (A csendőrség mellett, 1936-ban a község szolgálatában állt többek között egy egészségügyi rendőr, egy rendőr tizedes, tíz rendőr, tizenegy mezőőr és tíz toronyőr.⁶³)

1921. augusztus 21-én a már említett baranyai Nagyharsányba bevonult a Magyar Királyi Csendőrség. A közigazgatás restaurálására szeptember 15-én került sor. Az önkormányzat december 21-i ülésén vizsgálta a szerb impérium időszakát. Megállapították, hogy 1919 és 1921 között a megszállók tizenegy gazdát öltek meg és huszonegy férfit internáltak, akik közül tizennyolc tért vissza. Kétszázötven bejelentett és kivizsgált rablás történt.⁶⁴

Majs község 1923-ban arról határozott, hogy a jövőben három rendőri állást hagy meg, eggyel csökkenti a létszámot. A vármegye közönsége a következő év január 14-én jóváhagyta a helyi döntést.⁶⁵

Sásdon 1935. január 14-én készült új szabályrendelet, ebben kettőről háromra emelték a községi létszámot. A fizetés mellett a ruházatról és a fegyverzetéről is a község gondoskodott. A vármegyei jóváhagyást tartalmazó záradékot pontosították a rendőr fegyelmi marasztalásának lehetőségeit. Az 1941-ben végrehajtott újabb módosításban az illetmények emeléséről döntöttek.⁶⁶

A másfél ezret meghaladó lélekszámú baranyai Szentlőrinc 1942-ben készített 28 paragrafusból álló községi rendőrségi szabályrendelet-tervezetet,

61 Lantosné Imre Mária – Vargha Dezső: i. m. 79. o.

62 Neumann Jenő: i. m.

63 Bágoni (Roszik) János (szerk.): Szarvasi Évkönyv és naptár 1936. A szerkesztő kiadása

64 Szita László: i. m. 72. o.

65 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatott szabályrendeletek

66 Baranya Megyei Levéltár, kimutatott szabályrendeletek 282.

amit a vármegye október 7-én hagyott jóvá. Egyúttal hatályon kívül helyezték az 1910-ben hozott rendőrségi szabályrendeletet. A belrendőri szolgálatot ellátó egység egy rendőrzetéből és hat gyalogrendőrből állt. Rögzítették azt is, hogy a létszám szükség esetén kettővel növelhető vagy apasztható.⁶⁷

A Pécs közelében fekvő Mecsekalja község 1944. június 27-én határozott az egy rendőrzetű és a hat közrendőr fizetésének emeléséről, amelyhez járt még lakbér, családi pótlék és ruházat. Utóbbi háromévente egy öltönyt és egy pár bakancsot, négyévente egy köpenyt jelentett.⁶⁸

Példázatul

A dél-baranyai Drávaszögben fekvő 1871-től nagyközség járási székhely, Siklós jó példázata az olyan autonóm rendőrséggel bíró településnek, amelynek illetékességi területén egyidejűleg több rendvédelmi szerv is működött.

1877 tavaszán Siklós lakossága 4345 fő volt, a járáshoz huszonegy község tartozott. A községi szabályrendelet szerint a településen dolgozott többek között egy rendőrbiztos, egy rendőr káplár, hét rendőr, négy éjjeliőr, egy gyepmester.⁶⁹

A vármegyei kilencvennyolc fős közérőből egy káplár és tizenkét közpandúr teljesített szolgálatot a siklósi járásban, közvetlenül a székhelyen hatan.⁷⁰

1884. január 1-jén Baranyában is megkezdte működését a Magyar Királyi Csendőrség, ezzel egy időben felszámolták a pandúrságot. Siklóstra örsöt szerveztek egy örsvezetővel és négy csendőrrrel. A megyében akkor egy csendőrré átlagosan 52,63 négyzetkilométernyi terület és 3139 lakos jutott.⁷¹

Az 1902-ben hatályos községi szabályrendelet XVIII. fejezete szövege *A községi rendőrségről*, ehhez közvetlenül tartozónak jelölte a rendőrbiztos felügyelete alatt álló káplárt és kisbírókat, tágabban az éjjeliőröket és a hajdúkat. 1911-ben egy rendőrbiztos, egy rendőrkáplár, hat rendőr (számuk később tizenkettőre növekedett), s további községi közegekként egy erdőőr, két bába, egy gyepmester, egy hivataloszolga, négy fizetett tűzoltó, egy éjjeliőr, egy dobos, egy községi erdész, valamint tíz hegy- és mezőőr szerepelt.

67 Baranya Megyei Levéltár, kimutatózott szabályrendeletek 324.

68 Baranya Megyei Levéltár, kimutatózott szabályrendeletek 202.

69 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 285.; Bálint Ferenc: Siklós monográfiája. Siklós, 1928, 83–84. o.

70 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok 1.038/1870-1879.

71 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok 3.541/1884.

Közben a csendőrség szervezete folyamatosan fejlődött, létszáma növekedett. 1902-ben egy csendőrré átlagosan 2103 lélek és 32,77 négyzetkilométer terület jutott. Ugyanez 1911-ben: 27,67 négyzetkilométer és 1779 lakos.

Az 1914-ben kitörő háború alatt a községi rendőrség több tagját behívták katonai szolgálatra, emiatt két rendes állományú és három kiegészítő állományú rendőrt vettek állásba. Utóbbiak fehér karszalaggal teljesítettek szolgálatot, s velük kapcsolatban felhívták a közönség figyelmét arra, hogy ők is ugyanolyan rendőri minőséggel bírnak, mint a többi rendőr.

A csendőrség létszáma nem változott, bár 1917-ben a főszolgabíró tett javaslatot ötfős lovas különítmény megszervezésére, a következő évben pedig a megye főispánja arra, hogy Siklóson állítsanak fel szakaszparancsnokságot.

1914. október 1-jén 149 fővel megszületett az alispáni elrendelésre, de önkéntesen szerveződő polgárőrség, fő feladata volt az élet- és a vagyonbiztonság védelme, valamint a hatóságok segítése a közrend fenntartásában. Tisztségviselők voltak: egy főparancsnok, egy másodparancsnok, egy segédtiszt és négy ellenőr. Őket maguk közül választották. A testület a csendőrség rendelkezése alatt állt, bár tagjainak alapvetően a saját parancsnoksága adott utasításokat. Lőfegyvert csak az arra szóló engedéllyel bíró polgárőr tarthatott magánál. A nagyszámú bevonulatás miatt 1916. február 20-án a polgárőrség feloszlott és az éjjeliőri szolgálat visszazállt a községi rendőrségre.

1918. november elején szintén alispáni felszólításra 150 tagú nemzetőrség alakult, hatásköre Siklós környékére is kiterjedt. Jelentős segítséget nyújtó erőnek számított, mivel a csendőrség, csekély létszáma miatt, gyakran képtelen volt az intézkedésre.

1918. november 19-én délután a községbe 250 szerb lovas katona érkezett, ezzel megkezdődött a csaknem három évig tartó szerb impérium időszaka.⁷² Az 1920-ra kiadott csendőrségi zsebkönyv „megszállás alatt” megjegyzéssel adta közzé, hogy a mohácsi szakaszhoz tartozó Siklóson a rendszeresített csendőrlétszám tizenkettő volt. A szerb impérium időszak alatt a pécsi csendőr szárnyparancsnokság ideiglenesen Sásd székhellyel működött. A csendőrök a megszállt övezetből átvonultak a magyar állam fennhatósága alatti területekre és ott jelentkeztek szolgálatra.

1921. augusztus végén Siklósról is kivonultak a szerb csapatok. Akkor a község belterülete csaknem 150, külterülete közel 7400 hold volt. Lakólélek-

⁷² Tegzes Ferenc: Siklós az első világháború és az antant–szerb megszállás időszakában. In: Vonyó József (szerk.): i. m. 229. o.

száma 7020, lakóépületeinek száma 862 volt, a községi rendőrség nyolc főből állt.⁷³

A felszabadulással egy időben a településen a magyar királyi állami rendőrség határszéli kirendeltséget állított fel egy kirendeltségvezető, egy hivatali segédtsízt és négy államrendőr létszámmal.⁷⁴

A témával kapcsolatos helyettes csendőr őrsparancsnoki jelentés szerint „Siklós község bel- és külterületén a csendőrség látja el a szolgálatot. A siklói járás területén 32 csendőrségi legénységi létszám van. A csendőrség a rendőrséggel szolgálati működésben nincs összefüggésben, a csendőrség a szolgálatot önállóan teljesíti.”⁷⁵

A fogalmazásból kicsendülő hangnem és a tartalom is arra enged következtetni, hogy az együttműködés nem lehetett felhőtlen a három egység között. A rendőri kirendeltség vezetője első jelentésében megemlítette a községi rendőrséget, és annak elégséges létszámát huszonöt-harminc főben határozta meg. A csendőrségről nem szólt, saját egységének létszámát viszont javasolta felemelni, illetve megerősíteni két rendőrrel és egy detektívvel. Második jelentésében kitért a csendőrségre, de hallgatott a községi rendőrségről. 1888-ban a csendőrség feljelentette az újonnan megválasztott községi rendőrbiztost, mivel a pécsi városi rendőrségnél rendszeresített egyenruhát viselte. A feljelentés után az alispán el is tiltotta a rendőrbiztost a pécsi egyenruha hordásától.⁷⁶

Egyébként a belügyminiszter a 2.103/1921. BM. számú szigorúan bizalmas minősítésű rendeletében utasította az államrendőrség tagjait a nemzeti hadsereg és a csendőrség szerveivel való jóakarató és előzékeny együttműködésre, később pedig a 60.334/1930. BM számú 18 pontból álló körrendeletével szabályozta a magyar királyi rendőrségnek a csendőrséghez való viszonyát.

Az idő múlásával a községi rendőrség létszáma és szervezete változott, az államrendőrségi kirendeltség pedig a takarékosági intézkedések áldozatává vált. 1925. január 1-jétől a községi rendőrség egységessé – közrendőrség és mezőrendőrség – vált, egy rendőrvezető és tizenkét gyalogrendőr létszámmal.⁷⁷ 1935-re a rendőri létszám hatra csökkent, majd ismét külön szervezték meg a mező- és a hegyőri szolgálatot.

73 Baranya Megyei Levéltár, Magyar királyi államrendőrség pécsi kerületi főkapitányság iratai 5.530. szám/1921.

74 Baranya Megyei Levéltár, Magyar királyi államrendőrség pécsi kerületi főkapitányság iratai 7.108. szám/1921.

75 Baranya Megyei Levéltár, Magyar királyi államrendőrség pécsi kerületi főkapitányság iratai 298. szám/1921.

76 Kiss Z. Géza: Az önkényuralom és a dualizmus kora. In: Vonyó József (szerk.): i. m. 204. o.

77 Baranya Megyei Levéltár alispáni iratok, kimutatózott szabályrendeletek 285.

A csendőrszám létszáma 1929-ben tizenkettőre növekedett és a községi szárnyparancsnokság székhelye is lett. Hozzá tartozott a siklósi szakasz öt őrsrel és a szentlőrinci szakasz hat őrsrel. 1940 tavaszán a siklósi szárnyat megszüntették.⁷⁸ 1933-ban tizennégy gyalogcsendőr teljesített szolgálatot az őrsön, amelyhez tartozott plusz hét település, a szakaszhoz pedig öt őrs, ötvenkét fős állományával.⁷⁹

Zárógondolatok

Az előzőekben folyamatosan törekedtem számos, a községi rendőrségre jellemző vonás bemutatására, s mivel az őrdög a részletekben rejlik, igyekeztem a példákkal történő minél alaposabb témamegvilágításra.

A községek rendészetére/rendőrségére vonatkozó információk alátámasztják, hogy az e területen végzett tevékenység teljes joggal sorolható a rendőri működés körébe. A Dunaszekcső történetéről szóló tanulmány szerzője választékosan utalt erre, amikor a következőképpen fogalmazott: „*A közbiztonságra a községi rendőrök, az életbiztonságra a csendőrök, a vagyonbiztonságra a mezőrendőrök ügyelnek.*”⁸⁰

A figyelem alá vont szabályrendeletekben fellelhető elnevezésbeli változások megerősítik, hogy a rendőr jelzővel kimondott községi rendőrségek létrehozása, illetve megszüntetése alapvetően a települések anyagi lehetőségeinek függvénye. A végrehajtandó feladatok dominánsan rendőri jellegűek nemcsak a rendőri megnevezéssel illetett egység esetében, hanem a szolgaszemélyzet tekintetében is.

A községi rendőrségi szabályrendeletek terjedelme, tartalma és bizonyos helyi törekvések egyértelműen rámutatnak arra, hogy a rendvédelmet az érintett közösségek komolyan vették, és igyekeztek minél többet tenni a települések biztonságáért.

HIVATKOZÁSOK

A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása. Stádium Ny., Budapest, 1933

Asztalos István (szerk.): Tura története. Tura Nagyközség Önkormányzata, Tura, 2001

Bágoni (Roszik) János (szerk.): Szarvasi Évkönyv és naptár 1936. A szerkesztő kiadása.

⁷⁸ Nagy Imre Gábor: i. m. 302. o.

⁷⁹ A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása. Stádium Ny., Budapest, 1933, 44–45. o.

⁸⁰ Halász Ferenc: i. m. 201. o.

- Bálint Ferenc:** Siklós monográfiája. Siklós, 1928
- Benda Kálmán (szerk.):** Magyarország történeti kronológiája III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982
- Czövek Imre:** A Vörös Őrség megalakulása 1919 márciusában. *Belügyi Szemle*, 1969/3.
- Csizmadia Andor:** A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976
- Danis György:** Gerjen. Magánkiadás, 2001
- Dobozi István:** A községi és körjegyzők kézikönyve. Budapest, 1877
- Dobozi István:** A községi közigazgatás kézikönyve. Rautmann Frigyes, Budapest, 1878
- Endrődy Géza:** Magyarország rendőrsége az államosítás előtt. Gyula, 1898
- Gellért Erzsébet – Somogyi Jolán:** A rendfenntartó erők szervezésének problémái Szabolcs megyében 1918–1919-ben. *Belügyi Szemle*, 1964/4.
- Glósz József – V. Kápolnás Mária:** Szakadat község monográfiája 1723–1949. Szekszárd, 1988 [Különnyomat a Béri Balogh Ádám Múzeum évkönyvéből XIV.]
- Hajdu Tibor:** Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968
- Halász Ferenc:** Mit tudunk Dunaszekesőről az őskortól napjainkig. Dunaszekeső Emlékeirt és Jövőjéért Alapítvány, Dunaszekeső, 2000
- Hunyadi József:** Lapok Tiszavasvári történetéből II. Tiszabüd története. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 1980
- Karvasy Ágost:** A közrendészeti tudomány és cultupolitika. Pest, 1870
- Kisfaludi Katalin – Szabó Attila – Szőnyi Lenke:** Alsónémedi XX. századi történelme. Alsónémedi Önkormányzata, 2000
- Kiss Z. Géza:** Az önkényuralom és a dualizmus kora. In: **Vonyó József (szerk.):** Város a Tenkes alján. Siklós évszázadai. Siklós Város Önkormányzata, Siklós, 2002
- Kozári József:** Tarcal a két világháború között. In: **Gebei Sándor (szerk.):** Tanulmánykötet a 70 éves Misóczki Lajos tiszteletére. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2006
- Lantosné Imre Mária – Vargha Dezső:** Mecseknádasd. Száz falu könyvesháza Kht., 2000 Magyar Statisztikai Évkönyv. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1898
- Móczár József:** Nagyszalonta 1606–1906. Székely J. Jenő Könyvnyomdája, Nagyszalonta, 1906
- Nagy Imre Gábor:** Siklós története a két világháború között. In: **Vonyó József (szerk.):** i. m. 302. o.
- Német József:** Mezőrendőrség Magyarország földművelése címen. Budapest, 1896
- Neumann Jenő:** Szarvas nagyközség története. Szarvas, 1922
- Osváth Pál:** Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei. Budapest, 1905
- Pallas Nagy Lexikona II. kötet. Budapest, 1893
- Parádi József – Öry Károly (szerk.):** A magyar rendvédelem története. Budapest, 1995

- Parádi József:** A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2011/23.
- Pongó Bertalan:** Az őskortól, az Árpád-kori Gádorostól az újrateremtett Gádorosig. Gádoros Nagyközség Polgármesteri Hivatala, Gádoros, 2002 [Gádorosi füzetek 3.]
- Porga Ferenc (szerk.):** Regöly története az őrkortól az első világháború végéig. <http://www.regoly.hu/tortenete.html>
- Révai Nagy Lexikona II. kötet. Budapest, 1911
- Révai Nagy Lexikona XVI. kötet. Budapest, 1924
- Selényi Antal:** Rendőrségi zsebkönyv az 1904. évre. Pécs, 1904
- Siklós András:** Magyarország 1918–1919. Kossuth Könyvkiadó–Magyar Helikon, Budapest, 1978
- Szabó Pál Csaba (szerk.):** A magyar állam története. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006
- Szita László:** Nagyharsány. Száz falu könyvesháza, Budapest, 2001
- Tegzes Ferenc:** Az első világháború idején. In: **Füzes Miklós (szerk.):** Pécsvárad. Pécsvárad Város Önkormányzata, 2001, 419. o. [2001a]
- Tegzes Ferenc:** Az első világháború idején. In: **Füzes Miklós (szerk.):** Mágocs 1251–2001. Mágocs Községi Önkormányzat, Mágocs, 2001, 207. o. [2001b]
- Tegzes Ferenc:** Siklós az első világháború és az antant–szerb megszállás időszakában. In: **Vonyó József (szerk.):** i. m. 229. o.
- Teufel, Franz:** Mágocs. Mágocsért Alapítvány, 1993, 204. o.
- Tisza Miksa:** Magyarország rendőrségének története. Haladás Nyomda Részvénytársaság, Pécs, 1925
- Zsoldos Ignác:** Néhány szó a honi közbátorságról. Pest, 1838

PANULIN TAMÁS

A közösségi rendőrség gyakorlati bevezetése Magyarországon

A nyugat-európai országokban már a második világháború befejezése után felvetődött a rendészeti szakterület alapos arculatváltásának szükségessége. Az 1984-es francia, valamint az 1990-es belga–holland rendőri átszervezések és az úgynevezett kanadai modell bevezetése indította el azt a folyamatot, amelyet ma a rendészeti funkciók társadalmisításának nevezünk. A magyar rendészettudományi területen már 2006-ban¹, a napi politika és a jogalkotás területén pedig ténylegesen 2011–2012-ben² tapasztalhattunk érdemi változásokat.

De mi is az a közösségi rendőrség? *Robert R. Friedmann* meghatározása szerint: „*A közösségi rendőrség olyan irányvonal és stratégia, amely a bűnözés kontrolljának eredményesebbé és hatékonyabbá tételét, a bűnözéstől való félelem csökkentését, az életminőség javítását, a rendőri szolgáltatások és a rendőrség elfogadottságának magasabb szintre emelését célozza a közösségi forrásokra építő proaktív működéssel, a bűnözést keletkeztető körülmények megváltoztatása útján. Feltételezi a rendőrség megnövekedett felelősségét, a közösség nagyobb arányú részvételét a döntéshozatalban, továbbá fokozott figyelmet az alapjogok és a polgári szabadságok érvényesülése iránt.*”³

A közösségi rendőrségi modell bevezetése, a rendőri munka más alapokra helyezése új lehetőséget nyit meg a közbiztonság javításában. A külföldi és a hazai rendészettel foglalkozó kutatások bebizonyították, hogy a csak reagáló rendészeti tevékenység lehetőségei a bűnözés elleni küzdelemben kimerültek. További eredményeket a közbiztonság javításában a hagyományos rendőri módszerekkel elérni az erőforrások végeessége miatt nem lehet. A korábbi represszív rendőrség ellenpontjaként az Amerikai Egyesült Államokban már a hetvenes–nyolcvanas években megjelent egy új irányzat, amely alapvetően

¹ Finszter Géza: A demokratikus jogállami rendőrség alternatívái a XXI. században. Rendőrségi évkönyv, 2005. ORFK, Budapest, 2006

² 1241/2011. kormányhatározat; Községi rendőrség létrehozását javasolja az LMP. Népszava, 2012. december 18. <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=608189>

³ Robert R. Friedmann: Community Policing: Comparative Perspectives and Prospects. St. Martin's Press, New York, 1992

a helyi közösségek bevonására és a problémák kialakulásának megelőzésére helyezi a hangsúlyt. Ennek során a reagáló mellett előtérbe kerülnek a helyi közösséget is bevonó, proaktív módszerek. Ezt a filozófiát, vezetési módszert *community policing*nek vagy újabb terminológia szerint *community oriented policing*nek, vagyis közösségorientált rendőri tevékenységnek, röviden közösségi rendőrségnek hívják.

A közösségi rendőrség egy filozófia és egy vezetési módszer, amelynek az alapja, hogy a rendőrség bevonja a helyi társadalmat a közbiztonság megteremtésébe. Ezzel gyakorlatilag azokhoz a hagyományokhoz nyúl vissza, amikor a településeken (elsősorban a városokban) a biztonsági feladatokat a városi polgárság maga látta el (például középkori városőrség). A hatósági jogkörök továbbra is a rendőrségnél maradnak, új szereplők bevonásával azonban a rendőrség további erőforrásokhoz és információkhoz juthat. A közösségi rendőrséghez olyan vezetői megközelítésre van szükség, amely támogatja azt, hogy a döntéseket a problémához legközelebbi szinten hozzák meg, és amely lehetővé teszi, hogy a rendőrkapitányság állománya a tradicionális módszerek helyett a kreatív megoldásokat alkalmazza. A vezetői attitűd megváltoztatása mellett fontos eleme a beosztottak szemléletének és készségeinek fejlesztése.

Ezzel egy időben előtérbe kerül a problémaorientált gondolkodásmód és rendőri tevékenység, amely a folyamatosan meglévő vagy visszatérő, ismétlődő jelenségek esetén lehet eredményes, mivel már megtörtént eseteket vizsgál, és azok okaira reagálva igyekszik megakadályozni a jövőbeni előfordulásukat. Szintén a hagyományos rendőri tevékenység továbbfejlesztéseként jelent meg a *problem-oriented policing*, vagyis a problémaorientált rendőri tevékenység, röviden problémaorientált rendőrség. A korábbi gyakorlattal ellentétben a rendőrség nem az egyes jelenségekre mint tünetekre próbál reagálni, hanem megvizsgálja az egyes negatív jelenségek hátterében lévő okokat, azokat igyekszik csökkenteni.

A módszer természetesen nem váltja ki a hagyományos rendőri tevékenységet, hiszen vészhelyzetekben történő azonnali reagálásokra vagy a bűncselekmények utáni nyomozásokra (vagyis reagáló típusú tevékenységekre) továbbra is szükség van, inkább ezek mellett bevezet egy proaktív filozófiát.

A bűnözés nem kizárólagosan rendőrségi probléma, hanem társadalmi jelenség, így az arra adott válasznak is társadalmi minőségűnek kell lennie, ebbe be kell vonni mindazokat, akik a helyi közösség ügyeiben érintettek, azaz a helyi állami és önkormányzati szerveket, társadalmi szervezeteket és magukat az állampolgárokat. Feladatrendszeréből és hatásköréből adódóan a rendőrség nem

tud minden, a közbiztonságra negatívan ható tényezőt befolyásolni. A rendőrség feladata ezért az, hogy összegyűjtse a közbiztonsági problémákat, feltérképezze az okaikat és az okok megszüntetésébe bevonja az azokra hatni képes állami, önkormányzati szerveket és társadalmi szervezeteket, vagy akár magukat az állampolgárokat vagy csoportjukat (például lakóközösséget).

A többszintű közösségi rendőrségi hálózat az együttműködés-alapú bűnmegelőzésért című projekt magyarországi bevezetése

Magyarország kormánya a svájci–magyar együttműködési program 9. prioritási területén belül a projektbeazonosításról szóló 1241/2011. (VII. 15.) kormányhatározatban szól a *többszintű közösségi rendőrségi hálózat az együttműködés-alapú bűnmegelőzésért SH/9/1/1* elnevezésű projektről, amelynek végrehajtójául a Belügyminisztériumot jelölte ki. A svájci–magyar együttműködési program megvalósításának alapja az a keretmegállapodás, amelyet 2007. december 20-án írt alá a két ország képviselője. A megállapodás rögzíti a program legfontosabb területeit és a kapcsolódó eljárásokat. Svájc vállalta, hogy a kibővített Európai Unióban a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében 130,738 millió svájci frank vissza nem térítendő hozzájárulást ad Magyarországnak, ehhez öt év kötelezettségvállalási és tíz év kifizetési időszak áll rendelkezésre, a hozzájárulás svájci parlament általi elfogadásának dátumával, azaz 2007. június 14-től. A Svájc részéről eljáró hatóság kérésére az Országos Rendőr-főkapitányság és a Belügyminisztérium konzorciumot hozott létre a projekt megvalósítására, közös projekttervezetet dolgozott ki és a vissza nem térítendő támogatás elnyerése érdekében 2011. július 29-én a projekt jelentkezési lapját benyújtotta a Nemzeti Fejlesztési Ügynökséghez. A végleges projektjavaslat benyújtására aláírt konzorciumi együttműködési megállapodásban a konzorcium vezetőjeként a Belügyminisztériumot jelölték meg. A projekt megvalósítására pénzügyi keretként kétféle svájci frank összegű vissza nem térítendő pénzügyi hozzájárulás, valamint az ehhez kapcsolódó 352 941 svájci frank összegű, a költségvetés XIX. fejezetéből biztosított önerő áll rendelkezésre. A projekt elsődleges célja, hogy Magyarországon sor kerüljön a közösségi rendőrségi filozófia sikeres alkalmazására. E cél érdekében négy várost jelöltek ki (Miskolc, Nyíregyháza, Szeged, Zalaegerszeg), ezekben a szakmai alapok megteremtése után teszt jelleggel működtetni kell a közösségi rendszert.

tet. A kijelölt városokban egységes cél a közbiztonság javítása, a bűnmegelőzés erősítése, a lakosság biztonságérzetének növelése.

A projekt folyamán a rendőrség, az önkormányzatok, a civil szervezetek, a család- és gyermekvédelmi intézmények, valamint az oktatási intézmények képviselői elsajátítják a közösségi rendőrséggel kapcsolatos ismereteket. A projekt távlati célja egy országos szakértői hálózat kialakítása, és a kijelölt négy kapitányság után további húsz kiválasztott kapitányságon megteremteni a közösségi rendőrség bevezetésének feltételeit.

A projekt megvalósításának kezdete a projektmegállapodás aláírásának napja, 2012. július 2. A projekt megvalósításának határideje 2015. október 31. A projekt végrehajtásában a Belügyminisztérium, az ORFK és az alárendeltségébe tartozó egyes megyei rendőr-főkapitányságok és városi rendőrkapitányságok vesznek részt. A célcsoportok a részt vevő rendőrkapitányságok vezetői, a közösségi rendőrök, a pilotszakaszban részt vevő rendőrkapitányságok állománya, az országos szakértői hálózat tagjai és a pilotszakasz által érintett célterületek lakossága.

A projekt a következő öt szakaszra osztható:

1. *Szakmai előkészítő fázis* (2012. 07. 01. – 2013. 07. 30.): célja a projekt szakmai bevezetéséhez szükséges szakmai alapok megteremtése, illetve a közösségi rendészet magyarországi létrehozására vonatkozó módszertani kézikönyv megalkotása. Ennek érdekében a rendőrségen belül létrejött egy állandó szakértői csoport: csoportvezető az ORFK Bűnmegelőzési és Áldozatvédelmi Osztályról; a rendészeti szakterület felelőse, a BRFK Közrendvédelmi Osztályról; a kommunikációs szakterület felelőse, az ORFK Kommunikációs Szolgálatról; a projekttel kapcsolatos elemzési feladatok felelőse, a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányságról; helyi tagok a kijelölt négy rendőrkapitányság állományából vagy az érintett megyei rendőr-főkapitányságról kiválasztott kolléga. A helyi tagoknál egy-egy fő a bűnügyi, az igazgatásrendészeti, a bűnmegelőzési területet képviseli, egy pedig a kapitányságvezetői szintet. A szakmai alapok megteremtése érdekében a csoport tanulmányúton volt Lettországból, Svájcban és Skóciában.

2. *Felkészülés a teszrendszer végrehajtására* (2013. 08. 01. – 2014. 07. 30.): célja a teszrendszer bevezetéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek megteremtése. Ebben a fázisban készül el a rendőrök felkészítéséhez szükséges tananyag, oktatáson, tanulmányúton vesznek részt. Sor kerül a kapitányságok felkészítésére.

3. *A teszrendszer működtetése és monitorozás* (2014. 08. 01. – 2015. 07. 30.): az egyéves időszakban megtörténik a modell tesztelése a négy város-

ban. Ezalatt folyamatos monitorozás valósul meg, valamint sor kerül a tapasztalatok megosztására.

4. *Értékelés és kiterjesztési javaslat elkészítése*: a tesztidőszakban elért eredményeknek az értékelése történik meg ekkor, valamint elkészítik a modell további városokra történő kiterjesztésének javaslatát is.

5. *A közösségi rendőrség kiterjesztése*: a javaslat jóváhagyása után kialakítanak egy országos szakértői hálózatot, majd további húsz városban is bevezetik a modellt.

A héttagú *projektfelügyelő bizottság* a projekt felsőszintű stratégiai döntéshozatali fóruma, amelynek feladata a projektmegvalósítás nyomon követése és felügyelete.

Tagjai a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára (elnök), az ORFK büntügyi főigazgatója (alelnök), a projekt operatív bizottságának elnöke, a Borsod-Abaúj-Zemplén, a Csongrád, a Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint a Zala megyei rendőr-főkapitányságok vezetői.

Feladatai:

- a szakmai megvalósítás nyomon követése és szükség esetén beavatkozások elrendelése;
- döntés koncepcionális kérdésekről és az operatív szinten nem kezelhető problémák megoldásáról;
- döntés a projektmegállapodás módosítását érintő kérdésekről és a módosítás kezdeményezéséről;
- a módszertani kézikönyv a magyarországi közösségi rendszert létrehozására című dokumentum jóváhagyása;
- a tesztrendszer értékelő jelentés és a közösségi rendőrség kiterjesztésére vonatkozó javaslat jóváhagyása;
- a projekt operatív bizottságának és az állandó szakértői csoport felügyeletének ellátása;
- a projekt jóváhagyott költségvetését alátámasztó részletes induló költségvetés elfogadása a projektfelügyelő bizottság alakuló ülésén.

A projekt operatív irányító szervezete a nyolctagú *projekt operatív bizottság*. A projekt megvalósítása idején a bizottság figyelembe veszi a svájci–magyar együttműködési program keretében nyújtott támogatások felhasználására vonatkozó szabályozást, illetve a támogatás nyújtásáért felelős szervek által rendelkezésre bocsátott egyéb pénzügyi és szakmai előírásokat. Tagja a projektmenedzser (elnök), a büntügyi szakterület vezetője (alelnök), a rendészeti szakterület vezetője (alelnök), az állandó szakértői csoport vezetője, a mis-

kolci, a nyíregyházi, a szegedi, valamint a zalaegerszegi városi rendőrkapitányságok vezetője.

Feladatai:

- a projekt előrehaladásának folyamatos nyomon követése, a tervszerű előrehaladásához szükséges operatív döntések meghozatala;
- a projektfelügyelő bizottság hatáskörébe tartozó kérdések döntéshozatalra vonatkozó előkészítése;
- a projektvégrehajtás szabályszerűségének felügyelete;
- a projekt előrehaladását akadályozó problémák, konfliktusok összegyűjtése, javaslatok kidolgozása azok kezelésére, a megvalósításuk érdekében szükséges intézkedések megtétele;
- a végrehajtási megállapodás módosításainak döntésre való előkészítése;
- a projekt keretében történő egyes beszerzések (szoftverfejlesztés, szoftvertvásárlás és egyéb informatikai beszerzések, felújítási költségek, szakértői díjak, valamint eszközbeszerzések) és közbeszerzések előzetes engedélyezése.

KARDOS SÁNDOR

Rendőrnök pályaválasztási motivációinak vizsgálata

Kutatási kérelem alapján felmérést végeztem saját elhatározásból a rendőrség-nél hivatásos szolgálati jogviszonyban lévő nők pályaválasztási motivációiról.

A felmérés részben arra terjedt ki, hogy milyen előzetes okok, indokok és motivációk alapján választja egy nő a rendőri hivatást, részben pedig arra, hogy a rendőri munkára vonatkozó pályaválasztást megelőző egyes elképze-lések módosultak, változtak-e a hivatásos szolgálat folyamán. Arra próbáltam információt szerezni, hogy felfedezhetők-e olyan pályaválasztási okok, ame-lyek a vizsgálatban részt vevőknél nagy számban, vagy visszatérő jelleggel jelennek meg, illetve a kifejezetten férfiasnak mondott pályára történő orien-tálttság terén a nők esetében tipizálhatók-e motivációk.

A felmérés aktuális állapotot mutat, a kutatásnak nem volt témája koráb-bi pályaválasztási trendek és adatok értékelése. A beszerzett adatok alapján az állományban lévő hivatásos rendőrnök pályaaorientációs motivációját pró-báltam megvizsgálni.

A tanulmányt a külön erre a célra összeállított kérdőív kérdéseire adott vá-laszok alapján építettem fel.

Módszertan

A felmérés név nélkül, önként kitöltött kérdőívvel történt, amely 18 kérdést tartalmazott.

A kérdőív első része hét választásos kérdést tartalmazott a vizsgált sze-mélyre, életkorára, végzettségeire és jelenlegi szolgálati helyére vonatkozó-an. A második rész tizenegy, a pályaválasztási motivációkat firtató kérdésből állt (kilenc választásos és két kifejtős kérdés). A kérdések nagy részénél elő-re meghatározott lehetőségek közül kellett választani, a tesztlap ilyen formá-ban történő összeállítását a minél konkrétabb válaszok beszerzésének, és en-nek alapján a lehetőség szerinti legtárgyilagosabb értékelés kialakításának szándéka indokolta.

A megkérdezettek kiválasztásánál – a minél reprezentatívabb mintavétel érdekében – törekedtem valamennyi szolgálati ághoz, illetve szakszolgálat-

hoz tartozó személy bevonására, az iskolai végzettség tekintetében a közép- és felsőfokú végzettségűek megkérdezésére, valamint legyen köztük beosztott, alsó, közép- és felső vezető is, továbbá mind a központi, a területi és a helyi szervek állományában szolgálatot teljesítő nők. Úgy válogattam össze a vizsgált személyeket, hogy minden egyes meghatározott szempont esetében legalább két-két személyt megkérdeztem. Az életkor, valamint a tényleges szolgálati viszony vonatkozásában a kiválasztás véletlenszerűen történt.

A résztvevőket rendfokozati állománycsoport szerinti felosztásban nem vizsgáltam. Ennek az volt az oka, hogy a rendőri hivatásos szolgálathoz kapcsolódó rendfokozat elérése kizárólag a szolgálati jogviszonyban történik meg, álláspontom szerint ezáltal az aktuálisan viselt rendfokozatnak a hivatásos jogviszony előtti pályaválasztási motivációkra semmilyen hatása nincs.

A tanulmányban harminchat, hivatásos állományú rendőrőrnő által kitöltött tesztlap adatait értékelem. A korábbiakban részletezett szempontok szerinti vizsgálati állomány összeállítása a résztvevők alacsony száma ellenére megvalósult. Ennek érdekében a válaszadók összetétele sokszínű volt: a megkérdezettek országos szintű, központi szerveknél, schengeni belső és külső területi szerveknél, valamint az ország különböző megyéiben lévő városi, valamint fővárosi kerületi rendőrkapitányságoknál teljesítenek szolgálatot, volt köztük beosztott és vezető (alsó, közép- és felső szintű).

A tanulmány elkészítésekor a válaszokat kérdésenként külön-külön dolgoztam fel, értékeltem, és tettem megállapításokat, majd ezek alapján vontam le következtetéseket.

A válaszok értékelése, megállapítások és következtetések

A kérdőív első részében a vizsgált személyre, valamint a jelenlegi szolgálati helyére vonatkozó kérdések szerepeltek. A válaszokat az *1., 2., 3., 4., 5., 6., és 7. számú táblázatok* szemléltetik.

A résztvevők döntő része beosztott, de csaknem egyharmaduk (különböző szintű) vezetői beosztásban teljesít szolgálatot. A válaszadók legnagyobb arányban helyi szintű szervezetnél dolgoznak, a válaszok aránybeli eltolódása ennél a szempontnál a legkisebb mértékű (*6., 7. számú táblázat*).

A kérdőív első részébe tartozó kérdések (hét kérdés) értékelésnél különválasztottam az első hatot, mivel azok felmérés kori konkrét adatokra vonatkoznak, a hetedikre adott válasz viszont egyéni vélemény kifejtését igényelte.

1. számú táblázat
A vizsgált személyek életkora

A megkérdezettek életkora (év)	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
18–25	2	5,6
26–35	17	47,2
36–45	14	38,9
46–55	3	8,3
55–	–	–

2. számú táblázat
A vizsgált személyek legmagasabb iskolai végzettsége

A megkérdezettek legmagasabb iskolai végzettsége	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
középiskola	12	33,3
főiskola	17	47,2
egyetem	7	19,5

3. számú táblázat
A vizsgált személyek legmagasabb rendőrszakmai végzettsége

A megkérdezettek legmagasabb rendőrszakmai végzettsége	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
rendészeti szakközépiskola	8	22,2
rendőrtiszt főiskola	16	44,5
felsőfokú rendőri (tiszt) szervező szaktanfolyam	12	33,3

4. számú táblázat
A vizsgált személyek tényleges hivatásos szolgálati jogviszonya

A megkérdezettek tényleges szolgálati jogviszonya (év)	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
–5	4	11,1
6–10	14	38,9
11–15	5	13,8
16–20 év között	2	5,6
21–25 év között	9	25,0
26–	2	5,6

5. számú táblázat

A vizsgált személyek által a felmérés idején betöltött szolgálati ág, illetve szakszolgálat

A megkérdezettek felmérés kori szolgálati helye	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
humánigazgatási szakszolgálat	6	16,6
bűnügyi szolgálati ág	5	13,9
határrendészeti szolgálati ág	5	13,9
igazgatásrendészeti szolgálati ág	4	11,2
közrendvédelmi szolgálati ág	3	8,3
személy- és objektumvédelmi szolgálati ág	3	8,3
gazdaságvédelmi szakszolgálat	3	8,3
hivatali szakszolgálat	3	8,3
közlekedésrendészeti szolgálati ág	2	5,6
ellenőrzési szakszolgálat	2	5,6

6. számú táblázat

A vizsgált személyek beosztása

A megkérdezettek beosztása	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
beosztott	25	69,4
alsóbb szintű vezető	5	13,9
középvezető	4	11,1
felső vezető	2	5,6

7. számú táblázat

A vizsgált személyek szolgálati helye

A megkérdezettek szolgálati helye	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
helyi szintű szervezet	15	41,7
területi szintű szervezet	11	30,5
országos szintű szervezet	10	27,8

A megkérdezéskori szolgálati tevékenységre vonatkozó 1–6. kérdések esetében a válaszok terén esetenként aránybeli eltolódások figyelhetők meg, mértékük eltérő. Mivel a válaszok összességében nem mutattak kiugró adateltolódást – egy választ kivéve, amelyet külön is részletek –, ezért kijelenthető, hogy a megkérdezettek kiválasztásánál megvalósult az az elsődlegesen kitűzött cél, miszerint a viszonylag kis minta ellenére is vegyes összetételű legyen a vizsgálatban részt vevő állomány. Az elsődlegesen meghatározott kategóriáknak megfelelően (életkor, tényleges szolgálati jogviszony, polgári és rendőrszakai legmagasabb iskolai végzettség esetében) kategóriánként legalább ketten válaszoltak. Ez az objektív eredmény beszerzését szolgálta an-

nek ellenére, hogy egyes felmért szempontok esetében aránybeli eltolódások figyelhetők meg.

A megkérdezettek szolgálati ágak és szakszolgálatok szerinti megoszlása terén is vegyes volt az összetétel.

Meg kell említeni viszont, hogy a résztvevők esetében a legnagyobb aránybeli eltolódás a vizsgált személyek beosztása terén volt, mivel a megkérdezettek 69,4 százaléka (25 fő) beosztott volt.

Ezen adat alapján kijelenthető, hogy a válaszok nagyobb mértékben tartalmazták a beosztotti állományban lévő hivatásos rendőrök álláspontját, a tanulmány pályaválasztási motivációra vonatkozó kérdései kisebb mértékben tükrözik a megkérdezéskor vezető beosztást betöltő alanyok véleményét. A kérdéskör kapcsán fontosnak tartom kiemelni, hogy a felmérés – mivel aktuális állapotot mért – arra nem terjedt ki, hogy a jelenleg beosztotti állományban lévők korábbi szolgálati tevékenységük során betöltötték-e vezetői beosztást.

8. számú táblázat
A vizsgált személyek véleménye arról,
hogy eddigi szolgálati tevékenységüket
milyen jellegű terhelésnek értékelik

a terhelés jellege	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
inkább szellemi megterhelés	33	91,7
inkább fizikai megterhelés	–	–
nem tudja eldönteni	3	8,3

A 8. számú táblázatban szereplő kérdésre adott válaszok értékelésénél érdemes összevetést készíteni. A második részben az egyik kérdés arra vonatkozott, hogy a résztvevők a pályaválasztást megelőzően, előzetesen milyen jellegűnek gondolták a rendőri munkát.

Az előzetes elképzelést felmérő kérdésnél a válaszadók 41,7 százaléka (15 fő) úgy gondolta, hogy a rendőri tevékenység inkább fizikai jellegű megterheléssel jár majd. Csupán a válaszadók 36,1 százaléka (13 fő) értékelte előzetesen szellemi tevékenységnek a rendőrségnél végzendő munkát.

E két válasz egybevetése alapján kijelenthető, hogy a válaszadók esetében az előzetes kép, illetve az előzetes várakozás nem volt összhangban az általuk a hivatásos szolgálati idő alatt megtapasztalt valósággal. Az előzetesen megfogalmazott elképzelés a megkérdezettek esetében nem igazolódott. En-

nek oka lehet a pályaválasztás előtt beszerezhető információk hiánya vagy elégtelen volta.

A kérdőív második részében a pályaválasztási motivációra vonatkozó kérdések szerepeltek.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy a vizsgált személyek a rendőrségre kerülésük előtt milyen jellegű munkahelyen dolgoztak (9. számú táblázat).

9. számú táblázat
A rendőrségre kerülés előtti munkahelyek jellemzője

A rendőrségre kerülés előtti munkahelyek jellemzője	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
a válaszadónak korábban nem volt munkahelye	21	58,3
Inkább szellemi tevékenységet igénylő munkaterület	10	27,8
inkább fizikai tevékenységet igénylő munkaterület	5	13,9

A felmérésben megkérdezettek több mint fele (58,3 százalék, 21 fő) a rendőri munka előtt nem dolgozott, vagyis ez az első munkahelye. A válaszadók nagyobb része a rendőrségre kerülés előtt szellemi tevékenységet igénylő munkahelyen dolgozott.

A második kérdés arra vonatkozott, hogy a megkérdezettek a rendőri pályán kívüli milyen más hivatás, foglalkozás választásában gondolkodtak (a más foglalkozást konkrétan meg kellett nevezni) (10. számú táblázat).

A válaszadók több mint fele a rendőri munka előtt nem dolgozott egyéb munkahelyen, annak ellenére, hogy ennél kevesebben képzelték el a jövőjüket kizárólag a rendőrségen. A felmérésben részt vevők 58,3 százalékának a rendőrség volt az első munkahelye. Kizárólag a rendőri pályára csupán a válaszadók 44,5 százaléka készült, vagyis a vizsgálatban részt vevők többsége más foglalkozást képzelt el magának a pályaválasztás előtt.

10. számú táblázat
A rendőrségre kerülés előtt felmerülő lehetőségek

A rendőrségre kerülés előtt felmerülő lehetőségek	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
más foglalkozásban gondolkozott	20	55,5
kizárólag a rendőri pályát tervezte	16	44,5

Az első munkahelyként a rendőrséget választók (58,3), valamint a kizárólag a rendőri pályát választók aránya (44,5) közti eltérés alapján alaposan feltehető, hogy a két érték közti tartományban lévők egyéb elképzelés hiányában, az úgynevezett „maradékélv” alapján és nem tudatosan a rendőri hivatást tervezve kerültek a pályára.

A felmérésben részt vevő, hivatásos szolgálati jogviszonyban lévők kevesebb mint fele készült kizárólag a rendőri pályára. Akik más foglalkozásban is gondolkodtak, azoknak – ha volt – a konkrétan tervezett más foglalkozást is meg kellett nevezniük. Az ilyen irányú hűsz válasz közül tizennyolcan nevesítették az elképzelésüket.

Közülük egyvalaki azt írta, hogy nem volt konkrét elképzelése, tizenheten konkrét foglalkozásokat neveztek meg. A tervezett foglalkozások, az előfordulás gyakorisága szerint: pedagógus (3), tanár (3), pszichológus (2), jogász (2), orvos (2), közgazdász (2), gyógyszerész (1), tanító (1), sportoktató (1).

A válaszokból megállapítható, hogy a felmérésben részt vevők a rendőri hivatáson kívül döntő többségben olyan foglalkozásokban gondolkodtak a pályaválasztás idején, amelyeknél a munkavégzés emberekkel foglalkozást igényel, ezen belül is az emberek segítségét, támogatását, vagyis összességében karitatív jellegű tevékenységet.

Kijelenthető, hogy a kérdőívet kitöltők között a rendőrségen kívül más foglalkozáson is gondolkodók nem a rendőri munkára jellemző attitűddel bíró szakmákat választották volna.

A harmadik kérdés azt firtatta, hogy a rendőri pálya mint lehetőség mikor fogalmazódott meg a válaszadóban (11. számú táblázat).

11. számú táblázat

A rendőri pálya választására vonatkozó elképzelés megfogalmazódásának ideje

A rendőri pálya választására vonatkozó elképzelés megfogalmazódásának ideje	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
18 éves kora előtt	16	44,5
18 éves kora után	20	55,5
a válaszadó nem tudta meghatározni	–	–

A válaszadók 55,5 százaléka (20 fő) csupán a tizennyolcadik életéve után döntött a rendőri pálya mellett, ez irányú döntésük idejét valamennyien meg tudták határozni. Bár a két kérdés esetében a válaszok száma között kismértékű az eltérés, mégis kijelenthető, hogy a résztvevők nem túl korai életszakaszban választották a rendőri pályát.

Ezt az adatot összevetve a 2. kérdés adataival – miszerint a válaszadók nagyobb része nem a rendőri, hanem más pálya választásában gondolkozott –, megállapítható, hogy egy nőnél nem igazán preferált jövőkép a rendőri hivatás.

A negyedik kérdés arra keresett választ, hogy a válaszadó a hivatásos állományba kerülés előtt mely forrásokból és milyen mértékben szerzett információt a rendőrségről (12. számú táblázat).

A kérdőívben szereplő információforrásokat a válaszadóknak növekvő számozással kellett sorrendbe állítaniuk annak alapján, hogy az állományba kerülés előtt milyen mértékben voltak információik a rendőrség működéséről. Több forrás megjelölése is lehetséges volt, a legtöbb információt adó forrást 1-es számmal kellett jelölni, az „egyéb” választása esetén konkrétumot kellett írni, nem volt kötelező minden forrás megjelölése. Az értékelésnél az egyes kategóriákra adott jelölések száma alapján állítottam sorrendbe az információforrásokat.

12. számú táblázat
Mely forrásokból és milyen mértékben szerzett információt a rendőrségről?

Információforrás	Az adott összes jelölések száma (db)	Az adott forrás sorrendbe helyezésének átlaga	Hány esetben jelölték első helyen a forrást (db)
családi, baráti közösség	31	1,9	20
média (elektronikus és írott sajtó, rádió, televízió)	27	2,7	7
egyéni érdeklődéstől motivált ismeretszerzés	25	3,2	3
rendőrség (toborzóiroda, fogadó szerv)	23	3,3	3
polgári oktatási intézmény	21	4,1	1
pályaválasztási tanácsadó	21	4,6	–
egyéb forrás	4	5,5	–

Említést érdemel, hogy a résztvevők harmadik leghatásosabb forrásként az egyéni érdeklődést választották. A jelölések száma szerint még ez is hatásosabb volt, mint a rendőrség toborzó tevékenysége, amely összességében csupán a negyedik helyre került. Kijelenthető, hogy indokolt lehet a rendőrségi toborzó tevékenység fokozása.

Az ötödik kérdés arra vonatkozott, hogy mely tényező befolyásolta leginkább a válaszadót abban, hogy a rendőri pályát válassza (13. számú táblázat).

13. számú táblázat

A rendőri pálya választását leginkább befolyásoló tényező

A rendőri pálya választását leginkább befolyásoló tényező	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
család hatása	10	27,6
kalandvágy	6	16,6
anyagi ok	6	16,6
baráti, ismerősi kör hatása	4	11,2
egzisztenciális ok	4	11,2
párkapcsolat hatása	2	5,6
egyéb tényező	2	5,6
film- vagy olvasmányélmény	1	2,8
a rendőrség toborzó tevékenysége	1	2,8

A felsorolt meghatározások közül kizárólag egyet lehetett megjelölni, az „egyéb” választása esetén konkrétumot kellett írni. A kategóriákat a válaszok száma alapján állítottam sorrendbe.

A hatodik kérdés arra kereste a feleletet, hogy a válaszadónak milyen elvárásai voltak a rendőri szakmával kapcsolatban az állományba kerülés előtt (14. számú táblázat).

A kérdőívben felsorolt lehetséges elvárásokat a válaszadóknak növekvő számozással kellett sorrendbe állítaniuk annak alapján, hogy az állományba kerülés előtt azok milyen mértékben fogalmazódtak meg bennük. Több válasz megjelölése is lehetséges volt, a legmeghatározóbbat 1-es számmal kellett jelölni, az „egyéb” választása esetén konkrétumot kellett írni, nem volt

14. számú táblázat

A rendőri hivatás kapcsán az állományba kerülés előtt megfogalmazódó elvárások

A rendőri hivatás kapcsán az állományba kerülés előtt megfogalmazódó elvárások	Az adott elvárás jelölésének száma (db)	Az adott elvárás sorrendbe helyezésének átlaga	Hány esetben jelölték első helyen az elvárást (db)
kihívás keresése	27	2,6	7
anyagi megbecsülés reménye	24	2,3	6
egzisztenciális megbecsülés reménye	23	2,6	8
a társadalmi igazságosság érvényesítésének vágya	23	3,0	4
a dolgok jobbá tételének szándéka	22	2,9	5
nem fogalmazódott meg konkrét elvárás	11	3,7	5
egyéb elvárás	1	2,0	–

kötelező minden forrás megjelölése. Az értékelésnél a kategóriákat az adott válaszok száma alapján rendeztem sorrendbe.

A táblázat adataiból a leginkább szembetűnő, hogy a rendőri állományba kerülés előtt felállított elvárások terén nem születtek olyan jelentős aránybeli eltolódások a kategóriák esetében, vagyis kisebb az eredmények „szóródása” és a jelölési átlagok közti eltérés, mint a teszt korábbi részében az ugyanilyen felépítésű kérdésnél.

A hetedik kérdés azt kutatja, a vizsgált személyek a rendőrségi állományba kerülés előtt milyen jellegű terhelésnek gondolták a szolgálati tevékenységet (15. számú táblázat).

15. számú táblázat

Az állományba kerülés előtt milyen jellegű terhelésnek gondolta a szolgálati tevékenységet?

A terhelés jellege az előzetes várakozás szerint	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezethez viszonyítva (%)
inkább szellemi megterhelés	13	36,1
inkább fizikai megterhelés	15	41,7
nem tudja eldönteni	8	22,2

Érdemes kiemelni azt az összefüggést, hogy míg az állományba kerülés előtt előzetesen a válaszadók negyven százalék feletti arányban gondolták fizikai megterhelésnek a rendőri hivatást, addig a szolgálatban szerzett információk alapján már egyikük sem.

Az is említést érdemel, hogy míg a felmérésben részt vevők 22,2 százaléka (8-an) nem tudta előzetesen eldönteni, milyen jellegű tevékenységnek értékelje a rendőri hivatást, az állományba kerülés után ez az arány már csökkent: 8,3 százalék, 3 fő.

A nyolcadik kérdés azt firtatta, hogy a rendőrség állományába kerülés előtt a megkérdezett hozzátartozói között volt-e rendőr (16. számú táblázat).

Több választ is lehetett jelölni, ezért aztán nem lehetett a válaszok számát a résztvevők összességéhez viszonyítani, így ezt a mérést csupán azon válaszok esetében végeztem el, ahol a családban nem volt rendőr (16. számú táblázat).

A kérdésre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a válaszadók több mint felénél (összesen 20 fő, a válaszadók 55,5 százaléka) a családban volt rendőr a pályaválasztás előtt. Ez adat tehát szintén igazolja a család irányadó, meghatározó szerepét a pályaválasztási motivációkban.

A kérdésre adott válaszok alapján a család fontossága tovább árnyalható. A válaszadók nagy többségénél a rendőrség állományába kerülés előtt a családban lévő rendőr férfi rokon volt. A testvérek esetében a négy jelölésből há-

16. számú táblázat
A megkérdezett hozzátartozói között volt-e rendőr?

A rendőri pálya választása előtt volt-e rendőr a családban?	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
nagyszülő	–	–
szülő	6	–
élettárs, házastárs	2	–
testvér	4	–
egyéb, a felsorolásban nem szereplő rokon	11	–
az állományba kerülést megelőzően meglévő rokoni kapcsolatot jelölők	20	55,5
nem volt a családban rendőr	16	44,5

rom volt férfi, a szülők esetében is több mint a fele volt férfi, illetve az élettárs, házastárs egyértelműen férfi volt. A felsorolásban nem szereplő rokonok esetében (11) a következő rokonsági ágakat jelölték: após (2); nagybácsi (2); barát (2); unokatestvér (3, közülük 1 lány, 2 fiú unokatestvér); keresztapa, édesanya élettársa (1-1).

Ezeknek az adatoknak a figyelembevételével a kép még egységesebb, vagyis kijelenthető, hogy a válaszadók esetében a családban lévő férfi rendőr jelentős hatással volt a férfias munkajellemzőket mutató rendőri pálya választásában.

A kilencedik kérdés arra kereste a választ, hogy a válaszadó rendőrségen belüli első szolgálati helye mely szolgálati ághoz vagy szakszolgálatához tartozott (17. számú táblázat).

17. számú táblázat
A megkérdezettek első szolgálati helye

A megkérdezettek első szolgálati helye	A válaszadók száma (fő)	A válaszadók aránya az összes megkérdezetthez viszonyítva (%)
igazgatásrendészeti szolgálati ág	10	27,8
közrendvédelmi szolgálati ág	8	22,2
bűnügyi szolgálati ág	6	16,6
határrendészeti szolgálati ág	4	11,1
hivatali szolgálati ág	3	8,3
közlekedésrendészeti szolgálati ág	2	5,6
személy- és objektumvédelmi szolgálati ág	2	5,6
gazdaságvédelmi szolgálati ág	1	2,8
humánigazgatási szakszolgálat	–	–
ellenőrzési szakszolgálat	–	–

A vizsgálatban részt vevők első szolgálati helye legnagyobb arányban az igazgatásrendészeti szolgálati ág volt. Itt amúgy is jellemzőbb a nők dominánsabb jelenléte és nagyobb aránya.

A közrendvédelmi és bűnügyi szolgálati ágnál is – mint első szolgálati helynél – kiugró volt a jelenlét. Mivel a gazdaságvédelmi és a hivatali szakszolgálatok aránya alacsony, ezért kijelenthető, hogy a válaszadók első szolgálati helye kifejezetten a végrehajtó állományban volt.

Tekintettel a kérdőív anonimitására, az első és a jelenlegi szolgálati hely egyénekenkénti összevetése nem volt lehetséges. Az adatok alapján azonban általánosságban kijelenthető, hogy a megkérdezettek esetében a felszereléskor tapasztalt igazgatásrendészeti dominancia a szolgálati idő előrehaladtával megszűnt, valamint a kezdeti magas közrendvédelmi jelenlét is mérséklődött.

A tizedik kérdés arra vonatkozott, hogy a megkérdezett ajánlaná-e a rendőri pályát a gyermekének vagy a családjában lévő gyermeknek. A kérdésre szöveges, rövid indokolásos választ kellett adni.

A résztvevők 41,7 százaléka (15 fő) adott igenlő választ, 58,3 százaléka (21) válaszolt nemmel. A két érték közötti eltérés szignifikánsnak mondható.

A rendőrséget ajánlók között alapvetően a következő indokok fogalmazódtak meg: biztos munkahely, biztos jövő; lehetőség van a karrierépítésre; egzisztenciális lehetőséget ad; biztosított a szakmai előrelépés; a munka kihívást jelent; anyagi-erkölcsi megbecsülést kapnak a dolgozók.

A nem ajánlók indokai a következők voltak: a rendőri munka túl nagy terhelést jelent; nincs szakmai előmeneteli lehetőség; nincs anyagi megbecsülés; nincs jövőkép; nem éri meg a munkába fektetett energia. Legtöbbször (6) az anyagi megbecsülés hiányát említették.

A válaszokból megállapítható, hogy a biztos szakmai jövőkép lehetősége meghatározó a rendőri hivatás ajánlásakor. Az elutasítók legnagyobb arányban az anyagi megbecsülés hiányát jelölték meg olyan okként, amely miatt a rendőrséget nem ajánlanák a gyermeküknek, vagy a családban lévő gyermeknek.

A tizenegyedik kérdés arra vonatkozott, hogy ha a válaszadó most állna pályaválasztás előtt, akkor újból a rendőrséget választaná-e. A kérdésre szöveges, indokolásos választ kellett adni.

A megkérdezettek 38,9 százaléka (14) adott igenlő választ, 61,1 százalék (22) nem választaná újra a rendőrséget. Összevetve az előző szöveges kérdéssel, megállapítható, hogy a rendőri hivatás újbóli választására adott válaszok esetében nagyobb volt az elutasítók száma, mint a rendőri munka ajánlására vonatkozó kérdésnél.

Az újra a rendőrséget választók a következő indokokat adták: biztos munkahely; érdekes szakma; nem tudna mást csinálni; a rendőrség jó pályamodell. A jelzett indokok alapvetően a munkahely biztonságosságát emelték ki.

A rendőri pálya újbóli választását elutasítók válasza: elmúlt évek negatív tapasztalatai; nincs társadalmi, erkölcsi, anyagi megbecsülés; a jogszabályi változások következtében negatív irányba változott a munka; csaldótt a rendőrségben; a nőknek nincs előmeneteli lehetőségük; nem ad a rendőrség egzisztenciális megbecsülést. Kettlen említették, hogy az őket nőként érő hátrány miatt nem választanák ismét a rendőri pályát.

A válaszokból határozottan kitűnik a rendőrség iránti erős csaldóttóság. A nemük miatt hátrány a felmérés korábbi szakaszában nem jelentkező új elem.

Összegzés

A megkérdezettek kiválasztási szempontjait széleskörűen határozta meg, így ez – a kis létszámú vizsgálati alany ellenére is – lehetővé tette objektív eredmények beszerzését. Az értékelhető tesztlapot kitöltők között nagyobb arányban voltak beosztottak, mint vezetők, ezért a válaszok inkább a beosztotti állományba tartozó hivatásos nők álláspontját tükrözik.

A rendőri munka jellegét (inkább fizikai, vagy inkább szellemi) a pályaválasztás előtt, valamint a munkában szerzett tapasztalatok alapján másként értékelték a válaszadók, ennek oka lehet a pályaválasztás előtt beszerezhető információk csekély volta.

A felmérésben részt vevők nagyobb részének a rendőrség volt az első munkahelye, kizárólag a rendőri pályára viszont a megkérdezettek kevesebb mint fele készült. A két adat eltérése okán alaposan feltehető, hogy a válaszadók egyéb elképzelés hiányában, nem pedig tudatosan választották a rendőri hivatást.

Azok, akik a rendőri hivatáson kívül más munkahely választásában is gondolkodtak, a „más” munkahely jelleg tipizálható. Elsősorban olyan szakmák vetődtek fel, amelyeknél a munkavégzés emberekkel való foglalkozást, segítséget, támogatást vagy karitatív tevékenységet igényel. A rendőrségen kívüli foglalkozások nélkülözik a rendőri munkára jellemző attitűdöket.

A válaszadók nagyobb hányada a tizennyolcadik életéve után döntött a rendőri pálya választása mellett, vagyis nem túl korai életszakaszában, s mivel a válaszadók nagyobb része nem a rendőri pályán gondolkodott elsősor-

ban, megállapítható, hogy egy nő esetében nem igazán preferált jövőkép a rendőri hivatás.

A megkérdezettek jelentős része az állományba kerülés előtt a családi, baráti közösségből szerzett információt a rendőri munkáról. A rendőri pálya választásában a család szerepe a leginkább meghatározó, ezen belül is nagyon erős a rendőr férfi rokon hatása.

A rendőrség toborzó tevékenysége a nők esetében a rendőri pálya választására kisebb hatással volt, mint más felmért tényezők (például a média hatása).

A felmérésben részt vevők közül legtöbben a kihívást keresték a pályaválasztás előtt a rendőrségben, ezen kívül erős motívumként jelent meg az anyagi és az erkölcsi megbecsülés. A megkérdezettek kétharmada az állományba kerülés előtt konkrét elvárást is megfogalmazott a rendőri munkával kapcsolatban.

A vizsgálatban részt vevők első szolgálati helye legnagyobb mértékben az igazgatásrendészeti szolgálati ág volt, erre általában is jellemző a nagyobb arányú női munkatárs jelenléte. A felmérés idejére megszűnt a felszereléskor tapasztalt igazgatásrendészeti dominancia.

A megkérdezettek többsége a rendőri pályát nem ajánlaná a gyermekének vagy a családjában lévő gyermeknek, akik viszont igen, azoknak a legfőbb motívumuk a rendőrség nyújtotta biztos munkahely ténye. A felmérésben részt vevő hivatásos rendőrök jelentős része most már nem választaná a rendőrséget.

A rendőri hivatás újbóli választására adott feleletek esetében nagyobb volt az elutasítók száma, mint a rendőri munka ajánlására vonatkozó kérdésnél.

A hónap eseményei az EU belügyi együttműködése terén (július–augusztus)

2013. JÚLIUS 1-JÉN LITVÁNIA VETTE ÁT AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSÁNAK SOROS ELNÖKI TISZTSÉGÉT. A litván elnökség belügyi programjának prioritásai között szerepel, hogy jelentős előrehaladást érjen el az Europolnak a lisszaboni szerződés követelményeinek megfelelő új jogalapját alkotó rendelettervezet tárgyalásában. Ebben azonban jelentősen akadályozza az a tény, hogy a tervezet szövege az Europol és az Európai Rendőrákadémia (Cepol) összehívására épít, amelyet a tagállamok többsége elutasít. Az Európai Bizottság egyelőre nem áll elő a két ügynökségnek önálló jogalapot teremtő két különálló rendelettervezettel, pedig a tervezett fúziót az Európai Parlament is elutasítja. Úgy tűnik, hogy az Európai Bizottság még kivár, hiszen 2014-ben EP-választások lesznek és a jelenlegi bizottság mandátuma is lejár. A jelenlegi helyzetben a litván elnökség, nem lévén más választása, a tanács döntése alapján, a rendelettervezet egyéb – a fúziót nem érintő – rendelkezései kapcsán folytat szakértői szintű tárgyalásokat.

A litván elnökség egyéb dossziék kapcsán is szorult helyzetbe kerülhet. Egyre sürgetőbbé válik ugyanis az Európai Unió következő, 2014–2020-ra vonatkozó többéves pénzügyi keretének működését szabályozó uniós aktusok megalkotása. Valamennyi belügyi területet érintő pénzügyi alap vonatkozásában zajlanak még a tárgyalások, a vonatkozó rendeletek formális elfogadására valószínűleg már csak 2014-ben, a görög elnökség idején kerülhet sor, a végrehajtási jogszabályokra pedig még tovább kell várni. Az elnökség az úgynevezett *smart borders*, azaz intelligens határok csomag tárgyalásai kapcsán is pozitívan kezdte meg a munkáját, ennél a területnél azonban még bizonyos alapvető kérdések magasabb szinten történő eldöntésének kell megelőznie az intenzív szakértői munkát. Az Európát érő migrációs nyomás a litván elnökség alatt sem csökken, a szíriai helyzet pedig további aggodalomra ad okot, ezért a kérdés humanitárius és rendészeti vetületeinek napirenden tartása ebben a fél évben is elkerülhetetlen lesz. Szintén napirenden marad az Európai Unió informatikai biztonságának kérdése, amely az új stratégia fényében és az összefogás jegyében a litván elnökség alatt megrendezendő keleti partnerség bel- és igazságügy-miniszteri találkozón is napirendre kerül.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG BENYÚJTotta AZ EURÓPAI ÜGYÉSZSÉGRE VONATKOZÓ ÉS AZ UNIÓ PÉNZÜGYI ÉRDEKEINEK HATÉKONY VÉDELME T SZOLGÁLÓ JAVASLATÁT. Megfigyelhető, hogy mind az Europol átalakítását célzó javaslat, mind az európai ügyészség felállítására vonatkozó javaslat egyfajta föderális alapműködést feltételező unió jellemzőire épült, amelyek meglétét azonban az integráció jelenlegi szintjén több tagállam megkérdőjelezi. Ezeknél a dossziéknál ezért elhúzódó vitákra és jelentős szövegmódosításokra lehet számítani.

Az európai ügyészség létrehozására a felhatalmazás a lisszaboni szerződésből eredeztethető, miközben már a tárgyalásokon is jelentős viták övezték az Európai Unió működéséről szóló szerződés vonatkozó 86. cikkét. Az intézmény létrehozásának alapvető és kezdeti célja az unió pénzügyi érdekeinek hatékonyabb védelme. Az Európai Bizottság megállapításai szerint a tagállamokban működő igazságszolgáltatásban közreműködő szervek nem elég elkötelezettek az unió pénzügyi érdekeinek védelmében, óvatosan fogalmazva ugyan, de azt állítja, hogy a tagállamoknál nem elsőrendű, sőt olykor az érdekeikkel ellentétes az e bűncselekmények elleni kellően hatékony fellépés, míg káros hatásait közvetlenül nem érzékelik.

Az európai ügyészség ellenben kizárólagos hatáskörrel járna el, a majdani új, a pénzügyi érdekek hatékonyabb védelme tárgyában születő jogi aktus által meghatározott bűncselekményi körben. Az európai ügyészségnek hatásköre lenne az unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények tetteseinek és részeseinek a felkutatására, velük szemben nyomozás lefolytatására és bíróság elé állításukra. Ennek a szervezetnek a képviselője látná el a tagállamok bíróságai előtt a vádhatósági feladatokat. Szervezeti szempontból ezt egy európai ügyésszel és annak négy helyettesével, illetve tagállamonként egy-egy delegált ügyésszel képzelik el. A delegált ügyészek kiválasztása sem kizárólagos tagállami kompetencia lenne, egy három főből álló listáról választanák ki őket. A delegált ügyészek teljesen függetlenek lennének a tagállamoktól, míg hatásköreikben szinte minden felhatalmazásuk hasonló lenne, mint egy nemzeti ügyésznek. Az előzetes vélemények alapján úgy tűnik, ez túl nagy ugrás a tagállamoknak a jelenlegi rendszerhez képest, pláne az Eurojust és az OLAF működéséhez képest, hiszen ezek hatásköreit az újonnan felálló intézmény jelentősen csorbítaná. Ha a tagállamok végül mégis elfogadják a szuverenitásuk ilyen mértékű korlátozását, jelentős integrációs lépést tehet az unió egésze.

A javaslat kapcsán a litván elnökség és az ERA közös szervezésében szeptember 16–17-én szakmai konferenciára is sor kerül, ezen lehetőség nyílik az intézményi és tagállami álláspontok ütköztetésére.

A LITVÁN ELNÖKSÉG MEGKEZDI AZ ÚJ UNIÓS ADATVÉDELMI CSOMAG MÁSODIK ELEMÉNEK, A VOLT HARMADIK PILLÉRES ADATVÉDELMI KERETHATÁROZATOT FELVÁLTÓ IRÁNYELVNEK A RÉSZLETES SZAKÉRTŐI SZINTŰ TÁRGYALÁSÁT. Ezt a pillanatot a csomag másik elemét alkotó rendelet tárgyalásának elhúzódása hátráltatta eddig, az azonban már egyértelműen látszik, hogy az irányelv esetében sem lesz sokkal egyszerűbb a helyzet. A litván elnökség az eddig beérkezett tagállami észrevételek és a rendelet tárgyalásából fakadó implikációk átvezetése után egy rendkívül leegyszerűsített szöveggel állt elő, amely igen távol áll az eredeti bizottsági javaslattól. Ennek fényében valószínűleg nehéz lesz a jogalkotásban érintett három uniós intézmény közötti megállapodás, különös tekintettel arra, hogy az Európai Parlament a rendszeti célú adatkezelés alapjogi garanciáinak hosszú távú, megnyugtató módon történő szabályozásának követelményét kívánja érvényesíteni ennek az instrumentumnak a végző szövegében.

AZ EURÓPAI UNIÓ HIVATALOS LAPJÁBAN 2013. AUGUSZTUS 14-ÉN JELENT MEG AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2013/40/EU IRÁNYELVE AZ INFORMÁCIÓS RENDSZEREK ELLENI TÁMADÁSOKRÓL ÉS A 2005/222/IB TANÁCSI KERETHATÁROZAT FELVÁLTÁSÁRÓL. Az irányelv egyik legfontosabb célja, hogy az egyre növekvő fenyegetésre reagálva minimumszabályok rögzítésével harmonizálja a tagállamok vonatkozó büntetőjogi szabályozását. Emellett az uniós aktus nagy súlyt fektet a tagállamok és a tagállamok és az érintett uniós ügynökségek (Europol, EC3, Eurojust, ENISA) közötti együttműködés fejlesztésére is. A tagállamoknak – az irányelvben rögzített elvek alapján – kriminalizálniuk kell az információs rendszerekhez való jogellenes hozzáférést, a rendszert érintő jogellenes beavatkozásokat, az adatokat érintő jogellenes beavatkozásokat és a jogellenes adatszerzést. Emellett szankcionálni rendeli az ilyen bűncselekmények elkövetéséhez való felhasználás szándékával való eszközök előállítását, árusítását, használatra történő beszerzését, behozatalát, forgalomba hozatalát vagy egyéb módon történő hozzáférhetővé tételét. Ezek az eszközök lehetnek számítógépes programok, vagy számítógépes jelszavak, belépési kódok, vagy hasonló adatok. Súlyosabban kell büntetni a kritikus infrastruktúrák elleni, illetve a súlyos kárt okozó támadásokat, valamint a bűnszervezetben történő elkövetést.

AZ EURÓPAI BŰNMEGELŐZÉSI HÁLÓZAT (EUCPN) 2013-BAN A „KAPCSOLATI ERŐSZAK MEGELŐZÉSE” TÉMÁBAN LEGJOBBNAK ÍTÉLT BŰNMEGELŐZÉSI GYAKORLATOT JUTALMAZZA AZ EURÓPAI BŰNMEGELŐZÉSI DÍJJAL (ECPA). A győztes tízezer euró, két további díjazott öt-ötezer euró összegű pénzjutalom-

ban részesül. A versenyen induló magyarországi projektet az EUCPN nemzeti képviseletét ellátó Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály jelöli. A magyar nemzeti jelölt kiválasztása céljából felhívást hirdetünk, amelyre 2013. szeptember 23-ig várjuk a szervezetek (például önkormányzatok, állami szervek, szakmai és civil szervezetek, közösségi csoportok, gazdasági társaságok) jelentkezését.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 530 Ft

